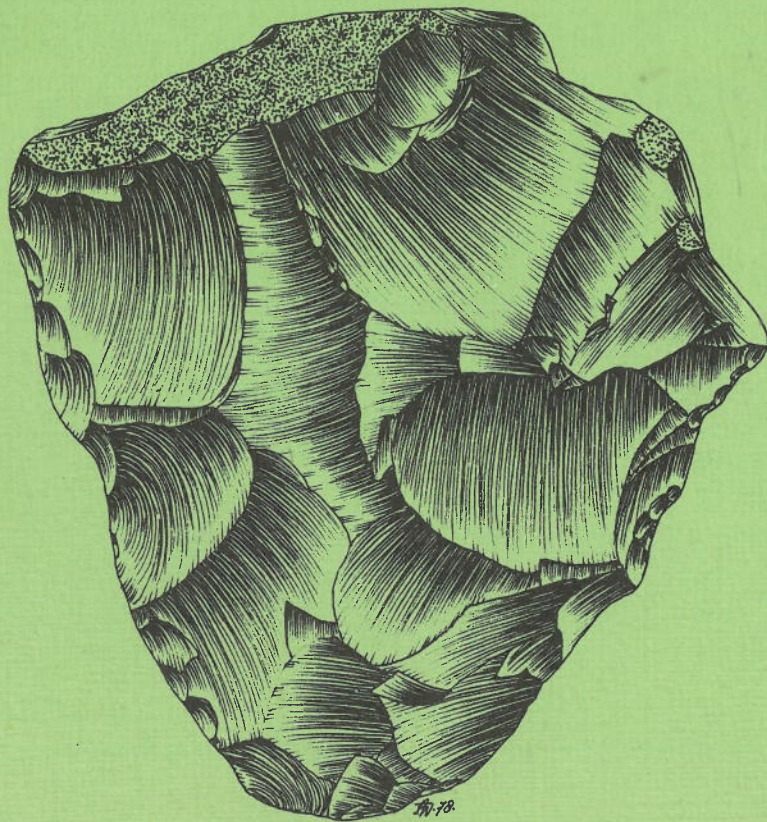

Archaeologische berichten

No. 3

Tentoonstelling »Stenen Getuigen«

ARCHAEOLOGISCHE BERICHTEN

NO 3.

OMSLAG:

VUISTBIJL (Biface triangulaire)

Jong Acheuléen-vindplaats

Plateau van St.GEERTRUID (L)

Collectie: Br. Celestinus-Venken.

St. Michielsgestel.

DROUWENERZAND-MUSEUM
DROUWEN.

MEI 1978.

No part of this book may be translated or reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm, or any other means, without written permission from the publishers.

Reeds verschenen nummers van de "ARCHAEOLOGISCHE BERICHTEN"

- No 1. Archaeologisch onderzoek van Stuwwallen in de provincies Gelderland en Utrecht. Zolang voorradig, verkrijgbaar door f. 6,50 te storten op girorekening 826753 ten name van dr. C. FRANSSEN, Groenestraat 34, 6721 JC. BENNEKOM.
- No 2. De kenmerken van stenen artefacten en steencomposities in het proces tegen TJERK VERMANING. Artefacten uit de Citrustraditie. Verkrijgbaar door f. 12,50 te storten op girorekening 826753 ten name van dr. C. FRANSSEN, Groenestraat 34, 6721 JC. BENNEKOM.
- No 3. "STENEN GETUIGEN". Oud- en Middenpalaeolithische Vondsten uit partikulier bezit in Nederland. Verkrijgbaar door f. 15.-- te storten op girorekening 1414214 ten name van ~~E. HORN~~ ^{V. HORN} Dr. Gasselterstraat 5 b. 9533 PC. DROUWEN.
- No 4. Binnenkort verschijnt No 4. Inlichtingen: dr. C. FRANSSEN.

✓ - 3 - NATUUR HISTORISCH MUSEUM

Drouwenerzand N.V.

E. HORN SR.

Gasselterstraat 7 b

DROUWEN (Gem. Borger) Dr.

Tentoonstelling "STENEN GETUIGEN".
Oud- en Middenpaleolithicum uit partikulier bezit in Nederland.

Inleiding

De huidige onzekerheid omtrent het al dan niet; zo ja, hoe dan wel voorkomen van overblijfselen uit de Oudere Steentijdkulturen, waarvan de ons omringende nabuurlanden al reeds lang zeer talrijke bewijzen leverden, werd mede aanleiding om de "STENEN GETUIGEN" uit partikulier bezit in Nederland hier te exposeren.

Recentelijk is er een sfeer gegroeid, waarin het merendeel van het tot dusver in Nederland uit die oude perioden bekend geraakte materiaal ofwel werd valsverklaard, ofwel bestempeld als zijnde spelingen der natuur, import uit het buitenland, uitzonderingsgeval of ten onrechte aan die oude tijdperken toegeschreven.

De organisatoren van deze tentoonstelling prijzen zich gelukkig, dat een groot aantal PARTIKULIERE NEDERLANDSE VERZAMELAARS bereid gebleken zijn een keur uit hun kollekties te tonen.

Materiaal kon aangedragen worden uit vrijwel alle Nederlandse Provincies, van vele tientallen vindplaatsen.

Een aantal vindders van het materiaal blijft op uitdrukkelijk verzoek liever anoniem, terwijl hun vindplaatsen slechts per Provincie of Gemeente van vinden worden aangeduid; ter bescherming van die vindders en vindplaatsen.

Een klein aantal vindders stond liever in het geheel geen voorwerpen in bruikleen af.

Als reden voor die verkozen anonimiteit en vaagheid over de vindplaatsen wordt unaniem aangevoerd, dat men vreest te overkomen, wat de grondlegger van het onderzoek in Noord-Nederland; TJERK VERMANING overkomen is.

De organisatoren van deze tentoonstelling hebben besloten deze gevoelens te respekteren en vragen begrip voor het somstijd voorkomen van vaagheden omtrent preciese vinder en vindplaats.

Zij prijzen zich gelukkig om, ondanks alle komplikaties, aan een ruim publiek een grote hoeveelheid informatie te kunnen bieden, zodat eenieder zich een oordeel kan vormen omtrent de problematiek, die nu in de Archeologische wereld van ons land is gaan spelen.

Buiten materiaal, dat tot voor kort voornamelijk in Gerechtsgebouwen aanwezig was, of nog onlangs door een bekend Museum in het midden des lands geweigerd werd, kan nu hier een - ook voor de organisatoren - verrassend groot aantal voorwerpen en gegevens getoond worden.

Als het ware "in de schaduw" van het gebeuren in Universitaire Instellingen, Laboratoria en Gerechtsgebouwen, blijkt een aantal partikulieren in toenemende mate een onverwachte rijkdom aan gegevens en getuigen aan de ONBEKENDHEID, VERGETELHEID en VERNIETIGING te hebben ontrukkt.

Tijdperken met een ouderdom van tussen ca. 30.000 tot ca. 300.000 jaar geleden, waarin twee grote IJstijdperioden, Praesapiensmensen, "Neanderthalers", mammoeten, bosolifanten, neushoorns, reuzenherten, zijn naar het schijnt juist ten gevolge van de vervolging tegen hun grootste Ontdekker TJERK VERMANING begonnen hun bestaan te bewijzen middels de vele STENEN GETUIGEN.

TJERK VERMANING staat niet (meer) alleen.....

Achtergrondinformatie (zie fig. 1 en fig. 2)

Om U enigszins vertrouwd te maken met de tijdperken, kultuurperiodes, bewerkingstechnieken, soorten slijtage en benamingen, die de onderzoekers naar de Vroegste Prehistorie onderscheiden en bezigen, volgen hier enkele bladzijden informatie bij het gebodene. De hoofdlijnen van de tijdperken en bodemvormingen zijn grotendeels aangegeven volgens algemeen aanvaarde schema's, terwijl nog praktisch dagelijks nieuwe gegevens de indeling in detail kunnen wijzigen of aanvullen.

Hier en daar zijn gegevens gebruikt, welke nog niet eerder als zodanig zijn gepubliceerd.

Paneel I; Doorsnede Drentse Bodem.

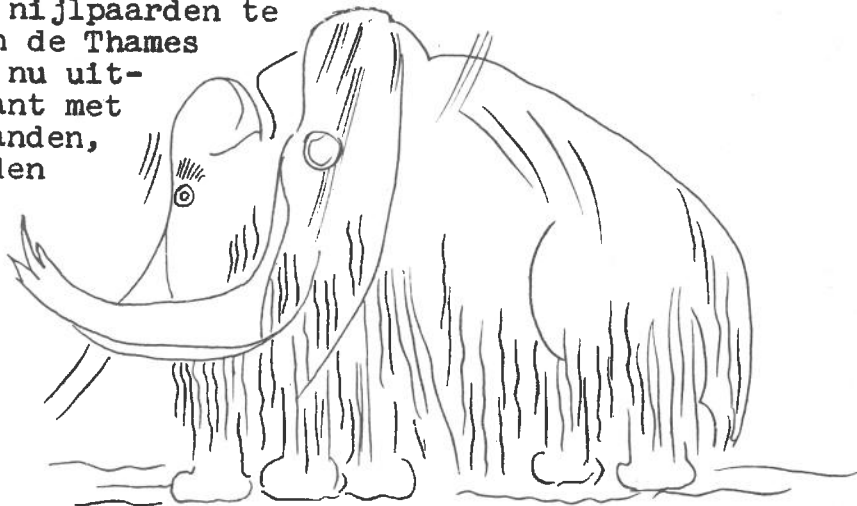
Hier wordt - in vereenvoudigde vorm - een denkbeeldige doorsnede gegeven van de bodem van Drente.

Weergegeven zijn de grondlagen uit verschillende tijdvakken, met daarop of daarin de geconstateerde of vermoede aanwezigheid van stenen getuigen; werktuigen en steenafval, door de Prehistorische Mens er gemaakt, gebruikt en achtergelaten in meer dan 250.000 jaar. Voor Drente geldt, dat vooral de perioden na de "keileem" van het SAALE- of RISS-glaciaal, aan of nabij het tegenwoordig oppervlak toegankelijk liggen. Door stuwning van zouthorsten is hier en daar ook veel ouder materiaal omhoog gekomen. Uit 250.000 jaar liggen er voorwerpen "voor het oprapen".

CLACTONIEN

Opvallend is de reeks "koudegolven"; de IJstijden, die van tijd tot tijd hun invloeden op de landstreken rond de "Noordzeevlakte" lieten gelden.

Omtrent de oorzaken van dergelijke IJstijden tast men nog grotendeels in het duister; recent onderzoek wijst echter in de richting van juist een sterke opwarming, warm genoeg om bijvoorbeeld ten tijde van het HOLSTEIN, nijlpaarden te laten voorkomen in de Thames in Engeland en de nu uitgestorven Bosolifant met zijn rechte slagstanden, die in onze gebieden rondzwierf.

Mammoets.

Tekening uit BERNIFAL
DORDOGNE.

Gedurende de - soms vrij langdurige - warmteperiodes, maakte de prehistorische mens jacht op de grote en kleine diersoorten. Vooral de oevers van meren, stromen en zee-kusten werden "afgestroopt" door kleine groepjes rondzwervende "horden".

Van tijd tot tijd werd kamp gemaakt en jachtexpedities werden van daaruit ondernomen.

SCHEMATISCHE TIJDSCHAAL.

TIJDPERK	JAREN GELEDEN	KULTUURPERIODEN en GRONDSOORTEN
POST-GLACIAAL	ca. 10.000-heden	MESOLITHICUM, NEOLITHICUM t/m RECENT.(1)
Koudegolf ALLERØD	11.800-11.000	Dekzand, cryoturbatie. TJONGERIEN (2)
Koudegolf BØLLING	12.400-12.000	Dekzand, cryoturbatie. HAMBURGIEN (3)
Koudegolf DENEKAMP	32.000-29.000	Dekzand, cryoturbatie. PERIGORDIEN (4)
Koudegolf HENGLO	39.000-37.000	Dekzand/keizand, cryoturbatie. LAAT-MOUSTERIEIEN (5)
Koudegolf MOERSHOOFD	50.000-43.000	Keizand/verwering, cryoturbatie. MOUSTERIEIEN (6)
Koudegolf BRØRUP	60.000-57.000	Keizand/verwering, cryoturbatie. MOUSTERIEIEN (7)
Koudegolf AMERSFOORT	67.000-65.000	Keizand/verwering, cryoturbatie. MOUSTERIEIEN (8)
Koudegolf		Keizand/verwering, cryoturbatie.
EEM II	90.000-70.000	MOUSTERIEIEN van ACHEULTRADITIE-A.(9)
Koudegolf EEM I	150.000-90.000	Keizand/verwering, cryoturbatie. LAAT-ACHEUL/LAATSTE CLACTON (10)
Koudegolf BANTEGA	165.000-160.000	Keileem-vergletsering. LAAT-ACHEULEEN (11)
Koudegolf HOOGVEEEN	185.000-180.000	Zand en grind, riviertransport. Midden-ACHEULEEN-CLACTONIEN (12)
Koudegolf		Zand en grind, riviertransport.
HOLSTEIN	250.000-200.000	CLACTONIEN-ACHEULEEN.(13)
Koudegolf (ELSTER-COMPLEX)	400.000-250.000	Potklei, fijn zand, verspoeling, leem, vergletsjering, zand en grind, riviertransport.
CROMER-COMPLEX.	----- 400.000	VROEGSTE ACHEUL-VROEG CLACTON.(14)

Laatste
IJSTIJD.
WEICHSEL of WURM-glaciaal.
ook wel:
TUBANTIEN

TUSSENIJSTIJD. (EEMIEN.)
(RISS-WURM-interglaciaal.)

VOORLAATSTE IJSTIJD. (Urk II)
(SAALE-of RISS-glaciaal.)
Ook wel: DRENTHIEN.

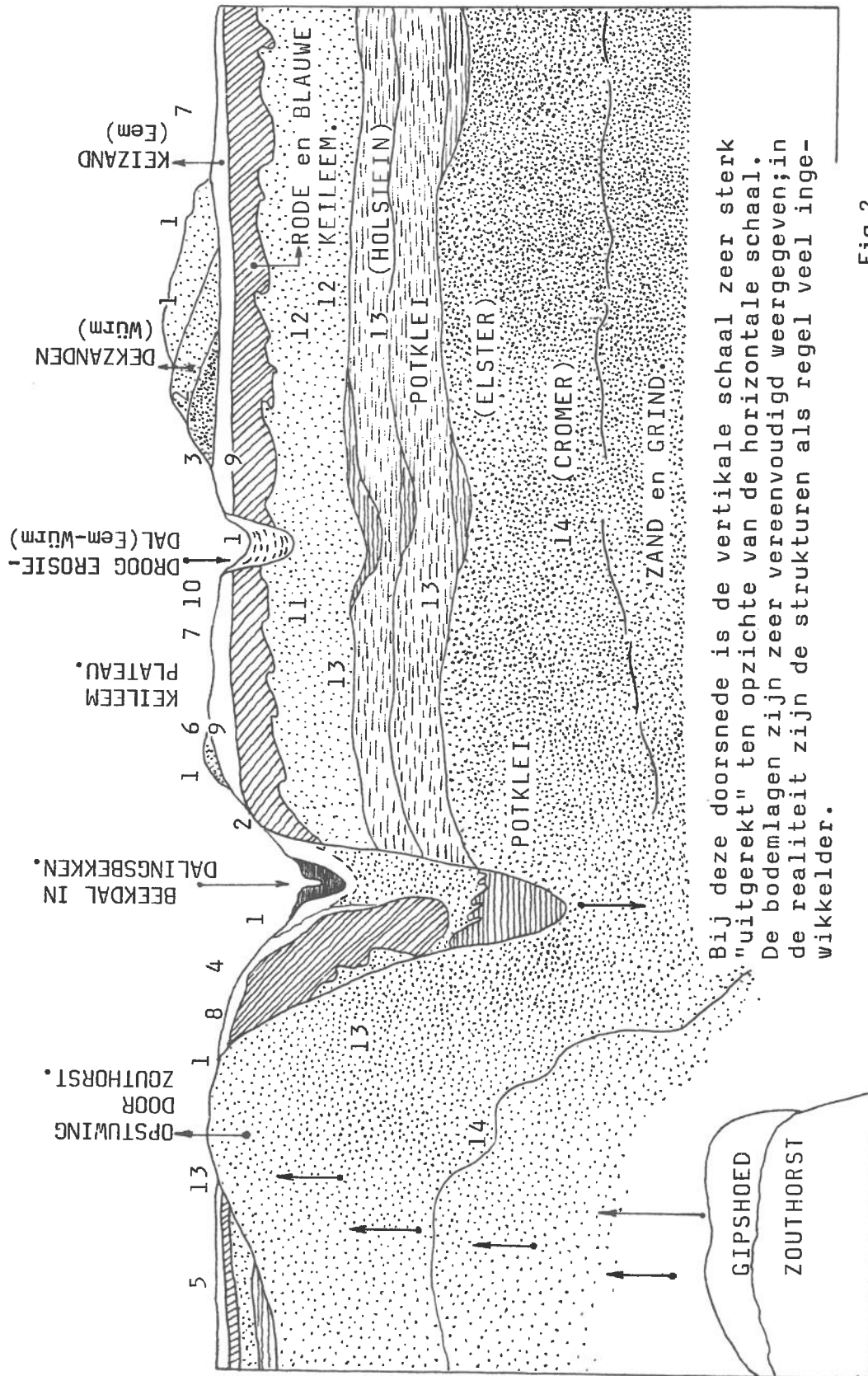
MINDEL-RISS-INTERGLACIAAL (Urk II)
(ELSTER-of MINDEL-GLACIAAL)
Formaties van PEELD.

3 GLACIALEN en 4 INTERGLACIALEN
(Urk I)

(9)=Waarschijnlijk Hoogersmilde, Hijken, Eemster etc. (10)=Waarschijnlijk WIJNJETERP en DROUWEN.

Fig.1.

SCHEMATISCHE OPBOUW van DRENTSE BODEM.

Bij deze doorsnede is de verticale schaal zeer sterk "uitgerekt" ten opzichte van de horizontale schaal. De bodemlagen zijn zeer vereenvoudigd weergegeven; in de realiteit zijn de structuren als regel veel ingewikkelder.

Fig.2.

In de kampementen en onderweg werden gereedschappen vervaardigd, waarbij vooral die volgens traditionele technieken uit vuursteen en kwartsieten geslagen, de eeuwen trotseerden en ook nog tot op heden vrijwel ongeschonden soms weer te vinden zijn. Een enkele maal waren bewaringscondities dusdanig, dat speren van taxushout of bewerkte beenderen zijn bewaard. In Nederland zijn nog alleen beenderen met kasporen aangetroffen.

Uit de vroegste perioden stammen simpele afslagwerktuigen (fig. 4) en een enkele maal steenknollen met een door afslaan verkregen scherpe rand. (Chopping-tools, fig. 3)

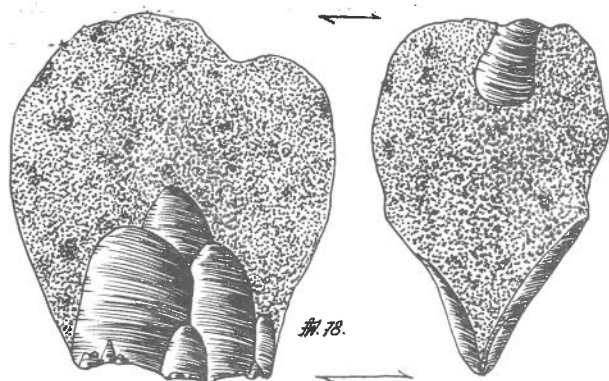

Fig.3.

Vooraf uit de HOLSTEIN-periode zijn dergelijke werktuigen bekend.

Het handwerk wordt aangeduid met de naam CLACTONIEN, naar de vindplaats Clacton on Sea in Engeland.

Als datering wordt doorgaans de tijd tussen ca. 250.000 jaar en 200.000 jaar geleden aangehouden.

CHOPPING-TOOL. (CLACTONIEN).

Vindplaats: Rhenen I.A.
(Holsteinformaties)

CLACTON-AFSLAG. (CLACTONIEN)

Afslag is bijgeretoucheerd tot schaaaf en boor.
Slaghoek is zeer stomp: 134°
Deze stompe slaghoek is zeer typisch voor het Clactonien.

Vindplaats: RHENEN I.A.
(Holsteinformaties)

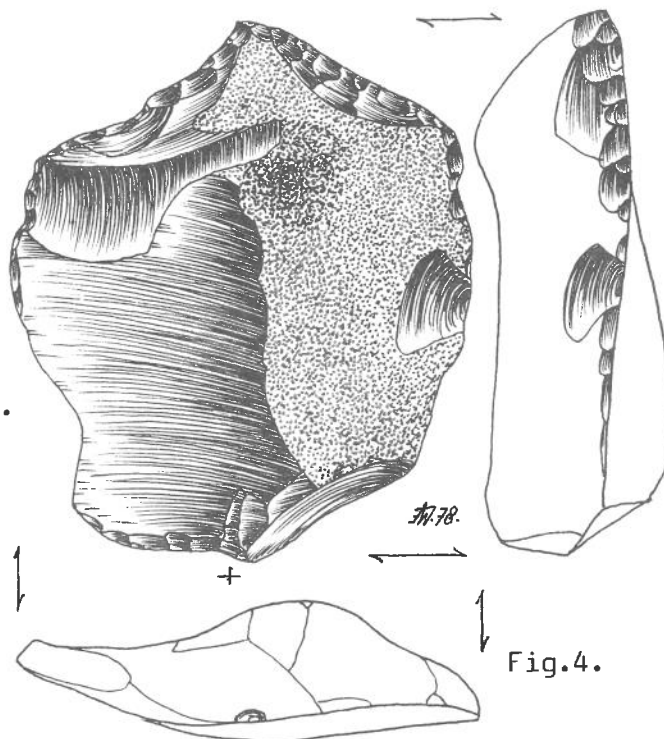

Fig.4.

In het gebied van het huidige Noord-Nederland is dit handwerk doorgaans gebonden aan de kleien, fijne zanden en grinden van de zgn. "formatie van Peelo",

Dit zijn afzettingen, die waarschijnlijk tijdens koudeperioden door zuidelijke rivieren werden aangevoerd. Landijs in het Noordzeebekken zorgde voor overstromingen; een groot meerbekken, waarin fijne kleideeltjes bezonken.

In een warmteperiode liep dat meer weer droog, en de bovenste kleilagen werden vaak opvallend rood en oranje geoxideerd.

De toenemende warmte deed waarschijnlijk eerst de ijskappen smelten, met als gevolg een stijging van de zeespiegel. De toenemende verdamping echter, werd daarna weer de oorzaak van hevige sneeuwval in de gebergten, waardoor nieuwe vergletsjering optrad.

Daar de neerslag in bevroren vorm bleef liggen, daalde het peil van de zeespiegel meer en meer. Dit vrijgekomen landoppervlak koelde sterk af en op den duur kregen ook de juist laaggelegen drooggevallen zeebodems een dik dek ijs en sneeuw.

Deze koudeplaatsen trokken steeds meer neerslag aan uit de nog warme oceaan, zodat in betrekkelijk korte tijd lagen ijs en sneeuw van vele tientallen meters ontstonden.

Vrij plotseling kon dan zo'n massa in beweging komen en met hevig geweld via de rivierdalen het binnenland binnendringen; de nu bevroren oevers met de resten van menselijke activiteiten, dierlijke skeletresten en planten in schollen en schotsen opzijdringend.

Aldus ontstonden de STUWWALLEN, zoals de Utrechtse Heuvelrug, de Veluwe en de Overijsselse ruggen.

Zo was in deze streken voortdurend sprake van vrijkomend kustgebied, wat planten, dieren en mensen aantrok, terwijl dan - voor hen vrijwel onmerkbaar langzaam - het nieuw gebied moest worden prijsgegeven en zuidelijker streken weer opgezocht.

Juist Nederland is in de overgangszone gelegen en juist in haar bodem is veel van het hele gebeuren, met resten van de aanpassing van de Prehistorische Mens, de dieren- en plantenwereld het best te bestuderen.

In Noord-Nederland zijn wij daarbij nog voornamelijk afhankelijk van boringen, zandzuigerijen, van opgestuwde lagen ten gevolge van "zouttektoniek", en van wat op de Noordzeekust aanspoelt. In de Stuwwallen van Midden Nederland, waar zand- en grindgroeven zijn, komen deze clactonvondsten in de originele lagen te voorschijn. In de toekomst zal meer doelgericht het gegevensbestand verkend en onderzocht kunnen worden; de herkomst, de ontwikkeling en het verdwijnen van het CLACTONIEN.

Bijzonder interessant is daarbij ook de overgang, het samen bestaan of het afgewisseld worden van dit CLACTONIEN met de meer gekompliceerde "vuistbijl en afslag" handwerken van het ACHEULEEN.

ACHEULEEN

Dit handwerk lijkt in Nederland nog vrij schaars vertegenwoordigd te zijn; resten ervan werden voor het eerst aangetroffen in Noord-Frankrijk langs het riviertje de Somme; de plaats St. Acheul gaf de naam aan dit handwerk. Belangrijke vindplaatsen liggen ook in Engeland, terwijl ook in de Noordwest Duitse laagvlakte vele sporen ervan zijn aangetroffen. Typerend zijn vooral de "vuistbijlen" in vele vormen, terwijl het verdere instrumentarium schaven, schrabbers, stekers (een soort beitel) omvat.

De afslagen en op afslagen vervaardigde werktuigen onderscheiden zich veelal door een andere afslagetechniek en door een wat verfijndere afwerking van die van het CLACTONIEN.

In Noord-Nederland zijn het mogelijk vooral de gebeurtenissen voorafgaande aan en ten gevolge van de hevige "RISS-" of "SAALE-"ijstijd, die bewijzen uit het Midden-ACHEULEEN hebben uitgewist, zo die traditie al zover noordelijk is doorgedrongen. In Midden- en Zuid-Nederland is het wel aangetoond in de Stuwwallen. (Zie blz.50).

Boven de "keileem" uit de RISS of SAALE (Formatie van Drenthe); in het eerste deel van het "EEMIEN" zijn er wat verspreide vondsten

Vervolg blz.12.

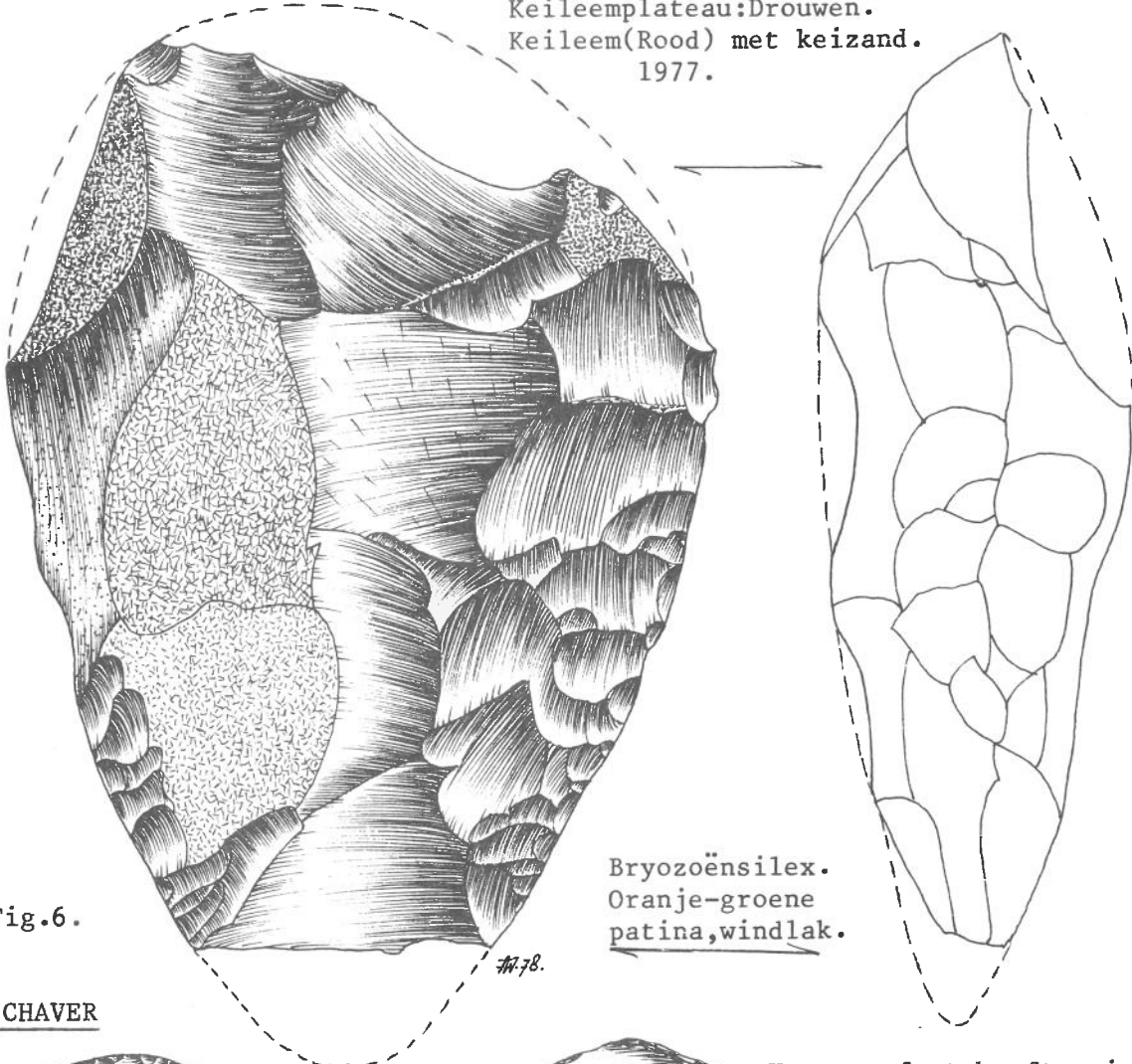

Fig. 6.

Bryoönsilex.
 Oranje-groene
 patina, windlak.

#78.

SCHAVER

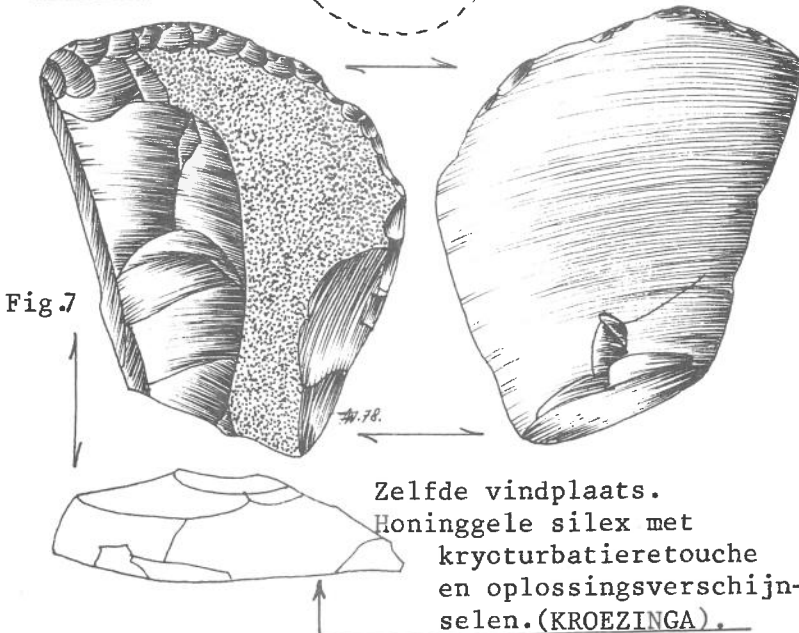

Fig. 7

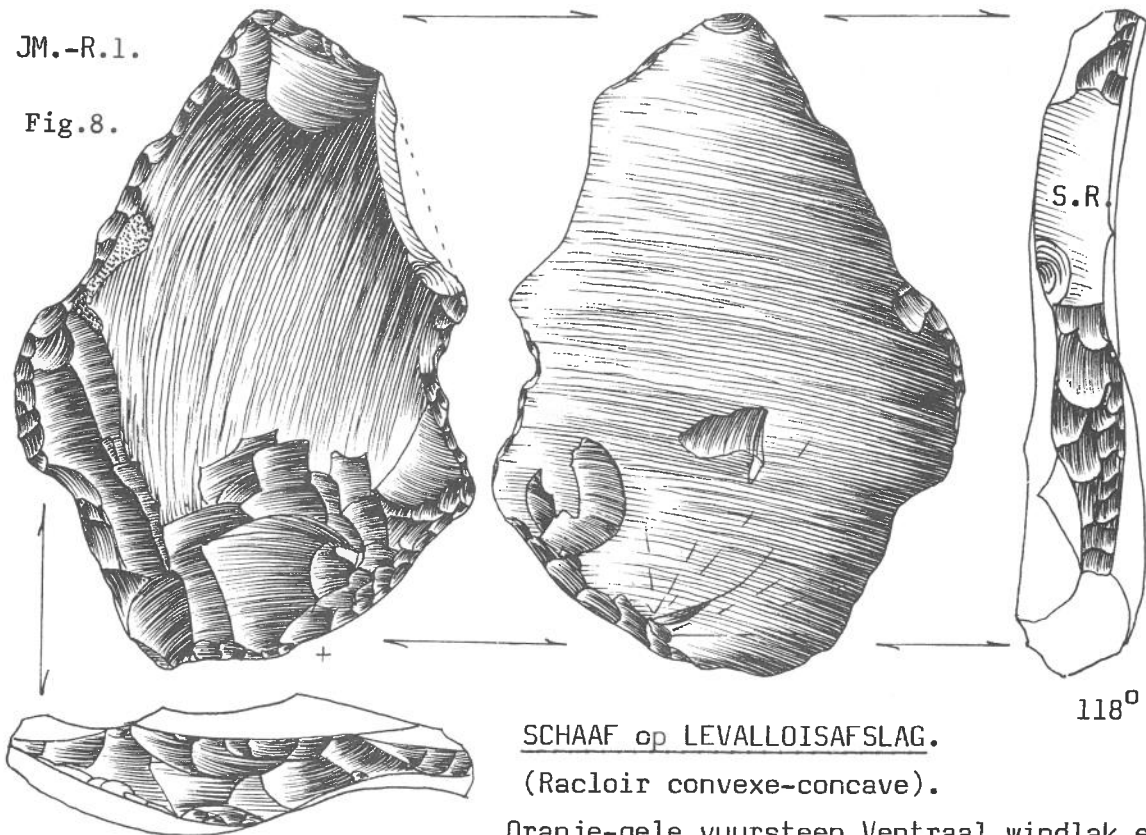
Zelfde vindplaats.
 Honinggele silex met
 krycturbatieretouche
 en oplossingsverschijn-
 selen. (KROEZINGA).

Het artefact heeft enige subrecente vorstafspijtingen met SiO_2 -adhesie. De biface behoort zeer waarschijnlijk tot het Laat-Acheuléen. (Phase I van het Eemien. 150.000-90.000 BP.) De intense windlak kan al ontstaan zijn tijdens de 500 jaar durende koude-regressie tussen EEM I en EEM II. Mogelijk is toen ook de windlak ontstaan op de vuursteen uit de steenrijke laag in het keizand, o.a. ook bij WIJNJETERP.

Wij sluiten ons dan ook aan bij de mening van B. van HEUVELN, die de vorming van de keizanden grotendeels plaatst in het EEMIEN. M.W. ter Weelaat de vorming van deze deflatieresidu's plaatsvinden in het vroege WEICHSEL. Door wegwaaiend löss en zand, bleef er een steenzool over, waarin het overgrote meerendeel van ook de artefacten gewindlakt werden.

JM.-R.1.

Fig.8.

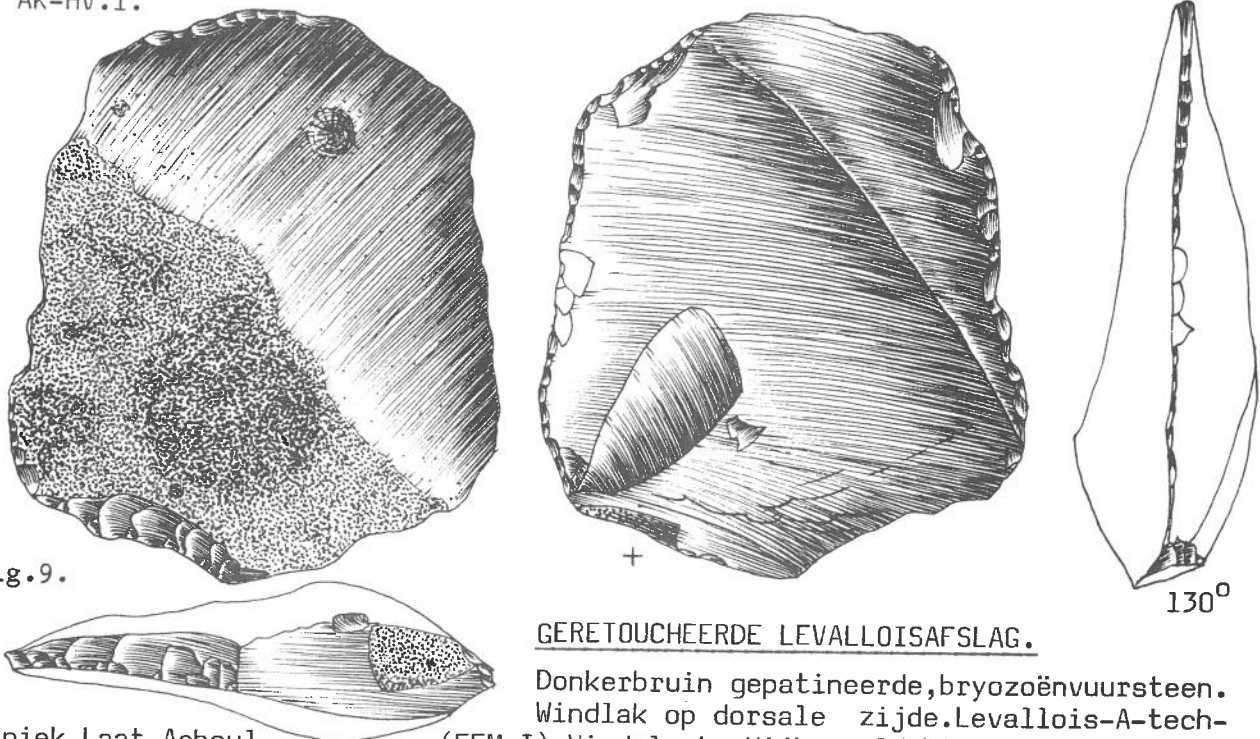

SCHAAF op LEVALLOISAFSLAG.
(Racloir convexe-concave).

Oranje-gele vuursteen.Ventraal windlak en oplossingsverschijnselen.Dorsaal:Silica-glans.Bij S.R. een subrecente schokbreuk.Het artefact is in Levallois-B-techniek geslagen en heeft een duidelijk gefacetteerd restslagvlak.(Chapeau de gendarme).Deze zeer forse Levalloisafslagen zijn typologisch tot het Laat-Acheuléen te rekenen,plaatsbaar in EEM I,zoals de vuistbijlen van Wijnjeterp en Drouwen.(150.000-90.000).Vindplaats:Keileemplateau van Rolde.Vinder en collectie:Joh.Musch,Anlo.1977.

AK-HV.1.

Fig.9.

GERETOUCHERDE LEVALLOISAFSLAG.

Donkerbruin gepatineerde,bryozoënvuursteen. Windlak op dorsale zijde.Levallois-A-techniek.Laat-Acheul.
(EEM I).Vindplaats:Hijkerveld.Vinder en collectie:A.Kuyper.Gasselternijveen.Dr.(Slaghoek doet denken aan Clactontechniek.)

bekend van vuistbijlen en afslagwerktuigen, bijvoorbeeld de vuistbijlen van Wijnjeterp in Friesland, Anderen en Drouwen in Drente (fig.6-9.) terwijl in die warme periode ook in Noord-Duitsland en Denemarken vuistbijlen op regelmatige bewoning van de laagvlakten wijzen. Ze behoren tot het Laat-Acheuléen. Vondsten van de CLACTONIEN-werktuigen boven het niveau van de "keileem" konfronteren ons met het probleem van het voorkomen van die traditie in de periode van ca. 150.000 tot ca. 90.000. Het is mogelijk dat er oudere "artefakten" (werktuigen door de mens gemaakt) zijn meegesleept door de gletsjers. Somstijds zijn er "schollen" oudere (ELSTER of MINDEL) keileem of potklei aan te treffen temidden van jongere (RISS of SAALE) keileem. Verder is er materiaal uit oudere lagen wel door de keileem heen-geperst; door opstuwning van zoutlagen of wanneer de druk van bevroren grond modderkraters deed ontstaan, waarbij water en grond onder zeer hoge druk dwars door de bevroren toplagen werd geperst (pingo's). Deze artefakten zijn doorgaans zwaar aangetast door allerlei vormen van slijtage.

Uit recente onderzoeken van bezinksel in Oceanen en van het Poolijs is herleid, dat ca. 90.000 jaar geleden een korte, hevige koudegolf heeft geheerst. Deze koudegolf kan een eind hebben gemaakt aan het LAAT-ACHEUL; veelzeggend is het voorkomen van vorstinwerking op de artefakten en van door stulvend zand en leem veroorzaakte "windlak". In de iets koelere en vochtiger tweede helft van het EEMIEN (EEM II) zorgden regenval en begroeiing en bodemleven ("Bioturbatie") voor het uitloggen van de bovenste lagen van de keileem. De fijnste bodemdeeltjes werden naar omlaag "gewassen" en alleen de grovere bestanddelen bleven over. Het is in dat tijdperk, dat waarschijnlijk de groepen voorkwamen, die verantwoordelijk zijn voor de KAMPMENTEN en SLACHTPLAATSEN van Hogersmilde, Hijken, Eemster en enkele nog ongenoemde kampementen en losse vondsten. Mogelijk is in die tijd de Bosolifant, die sterk warmteminnend was, evenals een neushoornsoort weer opgevolgd door de aan meer gematigder klimaten aangepaste Mammoet, Wolharige neushoorn en Reuzenhert. De mens begon zich waarschijnlijk aan te passen in de richting van de "Neanderthaler". Speciaal in wat berschermdere ligging op slecht ontwaterende plaatsen bleven soms de artefakten uit deze periode betrekkelijk onbeschadigd. De "Bioturbatie" had deze diep in het keizand en de onderliggende vette leem gewerkt, waar zij alleen te duchten hadden van wrijven in de bodem ten gevolge van "Cryoturbatie" tijdens koudegolven. We bevinden ons hier in een interessante overgang van het "warme" ACHEULÉEN naar het meer "gematigde" MOUSTERIEN. (zie tekst bij fig. 10) De datering valt naar schatting tussen 90.000 en ca. 70.000 jaar geleden.

MOUSTERIEN

Tijdens een vijftal warmere perioden; onderbrekingsperioden van het laatste? of WÜRM of WEICHSEL-glaciaal (TUBANTIEN), vallen de kultuurtradities van wat onder de verzamelnaam "MOUSTERIEN" is gebracht, naar voorbeeld van franse indelingen. (fig.11 t/m 17)

Vervolg:Blz.16.

Tekst bij figuur 10.

VUISTBIJL (Kernwerktuig) uit de vindplaats EEMSTER. ("Smildegroep") Evenals Hoogersmilde en Hijken is ook Eemster een gesloten vondst van de Heer VERMANING (15 november 1972).

De artefacten of werktuigen komen ook hier uit het keizand en tendele ook uit vorstspletten (wortelopvullingen??) in de keileem. Op sommige

plaatsen in de profielen, ziet men verplooiingen met het vroegste Weichsel-dekzand (Cryoturbatie).

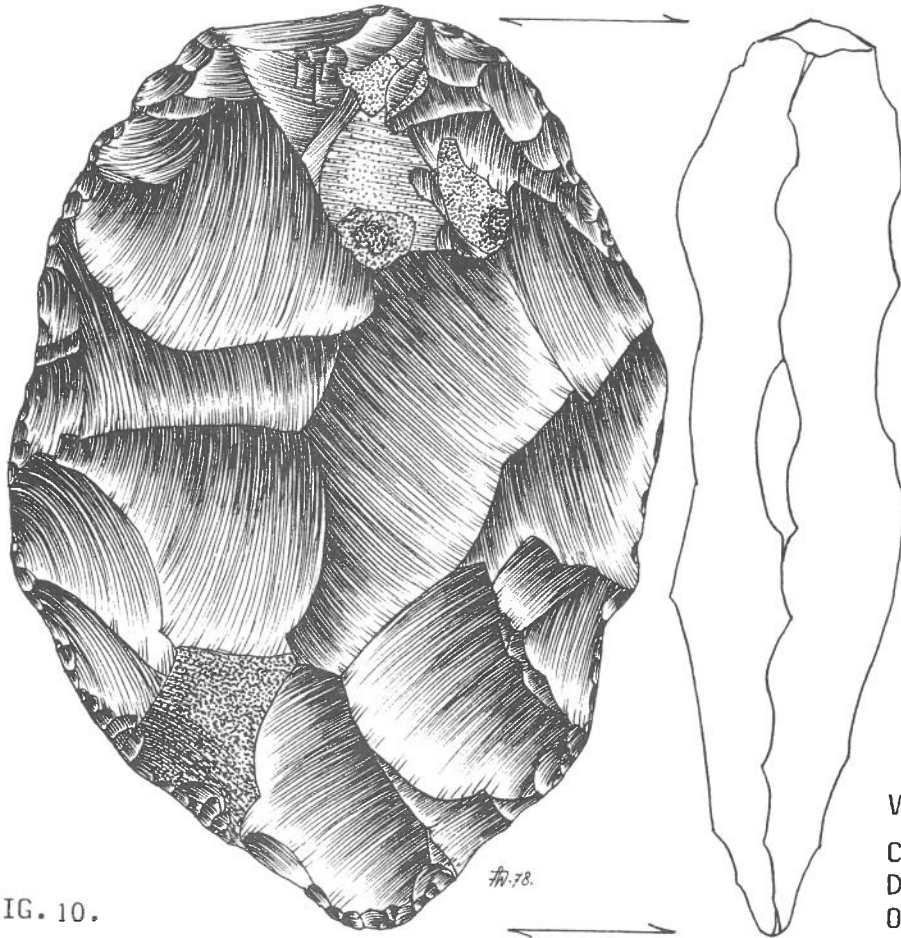

FIG. 10.

VUISTBIJL

van

concentratie:

EEMSTER.

Vinder: Tj. Vermaning

Collectie: E. Horn,
Drouwen.

Op deze bijl passen
enige afslagen.
(Joint).

Zeer waarschijnlijk zijn de makers van deze werktuigen in de vochtige EEM-II-phase, na de koude tussenperiode, in Drenthe geweest (90.000-70.000 B.P.). De Laat-Acheul-mensen uit het EEM I (150.000-90.000), van vóór de koudegolf (Zie fig.1) hebben ook werktuigen achtergelaten (o.a. de vuistbijlen van Wijnjeterp en Drouwen en diverse proto-levallouis afslagen en kernen.) Is dit Laat-Acheul met de koudegolf tussen EEM I en EEM II verdwenen? De in het keizand aanwezige "desert-pavement" met door stuivende löss en zand gewindlakte erratica bevat soms ook nog artefacten van dit Laat-Acheuléen. De "Smildegroep" heeft nog reminiscensies aan het Laat-Acheul, terwijl ook reeds elementen van het Moustérien aanwezig zijn. Een indeling bij het Vroegste M.T.A. (Moustérien de Tradition Acheuléenne), kan alleen maar provisorisch zijn.

MOUSTERIEN-ARTEFACTEN uit DRENTHE.

Fig. 7. QUINA-SCHAVER (Racloir transversal) (JM-A.3.)
 Honingele vuursteen. Dorsaal zeer lichte silica-glans en iets afgeslepen ribben. Verder volkomen vers. Ventraal intense windlak, oplossingsverschijnselen en vorstscheur.
 Vindplaats: Anlo, keileemplateau. Op deze vindplaats zijn ca 15 Mousterien-artefacten verzameld. Vinder en collectie: Joh. Musch, Anlo. (1977).

Fig. 8. LEVALLOIS-AFSLAG. (JE.M-A.4.)
 Honingele vuursteen met zeer lichte silica-glans. Geen windlak. Ventraal

zeer lichte patinering. Slagbulbus iets afgesleten.
 Vindplaats: Anlo. Grond is plaatselijk diep doorwoeld tot in keileem.
 Vinder en collectie: J.E. Musch. (1967).

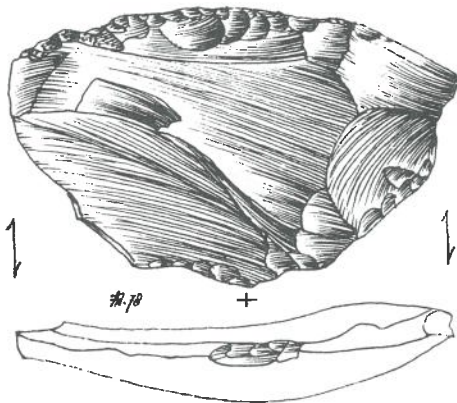

Fig. 11.

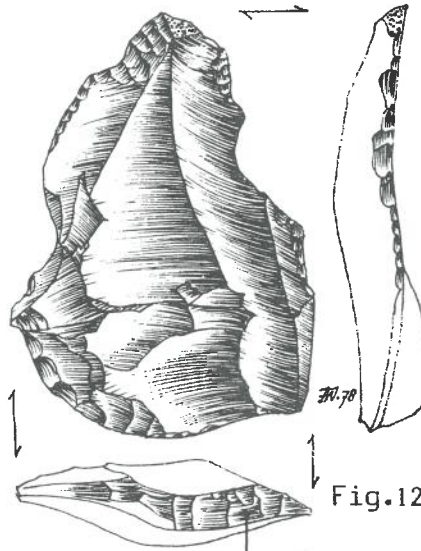

Fig. 12.

Chapeau de gendarme

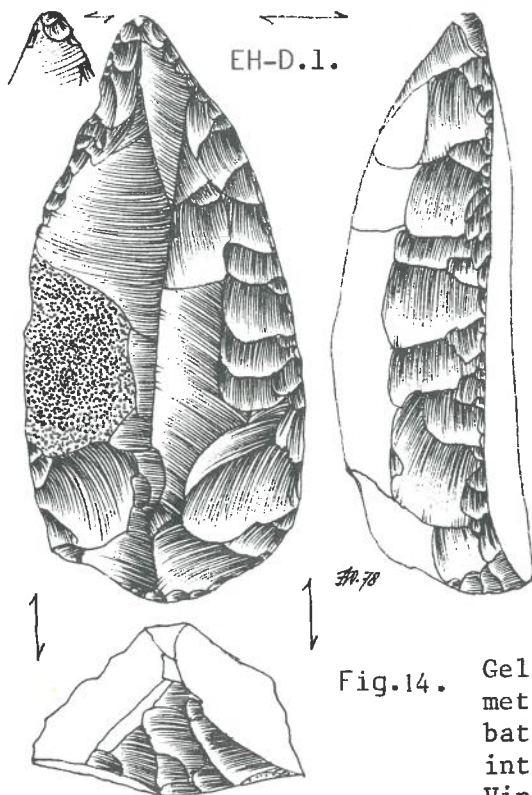

Fig. 13.

MICRO-QUINASCHAVER (Racloir transversal)

Bruinig gepatineerde silex met lichte glans. Geen windlak. De schrabberkap heeft een typische "trapretouche".

Vindplaats: Drouwen. Keileemplateau.
 Vinder en collectie: E. Horn. Drouwen (1975)

LIMACE-SCHAVER-BOOR-combinatie.

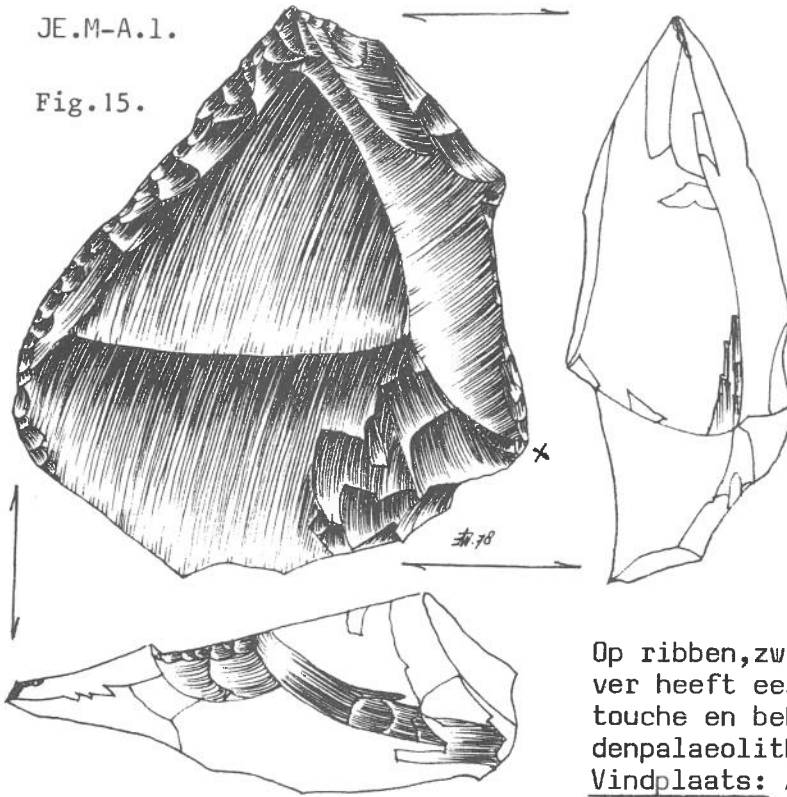
Fig. 14.

Gelig gevlekte, zwaar gepatineerde vuursteen met silicaglans. Beschadigde ribben (Kryoturbitatie?). Vooral de boorpunt (Percoir) heeft intense gebruikssporen.

Vindplaats: Keileemplateau bij Drouwen. Meerdere artefacten zijn van deze vindplaats bekend.
 Vinder en collectie: Ewold Horn. Drouwen.

JE.M-A.1.

Fig.15.

RUGMES (Citrustraditie)

(Ook gebruikt als *Racloir déjeté*.) Witte Danienvuursteen zonder windlak en patina. Ribben lichte slijpsporen. Slagvlak versplinterd. Enige oranje strepen van ijzeroxyde. Cultuur: Een der vele Middenpalaeolithische tradities. Vindplaats: Keizand op plateau bij Anlo. Vinder en collectie: J.E.Musch, Anlo. 1977.

DUBBELE SCHAAF. (Racloir double biconvexe). WK-A.2. Grijze gevlekte silex zonder patina en met silicaglans.

Op ribben, zwakke slijpsporen. Deze schaver heeft een unifaciale oppervlakteretouche en behoort tot een der vele Middenpalaeolithische tradities.

Vindplaats: Anlo. Vinder en collectie: W.Kleppe. Assen.

WK.-A.2.

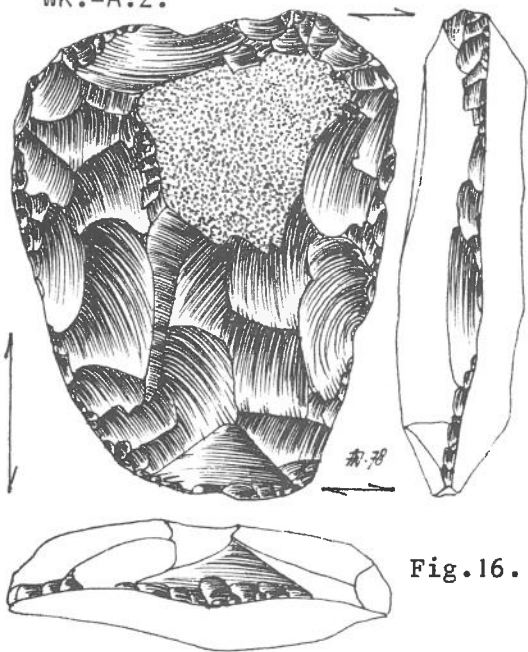

Fig.16.

JE.M-T.1.

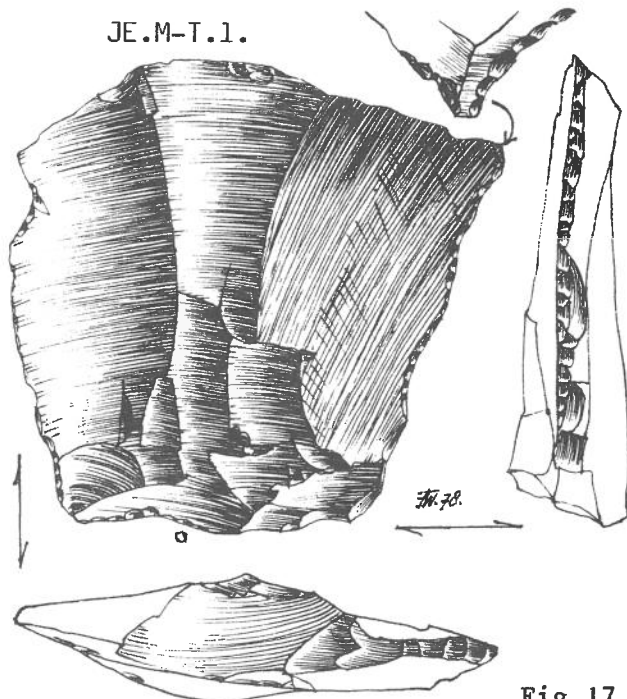

Fig.17.

RECHTE SCHAAF en BEKSTEKER op LEVALLOISAFSLAG.(JE.M-T.1)

Grijze silex met lichte silicacaoting en plaatselijk wat inkleuring van disperse humus. Het restslagvlak is tendele weggeslagen. Het artefact is nagenoeg alzijdig geretoucheerd en heeft rechts terminaal een beksteker. Ook dit artefact is in een der Middenpalaeolithische cultuurtradities te plaatsen. Vindplaats: Teraart (Dr) Vinder en Collectie: J.E.Musch, Anlo (1977) Deze drie artefacten, zijn er enige van de vele, die zonder windlak en schijnbaar zonder patina zijn.

De toekomst zal moeten uitwijzen, of in deze streken niet een ten dele eigen indeling zal moeten worden gemaakt. In Frankrijk en Duitsland worden nu al meer dan twaalf soorten MOUSTERIEN onderscheiden.

Met EEM II meegerekend zijn er al zes belangrijke "migratieperiodes" te onderscheiden, met tradities, die soms een nadruk schijnen te vertonen van de gespecialiseerde "LEVALLOIS"-afslagtechnieken, dan weer zijn er kenmerken van een "MICRO-MOUSTERIEN", een LAAT-MOUSTERIEN, een MOUSTERIEN van de ACHEULTRADITIE (A en B) en het PERIGORDIEN.

Alle met vaak gering voorkomen van de vuistbijl, of zelfs totale afwezigheid van dat type werktuig.

Meestal worden de artefakten aangetroffen in de sterk verweerde lagen van het bovenste keizand, soms in resten van vroege "dekzanden" (stuifduinen).

Verwering en verspoeling van het oppervlak en vooral van hellingen hebben vaak hevige slijtage, afstomping, breuk en windlak veroorzaakt.

In de laatste perioden van het MOUSTERIEN zijn er interessante overgangen naar de culturen uit het laatst van die IJstijd te signaleren; een nadruk komt op klein, gespecialiseerd, veelsoortig gereedschap, vaak op afslagen of op de lange, platte dunne repen vuursteen ("klingen")

De heer TJERK VERMANING ontdekte ook in Drenthe (1978) een concentratie van deze overgangsfase.

De perioden van na de IJstijd zijn binnen het kader van deze tentoonstelling van weinig belang, behalve de recente tijd, die er de oorzaak van is, dat resten uit alle oudere perioden aan de oppervlakte komen en daarbij veelvuldig ook als zodanig worden herkend.

PANEEL I; KAART NOORD-NEDERLAND met VINDPLAATSEN (zie ook kaartjes A en B in deze publicatie).

Weergegeven is de provincie Drenthe met omgeving, waarbij schematisch de gebieden zijn aangeduid, die eens het loopvlak waren van de "Neanderthaler" en die nu nog vrij goed toegankelijk zijn voor het doen van vondsten van het ACHEULEEN van vóór die Neanderthaler en het MOUSTERIEN van tijdens de Neanderthaler.

(N.B. Het is nog maar zeer de vraag of alle MOUSTERIEN-handwerk wel door Neanderthalers is vervaardigd; andere rassen schijnen tegelijkertijd bestaan te hebben.)

Vindplaatsen uit dit "MIDDEN-PALEOLITHICUM" leken tot voor kort vrij schaars. In feite was nog tot in de vijftiger jaren van deze eeuw alleen een vuistbijl uit het LAAT-ACHEULEEN gevonden bij Wijnjeterp in Friesland door Hein van Vliet in 1939 het enige als zodanig vrij algemeen bekende stuk uit die oude tijden.

Een overzicht uit 1975, gepubliceerd in de "Nieuwe Drentse Volksalmanak" van 1976 geeft vijf voorwerpen en dan nog omgeven met allerlei twijfels omtrent datering, juiste vindplaats of al dan niet speling der natuur of artefakt zijnde.

De vijf vindplaatsen staan op KAARTJE A., samen met de concentraties door

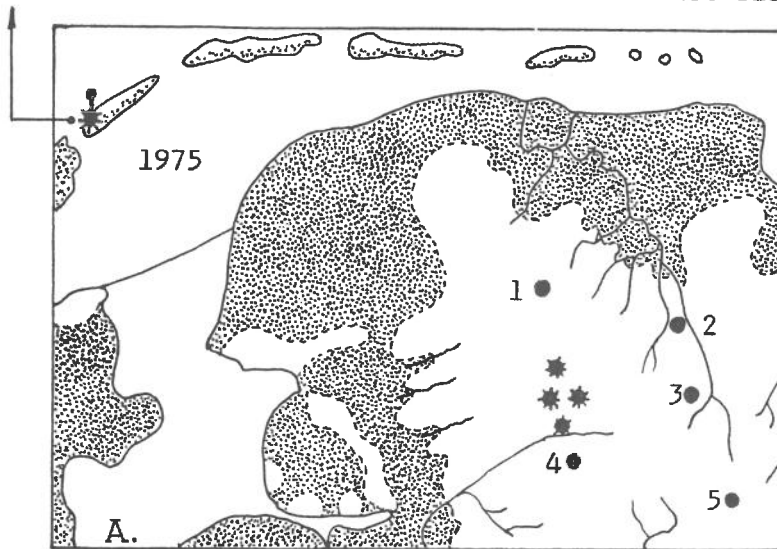
Tjerk VERMANING ontdekt (*). Ook de belangrijke vondsten van I. VONK, waren voor een groot deel reeds voor 10 maart 1975 bekend, maar kregen nooit enige aandacht. (*)

Vervolg blz.18.

VINDPLAATSEN UIT HET MIDDEN-PALAEOLITHICUM IN NOORD-NEDERLAND.

Vindplaats VLIELAND (I.Vonk)

Zowel:Acheuléentraditie in het Mousterien als het Clactonien (Oud-Palaeolithicum).

Gevonden tussen:
1939 en 1970:

De "VIJF" enige echte
Middenpalaeolithen
van het B.A.I.:

- 1.WIJNJETERP.
- 2.ANDEREN.
- 3.EXLOO (?)
- 4.HAVELTERBERG (?)
- 5.EMMEN.

★ De honderden artefacten uit de concentraties:
HOOGERSMILDE,
HIJKEN, van Tjerk VERMANING.
EEMSTER,
RAVENSWOUD.

★ De vindplaatsen van I.VONK,die wel gemeld werden,maar nooit enige
aandacht kregen.Totaal meer dan 300 Midden- en Oudpalaeolithen.

Op 10 maart 1975
worden de prachtige
vondsten van Tjerk
VERMANING plotseling
vals verklaard.
Dit werd tevens
een bewustwording
van de amateur-
archaeologie.

In 1977
moeten we het kaartje

wel wat gaan veranderen.Het aantal vindplaatsen blijkt geen vijf,maar
zestig te zijn.Bij Vermaningsvondsten moeten vraagtekens staan???Vreemd
die vraagtekens in het centrum van dit gebied???,waar de kundigste ama-
teur archaeoloog uit ons land 20 jaar zocht.....?????????????

Een hernieuwde kartering bracht echter aan het licht, dat er in 1975 op zijn minst 20 vindplaatsen waren van zulke stukken, met tezamen meerdere tientallen artefakten. En dat nog buiten de vindplaatsen en het materiaal gevonden door Tjerk Vermaning; of opgegraven op door hem ontdekte en aangewezen plaatsen. Sinds 18 maart 1975 schijnen wij hier echter vraagtekens bij te moeten plaatsen, nu de echtheid ervan nogal hevig is aangevochten door de "officiële" archeologen van Nederland.

In de periode 1975-1977 zijn de vindplaatsen van "niet Vermaning materiaal" - voor zover te achterhalen - al verdrievoudigd. De vondsten beginnen al in de HONDERDEN te lopen. Hier en daar beginnen sommigen zich af te vragen hoe het mogelijk is bij zo'n rijkdom dat iemand, die JARENLANG INTENSIEF SPEURT MET KENNIS VAN ZAKEN in hetzelfde gebied nooit met één enkel onbetwist voorwerp thuis heeft kunnen komen.

Uit het kaartbeeld blijkt, dat nog veel ontdekkingen te doen zijn in Zuidwest Drente en de Friese zand/leemgronden, terwijl ook het aangrenzende Duitse gebied nog een grote achterstand heeft in te lopen. Verrassend zijn de vondsten langs de huidige Noordzeekust, terwijl de in het laatst van de SAALE- of RISS-IJstijd opgestuwde hoogten in Oostelijk Groningen ook stevig mee beginnen te doen. Heel wat werk voor de toekomst is daarmee op gang gebracht.

VITRINES

Hierin liggen enige stukken uit de collecties van TJERK VERMANING. Men heeft steeds de indruk gewekt dat VERMANING alleen maar vondsten deed in de concentraties Hoogersmilde, Hijken en Eemster. Vondsten die ZOGENAAMD géén patina, een valse glans en machinale slijpsporen zouden vertonen. In "Archaeologische Berichten" No 2 geeft dr.ir.C.FRANSSSEN hier een voorlopig antwoord op. VERMANING deed echter zeer vele vondsten, die ook zwaar gepatineerd en zwaar gewindlakt zijn. Van de honderden stuks zijn er hier enige tentoongesteld uit diverse Oud- en Middenpalaeolithische tradities.

BEWERKINGSTECHNIEKEN

Gedurende de "Steentijd" heeft de Prehistorische Mens steeds oplossingen gezocht en gevonden om de scherpe snijvlakken van daartoe het best geschikte gesteentesoorten te benutten voor gebruik, waarbij een minimum aan inspanning het maximum aan bruikbaarheid opleverde.

Daar dit doorgaans volgens bepaalde streng overgeleverde tradities geschiedde en de gesteentematerialen als "vuursteen" vrijwel onvergankelijk zijn, vormt het bestuderen van deze stenen voorwerpen (artefakten) een belangrijk hulpmiddel bij datering en kulturele toewijzing.

Al naar gelang de behoefte of de voorkeur, lag nu eens de nadruk op de afgeslagen scherf of "AFSLAG", dan weer op het stuk, waar spinters van afgekapt werden, de "KERN".

Ook wel werden uiteraard, zowel de afslagen én kernen gebruikt. De door de mens met behulp van een slagsteen, gewei of bot geslagen produkten hebben kenmerken, die deze produkten onderscheiden van wat bij toeval door natuurkrachten ontstaat.

De in de praktijk getrainde vakman leert dit onderscheid feilloos te maken.

Vervaardiging AFSLAG; (zie fig.18.)

Om uit een gegeven "KNOL", met meestal resten van een korst of "schors" een handzaam instrument met snijvlak te verkrijgen, wordt eerst door "onthoofding" een geschikt "slagvlak" of "slagplatform" aangebracht, indien een dergelijk geschikt vlak nog niet aanwezig is.

Door een stevige slag op de rand van dit slagplatform splijt van de zijde van de knol een dunne of dikkere splinter af met bepaalde kenmerken. (zie fig. 4)

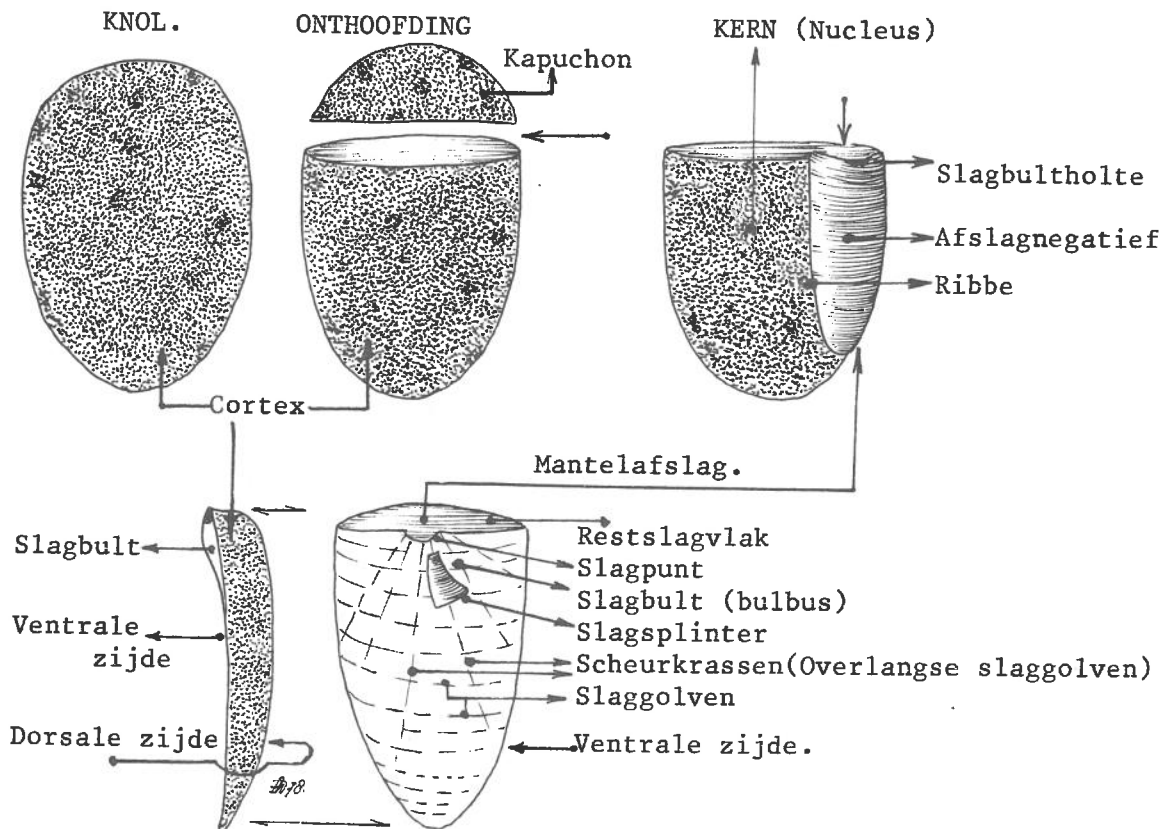

FIG.18..

VERVAARDIGING van een AFSLAG.

Aan de achterzijde (ventraal), bevindt zich de zogenaamde SLAGBULT (slagbulttuber); een ronde welving. Daarop bevindt zich doorgaans een kleine uitholling van de SLAGSPLINTER; een klein afslagje dat bij de vervaardiging wegspringt.

Verder komen vaak SCHEURKRASSEN (overlangse slaggolven) voor die lopen vanaf het SLAGPUNT op de SLAGVLAKREST naar de uiteinden. Vaak zijn er concentrische SLAGGOLVEN (ringen) op dit ventrale vlak aanwezig.

Aan de buitenzijde (dorsaal) bevindt zich bij de EERSTELING of MANTELAFSLAG de onbewerkte korst of schors (CORTEX). Wanneer al eerder afslagen zijn verwijderd liggen hier de AFSLAGNEGATIEVEN daarvan, waarvan de vlakken elkaar in de RIBBEN ontmoeten.

De knol met het AFSLAGNEGATIEF of AFSLAGNEGATIEVEN wordt KERN of KERNSTUK (Nucleus) genoemd.

Een afslagnegatief vertoont de karakteristieke SLAGBULTHOLTE.

Een zeer speciale techniek voor het verkrijgen van afslagen, waarvan de uiteindelijke vorm al van te voren wordt bepaald, wordt aangeduid met de naam LEVALLOIS-TECHNIEK. (Zie fig.19)

Een kern, met een ronde, langgerekte, ovale, rechthoekige of driehoekige vorm wordt door afslaan voorbereid tot een soort halfbolvormige doorsnede is verkregen. Soms heeft de kern dan de vorm van een op zijn rug liggend schildpad. Men spreekt dan ook wel van een SCHILDKERN. (Tortoise core)

Vervolgens worden van het bovenvlak grote afslagen verkregen; soms maar één uiteindelijke afslag, soms wordt praktisch de gehele kern opgebruikt.

Het blijkt een dusdanig gespecialiseerde techniek, dat er tegenwoordig niemand meer is, die het gelukt dezelfde techniek zó perfect na te bootsen.

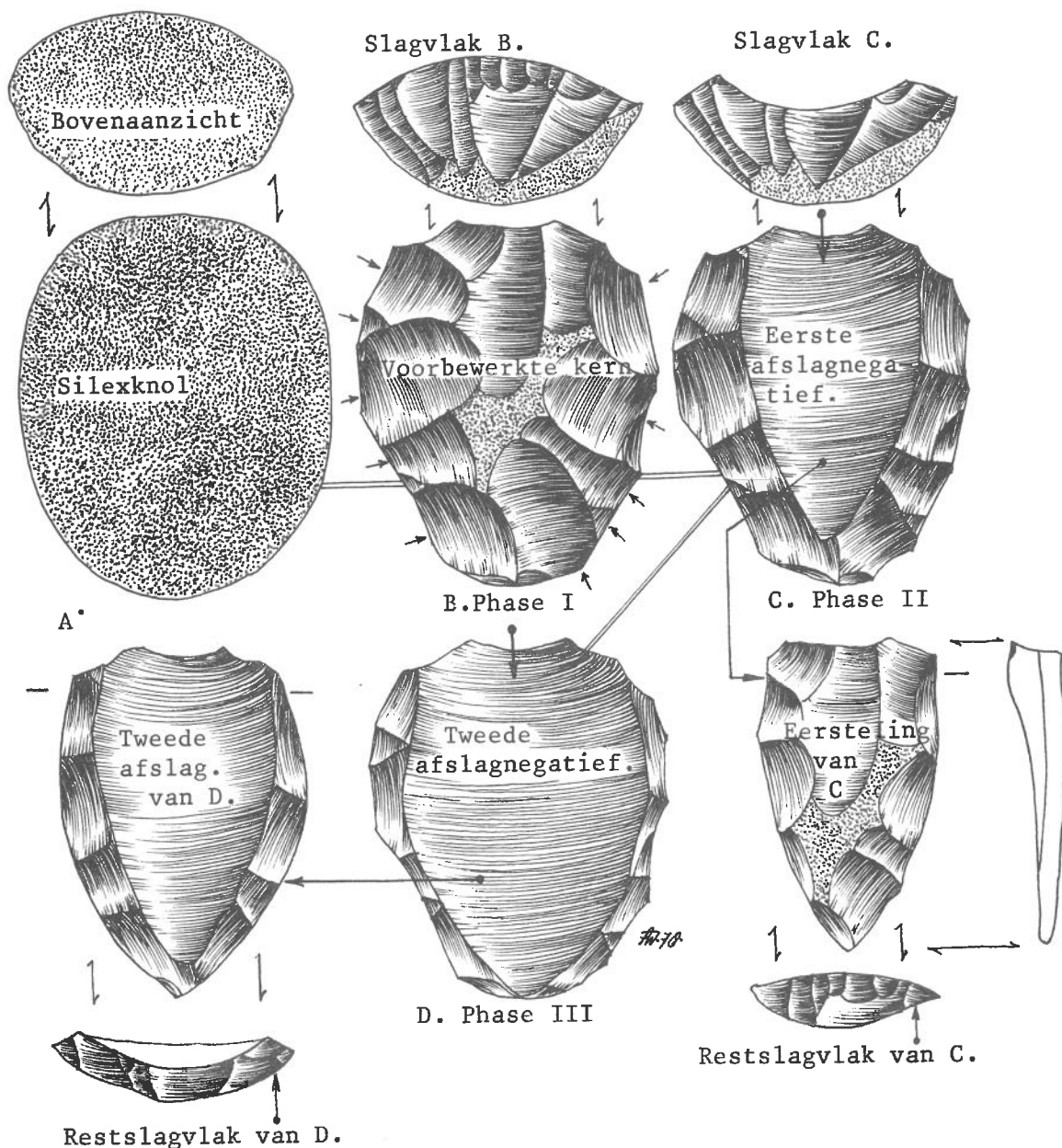

Fig. Afslagen in de LEVALLOIS-B-TECHNIEK.
19.

Vervaardiging KERNWERKTUIGEN.

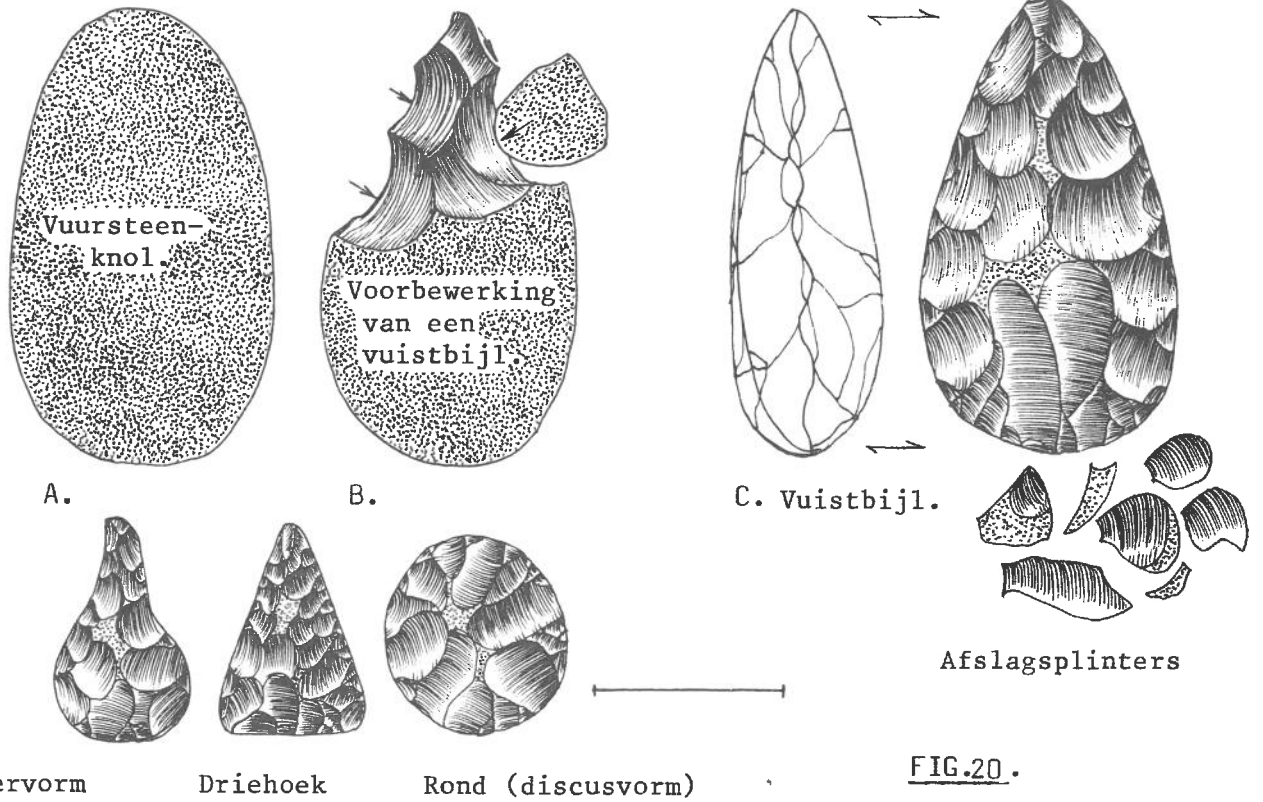

FIG.20.

Van allerhande afslagen of stukken vuursteen werden voorwerpen als schrabbers, schaven, stekers, boortjes, getandewerktuigen enz. gemaakt, terwijl ook afslagen zonder verdere bewerking als snij-instrument kunnen zijn gebruikt.

Artefacten of werktuigen.

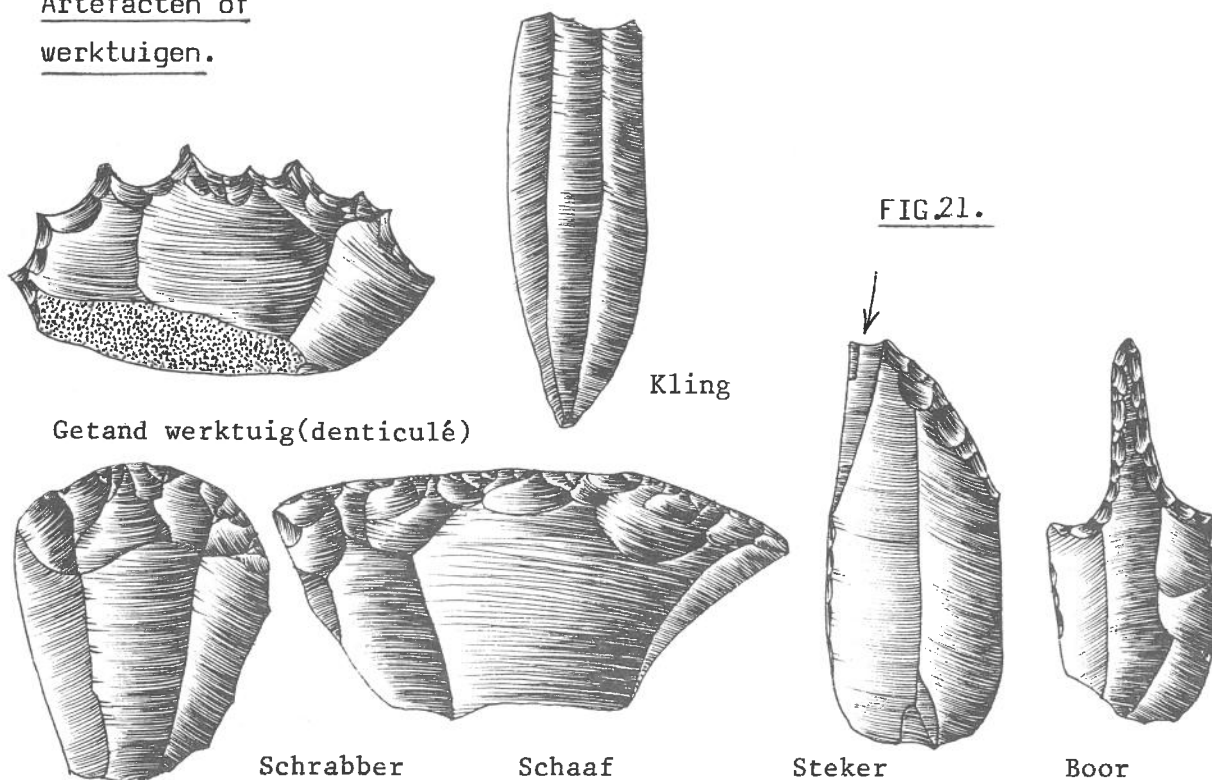
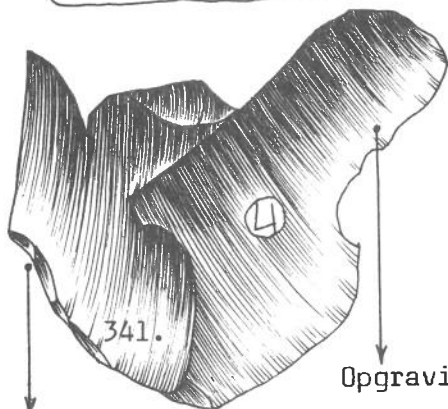

FIG.21.

*Stuk wat tijdens
opgraving is gevonden
+ stuk dat door
Vermaning is ver-
kocht (past aanelkwa)*

Label met het originele opschrift van de opgraving "Harsema". 5 augustus 1968.

Afslag ④ uit ongestoorde ligging van de opgraving "HARSEMA" (B.A.I.) bleek te passen aan een stuk (No 341), al eerder door de heer Vermaning ter plaatse uit gestoorde grond verzameld.

(Expertise Musch-Wouters in Leeuwarden)

FIG.22.

Vermaning.

Opgraving.

Uit dezelfde opgraving kwam 5-8-1968.
No.6.

De afslag No.6 uit de ongestoorde slootkant, opgegraven door drs.Harsema van het B.A.I. op 5 augustus 1968 te Hijken, bleek te behoren bij de KERN, die de Heer VERMANING in 1972 ruilde met het Drouwenerzand-museum..... (Expertise MUSCH-HORN-WOUTERS op 10 maart 1978 te Leeuwarden.)

Vervaardiging KERNWERKTUIG; (Chopping-tool, vuistbijl) (Zie fig.20).

Ook aan de knol zelf kan een scherpe werkkant worden geslagen. Als dat middels één afslag gebeurde, spreekt men van een "chopper". Uiteraard is een dergelijk instrument maar moeilijk als zodanig te herkennen.

Zijn er in twee richtingen afslagen verwijderd, zodat er een snijzaag of kapsnede ontstaat, dan wordt dit een "chopping-tool" genoemd. (zie fig. 3)

Als de werkkant een groot deel van de knol in beslag neemt, spreekt men van een "vuistbijl". (zie fig. 5 en 6) Vuistbijlen komen in vele vormen en groottes voor; er zijn ovale, peervormige, druppelvormige, ronde, driehoekige, etc.

Voor het vervaardigen van een vuistbijl zijn wel 40 à 60 afslagen nodig. Het aantal afslagsplinters loopt in de honderden.

Van allerhande afslagen of brokken vuursteen worden voorwerpen als schrabbers, schaven, stekers, boortjes, getande werktuigen gemaakt, terwijl ook afslagen zonder verdere bewerking als snij-instrument kunnen zijn gebezigd.

PANEEL 2; OPGRAVINGEN

In 1965 werd'tvoor het eerst in Nederland, dank zij een ontdekking door TJERK VERMANING, mogelijk een tweetal bijeenhorende slachtplaatsen middels opgravingen te onderzoeken. Aanvankelijk werd gedacht aan een LAAT-ACHEUL; later werd de vondst toegeschreven aan een later MOUSTERIEN met ACHEUL-invloed;

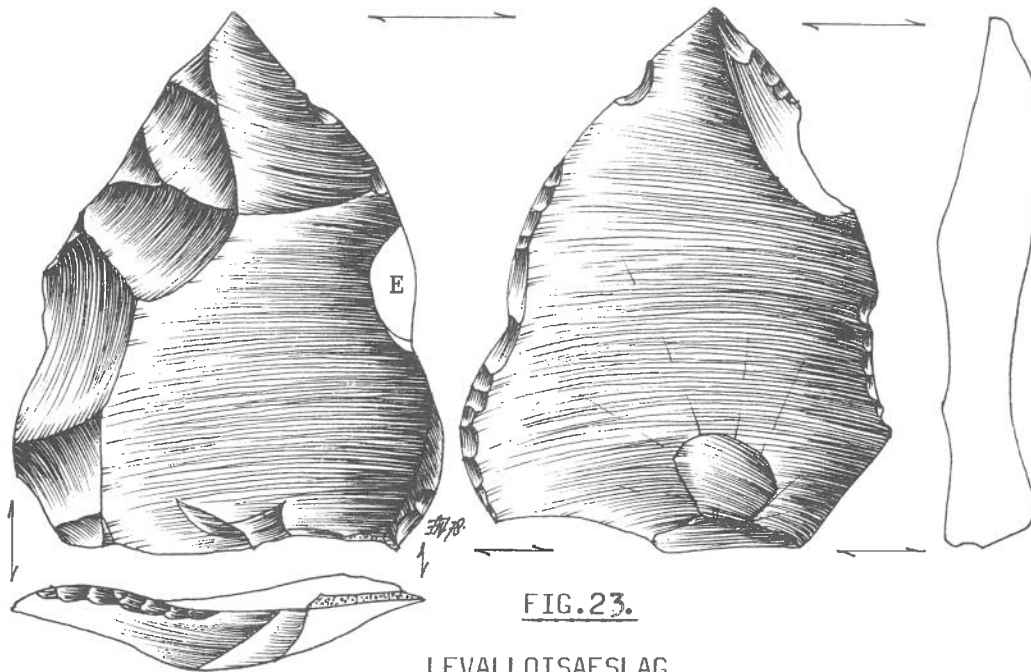

FIG. 23.

LEVALLOISAFSLAG

Grijze silex met lichte silicaglans, vooral op de afgeslepen ribben. De slagbulbus heeft vele fijne krasjes tengevolge van permafrostbewegingen. Bij E. werd een splinter afgeslagen, waardoor er een duidelijk verschil te zien is tussen oud- en vers oppervlak.

Vindplaats: Plateau St. Geertruid. (Middenpalaeolithische vindplaats) 1974.

Vinder: J. Wanders, Noorbeek. Collectie: J. v. d. Berg, Veldhoven.

tien jaar later werd de hele vondstgroep van meer dan 125 stukken valsverklaard, niettegenstaande het aantreffen van een groot aantal stukken in ongestoorde ligging. Hernieuwde bestudering van de vondsten en de bodemsituatie en bestudering van NIEUWGEVONDEN "kampementen" maakt duidelijk, dat we wel degelijk te maken hebben met echte bewijzen uit een tijd van ca. 70.000 jaar geleden uit het "EEM 2".

De vondsten waren aangetroffen in een gediepploegde akker nabij het huidige dorp Hogersmilde en bleken voor zover nog ongestoord aangetroffen, gelegen te zijn in de bovenste lagen van de tijdens het "Eemien" verweerde "blauwe" keileem; het zgn. KEIZAND.

In 1967 ontdekte de heer VERMANING bij Hijken in Drente een volgend "Mammoetjagerskampement", waar nu meer dan 400 artefakten te verzamelen waren met een karakter, dat in veel opzichten met dat der "slachtplaatsen" Hogersmilde A en B overeenkwam.

Een controleopgraving in 1968 stelde de aanwezigheid vast van meerdere artefakten in een niet door diepploegen of anderzins vergtoorde slootkant. Een afslag uit ongestoorde ligging van de controleopgraving, bleek te passen aan stukken, al eerder door de heer VERMANING ter plaatse uit verstoorde grond verzameld. (zie fig. 22 .)

Een hernieuwde opgraving in 1973 leverde niet veel bijzonders op, buiten artefakten uit zeer veel latere tijdvakken; afkomstig uit bij ontginning van enkele kilometers verderop gehaalde grond. In 1975 werd ook de vondstgroep Hijken valsverklaard.

O.a. middels uitvoerige proefnemingen werden alle argumenten, die vóór "vervalsing" zouden pleiten, weerlegd. (Stukken, die deel uitmaken van deze vondstgroep zijn hier in de tentoonstelling aanwezig).

In 1972 raakte een nieuwe "pleisterplaats" van deze "Neanderthalers" bekend nabij het Drentse dorpje "Eemster".

Het handwerk, dat op deze vindplaats werd aangetroffen door de ontdekker TJERK VERMANING lijkt qua uitvoering en typesamenstelling een weinig ouder te zijn dan dat van Hogersmilde A en B en Hijken.

Kontroleonderzoek bevestigde wederom, dat ook op deze vindplaats ondanks diepploegen nog artefakten in ongestoorde positie liggen. Dat werd gekonstateerd in 1977, twee jaar nadat ook deze vondstgroep was valsverklaard.

Enkele van de ca. 300 hier aangetroffen artefakten zijn op deze tentoonstelling aanwezig.

In het vroege voorjaar van 1978 ontdekte een Drentse Particuliere Archeoloog in navolging van TJERK VERMANING, opnieuw de eerste aanwijzingen van een "Mammoetjagerskampement" op een nog geheim gehouden plaats in Drente.

Wederom bleken de artefakten vóór te komen in de overgang van het grove "keizand" met de vettige, ingespoelde bovenste onverweerde "blauwe" keileem.

De artefakten vertonen zonder uitzondering dezelfde "aankleding" van zeer fijne leembestanddelen, terwijl de uitstekende delen licht tot zwaar geslepen en gekrast zijn door opgelopen wrijvingen in de bodem gedurende koudegolven.

Het materiaal van deze nieuwe vindplaats verschilt in niets van dat van Hogersmilde A en B, Hijken, Eemster....

V.29-I.V.

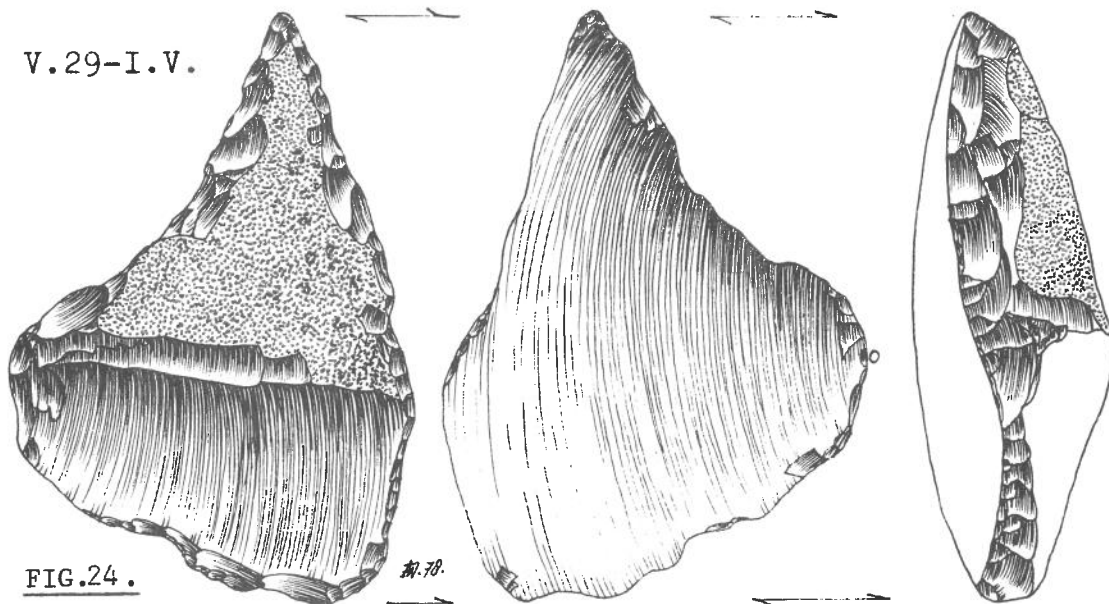

FIG.24.

BOOR (PERCOIR).

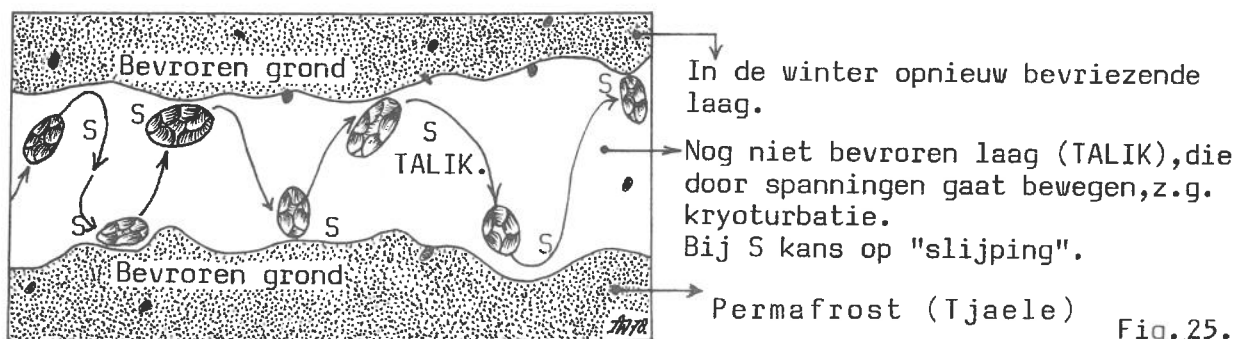
Grijze silex met silicaglanzen en afgeslepen ribben. In de holtes van de steilretouche is de silex dof en fris. Er zijn veel fijne krasjes, vooral op de ventrale zijde. VINDPLAATS: Vlieland. 1972. Mousterien de tradition Acheuléenne. Vinder en Collectie: I.Vonk. Balk.Fr.

De resten van een ander kampement, (ontdekt door een partikulier in 1977) verschilt aanzienlijk in de slijtagepatronen, die de stukken opliepen in de tijd tussen hun achterlating en het vinden, met dat van de vooraf besproken begraven geraakte en daardoor weinig beschadigde vondstgroepen. Waarschijnlijk dateren de vondsten uit deze zesde hier besproken vondstgroep uit een jonger tijdvak (MOUSTERIEN uit een WÜRM-Interstadiaal") dan de vijf andere.

PANEEL 2; BESCHADIGINGEN.

Als (vuursteen)artefakten geruime tijd aan de oppervlakte liggen tijdens de barre omstandigheden, die tijdens koudegolven heersen, treden er allerlei beschadigingen op, die de artefakten in meer of mindere mate een ander uiterlijk geven dan ze hadden toen ze pas vervaardigd, gebruikt en weer achtergelaten waren. Zeer algemeen is het zgn. WINDLAK; een glanzende laag die ontstaan is eensdeels door chemische en/of biochemische oplossing van het oppervlak, maar vooral door massa's stuivend zand en leem. Door sterke temperatuurswisseling en bevriezing van in spleten gedrongen water kan SPANNINGSSPLIJTING of VORSTSPLIJTING optreden. Door afglijden van (opdooi)materiaal op hellingen kunnen botsfiguren, schuursporen, splinteringen, schuur- en krassporen ontstaan. Dit afglijden wordt SOLIFLUCTIE of GELIFLUCTIE genoemd. Dieper liggende artefakten kunnen in de KRYOTURBATIE- terecht komen. Een onbevoren, door water verzadigde laag (Talik) tussen van boven en onder toegroeiende vorst, komt onder enorme spanningen te staan. Daardoor ontstaan verknedingen, wrijvingen, verglijdingen en soms zelfs doorbraken naar het oppervlak (Pingo's). De artefakten in zo'n solifluctielaag (=PERMAFROST-SLIJPMACHINE), lopen allerlei afslijtingen, krassen en schuursporen op, voornamelijk door aanrakingen met de bevroren boven- en ondergrond. (fig. 25.)

Kleurveranderingen kunnen optreden door UITBLEKING door zonlicht of door opname of omzetting van ijzerverbindingen en andere metalen en chemicalien. Doorgaans treden kleurveranderingen in de richting van geel, oranje, rood en bruin op. (KLEURPATINE) Maar voor stukken die beneden in het keizand geraakt zijn, beneden de heersende grondwaterspiegel, ligt dat anders. Daar treedt buiten de PERMAFROST-"wrijving" bijna niets anders op dan een zeer minime laagje GLANSPATINA. (silica-coating)

VITRINES 1 t/m 17.

In deze vitrines zijn naar provincie, vindplaats en kultuurperiode geordend, een keur van Nederlandse Midden- en Oudpaleolithische vondsten tentoongesteld.

Nog nooit eerder in de geschiedenis van het onderzoek was ooit zoveel materiaal van zoveel verschillende mensen van zoveel vindplaatsen uit zoveel tijdperken bijeen.

Toch zijn hier nog niet alle vondsten aanwezig; daarvoor zou deze expositie nog vele malen groter moeten zijn, bovendien wordt nog praktisch iedere week het aantal vondsten uitgebreid.

Veel van wat hier getoond wordt is nog maar de "oogst" van slechts twee jaar onderzoek.

VITRINE 1; Friesland/Drente.

Afgezien van de al in 1939 door de heer H. van Vliet bij het dorpje Wijnjeterp gevonden vuistbijl, heeft de provincie Friesland al meerdere stukken opgeleverd, die tot het Middenpaleolithicum (ca. 150.000 - 35.000) zijn te rekenen.

Daarbij is o.a. een al in 1939 bij Wouterswoude door de heer J.M. Minnema gevonden schrabber op een forse afslag. Dit artefakt vertoont slijtagesporen aan het oppervlak, die zeer wel vergelijkbaar zijn met stukken uit de vondstgroepen Hogersmilde, Hijken, Eemster, etc.

Ook de zand/leemgronden van het Gaasterland beginnen nu getuigen op te leveren van de Midden-Paleolithische mens.

Opgemerkt dient te worden, dat in de provincie Friesland de vele weilandgronden het oppervlakteonderzoek ten zeerste bemoeilijken. Dat er desondanks al meerdere vondsten gedaan zijn, wijst dan wel op een te verwachten bijzondere rijkdom van dit oude materiaal.

Drente; Dank zij het feit, dat de provincie Drente de meeste zand/leemgronden binnen haar grenzen bergt van de drie noordelijke provincies, loopt dit gebied onbetwist aan de kop wat betreft het aantal vindplaatsen. Toch is de "oogst" van niet door de heer VERMANING gevonden artefakten goeddeels het resultaat van niet veel meer dan twee jaar speurwerk. In 1975 waren er nog maar 4 artefakten gepubliceerd, waarover nog kennelijk vele vaagheden en onzekerheden bestonden, in 1977 waren er tientallen vindplaatsen, waaronder meerdere met gekombineerde vondsten. ("Concentraties").
Een kollektie bestond toen al uit materiaal van 36 vindplaatsen....

VITRINE 2; Drente

De artefakten vertonen allerhande soorten en maten van slijtage, die ze opliepen in de tijd ná het achterlaten in een grijs verleden. De maat van slijtage blijkt zeer weinig of niets te zeggen van de ouderdom van de stukken.

Hier bijeengebracht zijn artefakten, waarvan op grond van de wijze van vervaardiging of van herkomst in de bodem, met vrij grote zekerheid gezegd kan worden, dat ze behoren tot één of andere "MOUSTERIEN"-traditie.

VITRINE 3; Groningen

Zelfs tot binnen de grenzen van de gemeente Groningen zijn nu de vondsten gedaan, die aan het Mousterien kunnen worden toegeschreven.

De in het laatst van de SAALE-(RISS-) IJstijd opgestuwde hoogten in "Westerwolde" leverden zeer rijke vindplaatsen op o.a. van tot een "MICRO-MOUSTERIEN" te rekenen traditie, waarin de vuistbijl zeer zeldzaam tot afwezig is.

Hoewel in de onmiddellijke nabijheid gelegen van het "Drentse Plateau", krijgen we toch de indruk hier met ten dele aparte cultuurgroepen te maken te hebben.

VITRINE 4; Brabant en diversen.

Het tot het Mousterien te rekenen materiaal van Brabant vertoont interessante invloeden vanuit Frankrijk en Oost-Europa. Met name een "bladvormige biface" van Eersel heeft tegenhangers in stukken uit St. Geertruid (Limburg), Roekel (Gelderland), Klijndijk (Drente), België, Zuid-Duitsland en stukken uit de als "Szeletien" aangeduide groepen uit Oost-Europa.

Ter vergelijking ligt hier een sikkel bij uit laat-Bronstijd/IJzertijd, met welk veel later type werktuig het artefakt van Klijndijk ooit werd verward. (fig.26.)

De op vorstspijltstukken vervaardigde artefakten met een ogenschijnlijk "vers" uiterlijk tenslotte, vertonen een interessante gelijkenis met artefakten uit de traditie van Hogersmilde, Hijken, Eemster, etc. waarvan tot dusver alleen getuigen uit Drente gevonden waren.

VITRINE 5; Zuid-Limburg

Limburg telde in 1968 al 45 geregistreeerde, tot het Mousterien gerekende vondsten. Sindsdien zijn er meerdere honderden artefakten bekend geworden.

Binnen het kader van deze tentoonstelling zijn vooral die vondsten van belang, die slijtagekenmerken "à la Vermaning" vertonen ten gevolge van bodembewegingen.

Minstens één stuk met die kenmerken was al geborgen vele jaren vóór de geboorte van onze volhardende Drentse Ontdekker....

Somstijds wordt een artefakt met de "beruchte" slijtagesporen ingedeeld in een zeer jonge tijdsperiode; het NEOLITHICUM. (zie brief)

Het betreft hier vondsten van meerdere partikuliere onderzoekers, onafhankelijk van elkaar gedaan op verschillende tijdstippen.

Het "verse" karakter van sommige stukken wijst op het vóórkomen van nog meerdere stukken uit sinds het "Mousterien" niet meer door de mens geroerde grond. (fig.23.)

Vanuit het uiterste puntje van ons land getuigen stenen vóór VERMANING.

VITRINE 6; Vlieland

Eén van de meest opmerkelijke plaatsen van herkomst van stenen getuigen is wel Vlieland, waar de heer Idzard Vonk vanaf 1969 in weer en wind zijn onderzoek deed, waarbij drijfzanden, opkomende vloed en mistbanken een paar van de vele moeilijkheden vormden. (fig.24.)

Dat artefakten uit zulke oude tijdperken gevonden kunnen worden in de zeer jonge - van dag tot dag veranderende - afzettingen van een Waddeneiland vindt zijn verklaring in het feit, dat de bodem van de huidige Noordzee in het verleden vele malen droog heeft gelegen.

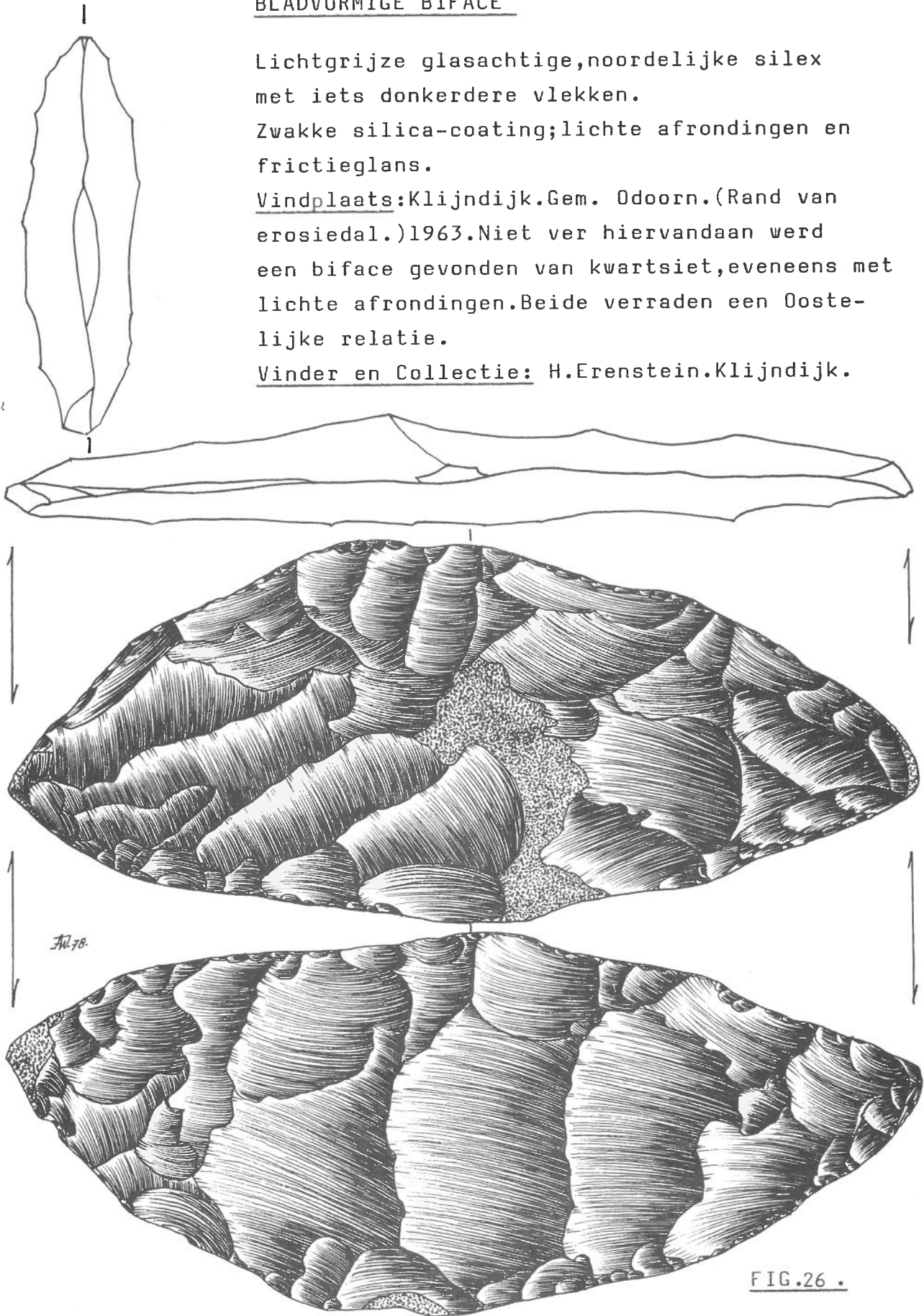
BLADVORMIGE BIFACE

Lichtgrijze glasachtige, noordelijke silex met iets donkerdere vlekken.

Zwakke silica-coating; lichte afrondingen en frictieglans.

Vindplaats: Klijndijk. Gem. Odoorn. (Rand van erosiedal.) 1963. Niet ver hiervandaan werd een biface gevonden van kwartsiet, eveneens met lichte afrondingen. Beide verraden een Oostelijke relatie.

Vinder en Collectie: H. Erenstein. Klijndijk.

Kadavers van bijvoorbeeld Mammoeten worden door vissers opgehaald in hun sleepnetten nabij de Bruine Bank, de Doggersbank, etc. De door zeestromingen opgewoelde "stenen getuigen" stellen nog maar een fractie voor, van de rijkdommen die in de nu verdronken "Noordzeevlakte" verborgen moeten liggen. Tijdens het warme Eemien lag ter plaatse van het huidige Vlieland een groot eiland, met de keileemhoogten van Tessel als hoogste punten.

Tijdens het Würm (Weichsel) daalde de zeespiegel aanmerkelijk, dank zij het opslaan van grote hoeveelheden neerslag in het omvangrijke landijs van Skandinavië en Noord-Engeland.

Behalve rijke voorkomens van "Mousterien" heeft de heer Idzard Vonk ook ronduit verbluffende hoeveelheden getuigen uit het nog veel oudere "CLACTONIEN" (elders in deze tentoonstelling) opgespoord.

De stukken vertonen alle soorten en maten van slijtage, van zeer "vers" tot zeer versleten. Al naar gelang bewaringskondities en duur van circulatie in zeestromen en branding.

Merkwaardig mag genoemd, dat de belangrijke kollektie Idzard Vonk tot op heden zich nog niet in een serieuze belangstelling van officiële zijde mocht verheugen, ondanks meerdere meldingen van zijn kant van stukken in een Gaasterlands museum.

VITRINE 7; "ACHEULEEN" uit Stuwwallen

De Utrechtse Heuvelrug, het Veluwemassief en de heuvels bij Nijmegen zijn evenzovele getuigen van een opstuwten van ijslobben vanuit de "Noordzeevlakte" de rivierdalen in.

De oevers van de rivieren werden in de vorm van bevroren schollen en modder opgestuwd tot de huidige ruggen. Eens een zwakglooiend laagland met brede, trage rivieren, nu een somstijds chaotische dooreenmenging van zand, grind en leem.

Volgens onafhankelijk van elkaar ontstane theorieën van de heren C.J.H. Franssen en A.M. Wouters zouden die stuwwallen de getuigen moeten bevatten van menselijke activiteiten, van dieren- en plantenleven aan de oevers van vóór de welhaast catastrofale gebeurtenissen van de SAAL-(RISS-)IJstijd.

Een inventarisatie in 1977 leerde, dat resten van bijvoorbeeld mammoeten en bosolifanten (*Hesperoloxodon antiquus*) (slachtafval?) voorkomen in zandafgravingen en zuigerijen.

Buitendien waren al meerdere artefakten geborgen door meerdere vindsters, die tot het verwachte ACHEULEEN en CLACTONIEN (elders in deze tentoonstelling) konden worden gerekend. De vondst van een vuistbijl door de heer Adriaan P. de Kleuver dient hier speciaal te worden vermeld. Al in 1964 herkende hij het stuk als een artefact en zag de betekenis van de vondst onmiddellijk in, liet zich niet ontmoedigen door de geluiden, die het stuk tot "speling der natuur" ("PSEUDO-ARTEFAKT") wilden verklaren.

(Wouters en Franssen; Archeologisch onderzoek in de stuwwallen in de provincies Gelderland en Utrecht; 1977).

WANDVITRINE 7A; EEN SLACHTPLAATS UIT HET MIDDEN-ACHEULEEN bij RHENEN

(C..J.H. Franssen en A.M. Wouters; Westerheem XXVII-I-1978 p.p. 13-19)

Eind September 1977 borg de heer D. Liewen de stille getuigen van een bloedige slachting.

Samen met de resten van het skelet van een bosolifant (*Hesperoloxodon antiquus*) werd een gedeelte van het bijhorende slachtgereedschap van de ondergang gered.

Het zijn een paar vuistbijlen, alsmede afslagen en een kern, die reeds een vroege vorm van de zgn. LEVALLOIS-techniek vertegenwoordigen.

De diepte van de vondsten in de in ca. 160.000 jaar geleden door het landijs bedekte lagen maakt duidelijk, dat wij hier te maken hebben met overblijfselen van de activiteiten van de mens uit het Midden-Pleistoceen. De ouderdom ervan kan wel tot 200.000 jaar oplopen.

Men lette op de betrekkelijke "versheid" van het oppervlak van dit instrumentarium en het ondanks zeer bros worden nog herkenbaar aanwezig zijn van het gebeente.

Men kan eruit aflezen, dat nog vóór het totaal oplossen of fossiliseren van de skeletresten, beschermende lagen het ontbindingsproces verhinderen, terwijl ook de stuwing en plooiing niet veel meer dan wat krasjes en afrondingen veroorzaakten.

De schade, opgelopen door de moderne zandwinning en het blootstellen aan de lucht, heeft veel meer ravage opgeleverd dan in de 160.000-200.000 jaar daarvoor! .

(zie de afgestoten schilfers op de artefakten en de vergruizelde beenderen).

VITRINE 8; CLACTONIEN AAN HET OPPERVLAKE IN DRENTE en BRABANT

Uit de tijd van ca. 250.000 jaar geleden dateert een handwerk, dat gekarakteriseerd wordt door een nadruk op eenvoudige, vaak forse afslagen. Enkele malen komen ook kernstukken en kernwerktuigen voor (chopping tools).

Rondom Nederland waren al vindplaatsen bekend uit Engeland, België, Frankrijk, Duitsland, Denemarken, tot aan Polen toe.

Buiten een in 1970 door de heer A. van der Lee bij Cadzand in Zee-land aangetroffen afslag, was Nederland maar een trieste, gigantisch lege vlek.

Nu er eindelijk wat doelgericht op gelet wordt, blijken zelfs op die schaarse plaatsen, waar de aardlagen uit ca. 250.000 jaar geleden aan het oppervlak komen, artefakten uit die tijd te verzamelen.

Dit geeft wel een indruk, hoe rijk de resten uit het CLACTONIEN (uit "HOLSTEIN of MINDELRISS") in de verdere ondergrond vertegenwoordigd moeten zijn.

Dat deze oppervlaktevondsten zware slijtage vertonen, behoeft nauwelijks enige verwondering te wekken.

Ter illustratie ligt wat grindmateriaal, aangevoerd door zuidelijke rivieren (Rijn en Maas o.a.) op de vindplaatsen verzameld bij de artefakten.

VITRINES 9, 10 en 11; BLAUWMEER; DIEPTEVONDSTEN UIT DE DRENTSE ONDER-GROND

Een bijzonder rijke vindplaats van vooral materiaal uit diverse CLACTON-tradities is de zuigput van kalkzandsteenfabriek Roelfsema B.V. te Smilde.

In 1967 werd hier door de heer VERMANING de roemruchte "Blauwmeerbijl" gevonden, een stuk dat qua vervaardigingswijze wellicht een 400.000 jaar oud kan zijn

Afslagwerktuigen, klingen, kernstukken, schrabbers, primitieve vuistbijlen, hakmessen of "chopping-tools" maken het rijke en interessante instrumentarium uit.

De preciese tijdsindelindeling is momenteel nog in studie, alhoewel duidelijk is, dat de zo opvallend roodbruin en oranje gekleurde "Potkleilagen" van de "formatie van Peelo" (ELSTER oftewel MINDEL,

verweerd in HOLSTEIN oftewel MINDEL-RISS) aanwezig zijn naast veel oudere zanden en grinden van de zgn. "formatie van Urk". (Urk 1)

Men lette op de oppervlakteslijtage van de stukken; werkelijk alle soorten van bijna "vers" tot zeer versleten zijn vertegenwoordigd.

Houtresten wijzen voorts nog eens ekstra op de gunstige bewaringskondities in de nu diepbegraven lagen.

Helaas is dank zij de zure aard van de grondlagen tot op heden nog geen stukje been bewaard gebleven.

Bij dit "Blauwmeermateriaal" gaat het om de "oogst" van amper één jaar verzamelen....

VITRINES 12 en 14; CLACTONIEN van VLIELAND

Ronduit verbluffend zijn de hoeveelheden afslagwerktuigen en "chopping-tools", die de heer Idzard Vonk op het eiland Vlieland kon verzamelen.

Men bedenke daarbij echter wel, dat de hele "voorraad" in beetjes van vaak 2 à 3 stukken per keer onder meestal moeilijke omstandigheden werden vergaard.

En dat sommige speurtochten buiten een nat pak en een verkoudheid niets opleverden.

Treffend is de gelijkenis van sommige stukken met artefakten uit andere vindplaatsen hier tentoongesteld of uit bijv. Engeland en Duitsland.

Ten tijde van het vervaardigen, gebruiken en achterlaten was dit dan ook één en hetzelfde gebied.

Van niet minder belang is wellicht het vóórkomen van artefakten, die een juist zeer "eigen" karakter hebben. Wij krijgen zo een indruk van varianten in kultuurtradities, waarvan de resten nu grotendeels verzwolgen zijn door de Noordzee.

Wederom zijn allerlei slijtagepatronen aanwezig, ongeacht de ouderdom.

VITRINE 13; CLACTON uit DENEMARKEN en FRANKRIJK

Nederlandse Partikuliere onderzoekers hebben in 1977 ook verder van huis vindplaatsen ontdekt van het voorheen zeer zeldzaam schijnende CLACTONIEN.

Dit maakt duidelijk, dat het onderzoek naar de Oudste tradities van de Oude Steentijd niet op haar eind is, maar dat het nog maar juist goed is begonnen.

Het Deense materiaal verraadt het toegankelijk zijn van grotere brokken ruwmateriaal en knollen; men zou niet moeten denken, dat de mensen in het gebied van het huidige Nederland kleiner van stuk zouden zijn geweest dan die, die de grote artefakten vervaardigden waar nu Denemarken ligt!.

Het gebruik op de vindplaats van het materiaal uit Frankrijk (Silexiet) wijst ook niet op een aparte cultuurgroep, maar ook op de aard van het ter plaatse aanwezige ruwmateriaal.

De soorten voorwerpen en de bewerkingstechniek zijn voor de "Deense", "Nederlandse", "Franse" vindplaatsen nagenoeg volkomen aan elkaar gelijk.

VITRINE 15, 16 en 17; CLACTON UIT DE STUWALLEN

Het door o.a. de heren D.Lieuwen, M. Franssen, C.J.H. Franssen

en A.M. Wouters uit een paar groeven in de Stuwwallen bijeengebrachte materiaal is dusdanig overvloedig, dat wij ons genoodzaakt zagen drie vitrines in te ruimen om tenminste een deel van de rijkdom te laten zien.

Een wat triester konstatering is, dat dagelijks werkelijk honderden artefakten ongezien verdwijnen in beton, opgespoten grond, etc. Slechts nog een fractie van wat aanwezig is kan worden gered. Toch zijn er weekends van wel 35 vondsten...

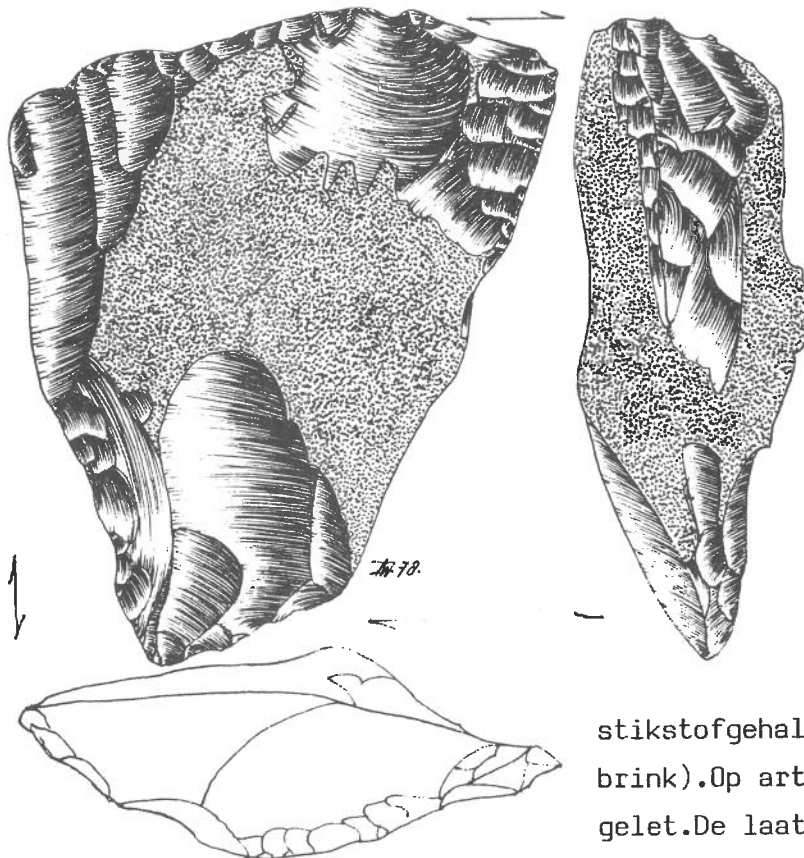
De artefakten blijken voor zover ze in ongestoorde ligging worden aangetroffen te liggen zowel in een rode leemlaag als wel in grind- en zandlagen.

Afhankelijk van het omringende materiaal tijdens de plooiing en stuwung zijn de stukken weer ofwel vrijwel onbeschadigd of vertonen eigenaardige krasjes en afrondingen.

Voor een vakman is het niet moeilijk, tussen de tienduizenden op allerlei natuurlijke wijze ontstane "pseudo-artefakten" de door de Prehistorische Mens vervaardigde stukken te herkennen naar type en waarschijnlijke kultuurtraditie.

A.6.CH.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

IJSELGEBIED bij ANGERLO.

Recentelijk werden ook uit het IJSELgebied onder Angerlo, middenpalaeolithische artefacten geborgen. Uit de betreffende zand- en grindwinningen werden al jaren lang fossiele beenderen van pleistocene fauna geborgen, waaronder vele olifantachtigen en ook enkele fossiele menselijke botresten met een zeer laag

stikstofgehalte (Meded.dr. Bosscha-Erdbrink). Op artefacten is echter nimmer gelet. De laatste maanden kon de Heer C. Hartjes een tiental werktuigen bergen,

waaronder enige primitieve vuistbijlen, twee prodnicmessen, een Levalloiskern enige afslagen en grote schaven (Racloirs).

A.6.CH.

Overgang van vuistbijl naar Keilmesser van Bocksteintype. Zwarte vuursteen met silicaglans en aan beide zijden cortex.

Vindplaats: Angerlo. Vinder en collectie: C. Hartjes, Zelhem.

Zie ook "Archaeologische Berichten" No. 2 blz. 57 (Prodnicmesser). 1978.

BESLUIT

De organisatoren van deze tentoonstelling zeggen hierbij dank aan de vele tientallen Partikuliere Onderzoekers, die hun vonden voor deze gelegenheid beschikbaar stelden en die volledige bereidwilligheid toonden in het verstrekken van allerlei vormen van hulp en informatie.

Zij hopen hiermee al wie daarin geïnteresseerd is, informatie te bieden omtrent de huidige stand van zaken naar het onderzoek van het Midden- en Oud-Paleolithicum op Partikuliere basis hier ten lande.

Mogelijk zouden ook anderen geïnspireerd kunnen raken om in nog onverkende gebieden te gaan letten op de Getuigen uit een ver Verleden.

Deze tentoonstelling en catalogus moge daarbij een eerste gids zijn; naar ervaring van de Onderzoekers is het een zeer boeiend Vak, hoewel niet zonder onverwachte komplikaties, tegenslag en teleurstellingen.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

Naschrift

Hoe is het nu gesteld met TJERK VERMANING; vindt hij nog wel eens wat?

Welnu, de organisatoren van deze tentoonstelling kunnen U mededelen, dat hij tijdens de looptijd van de vele aanklachten en beschuldigingen alweer 4 nieuwe kampementen ("concentraties") heeft ontdekt uit het Midden-Paleolithicum en verder zo'n 150 "losse" stukken zonder en met "windlak", met vrijwel alle soort en maat van natuurlijke beschadiging.

Daarnaast verrichtte hij determinaties van honderden artefakten uit alle perioden uit de Steentijd voor vele Partikulieren en verstrekte menig waardevol advies voor deze tentoonstelling.

Verschillende van de kollekties, waaruit hier materiaal tentoongesteld is, zijn aangelegd door zijn leerlingen.

Wat dat betreft hoeft men dus niet te denken, dat Tjerk Vermaning niet meer actief is !.

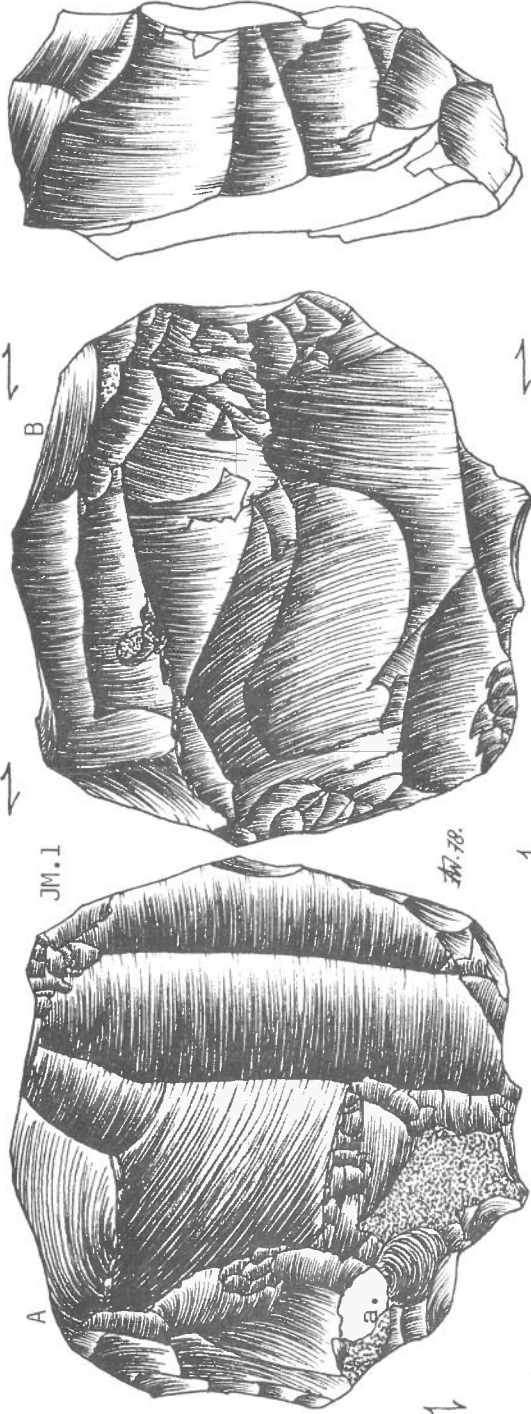
Ondanks alle komplikaties is TJERK VERMANING zijn Vak trouw gebleven...

-o-o-o-o-o-

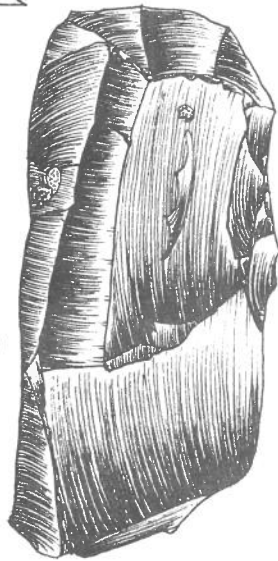
Op de navolgende bladzijden, beelden wij enige OUD- en MIDDENPALAEOLITHISCHE werktuigen of artefacten af, van de meer dan 2000, die in ons land verzameld werden en zich in partikulier bezit bevinden. Ze bewijzen niet alleen een verscheidenheid in cultuurtradities, maar evenzo een verscheidenheid aan vindplaatsen. Deze bladzijden zijn genomen uit nog in bewerking zijnde publicaties.

ANLO-LENT.1978.

NUCLEUS LEVALLOIS à LAMES. JM.1.
 Schildkern met voorbereekte slag-
 vlakken uit bruine Jura-jaspis.
 Er is een vrij sterke windlak met
 lichte oplossingsverschijnselen
 die op de B-zijde het sterkst zijn.
 Op de tekening zijn de kernprepa-
 ratie en de klingnegatieve duide-
 lijk afgebeeld. Het restartefact
 heeft enkele haarscheuren. Een klei-
 ne beschadiging bij a, duidt op een
 mogelijk vuurcontact na de wind-
 lakvorming. Deze afslagtechniek is
 bekend uit Jong-Acheuléen en Mous-
 terien. L. 73 mm. Br. 76 mm. D. 36 mm.
 Vindplaats: Noordbergum. (1947-50).
 (Keileem). Vinder: H. Bos.
 Collectie: J.M. Minnema, Westergeest.
 Gepubliceerd in: "Nieuwsblad van
 Noord-Oost Friesland" 6-XI-1974
 door J.M. Minnema.

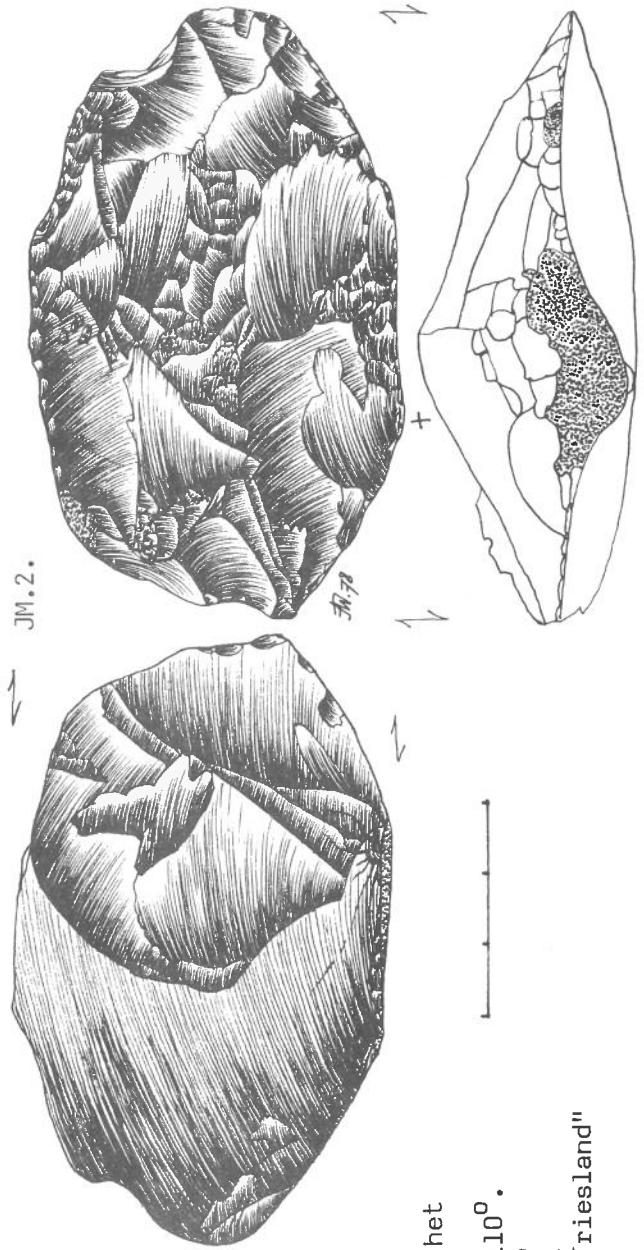

RACLOIR TRANSVERSAL CONVEXE. J.M.2.

Licht-grijze silix met SiO_2 -glans. Zowel
 ventraal als dorsaal enige krasjes. Uit-
 stekende delen van het ventrale vlak
 hebben lichte slijpsporen, vooral bij de
 slagbulbus en laterale delen. Er zijn
 enige haarscheurtjes (Vorst ?)

De hinge-eindbreuk, maakte een retouchering
 ter plaatse moeilijk. Het artefact heeft
 ook aan de dorsale rechter boord een
 schaverkap. Van een echte Quina-schaver kan
 echter niet gesproken worden. Typologisch is het
 artefact in diverse Mousterienfacies te
 plaatsen. L. 85 mm. Br. 52 mm. D. 30 mm. Slaghoek: 110° .
 Vindplaats: Mouterswoude. 1939. (1.80 m. diepte)
 Vinder en collectie: J.M. Minnema, Westergeest.
 Gepubliceerd in: "Nieuwsblad van Noord-Oost Friesland"
 van 6-XI-1974, door J.M. Minnema.

GERETOUCHEERDE AFSLAG. S.1.PMu.

Grijze, witgeklekte silex. Vooral op ventrale zijde intense windlak met oplossingsverschijnselfen. Het artefact heeft een alzijdige, schrabberachtige retouche en is typologisch moeilijk plaatsbaar. De secundaire kenmerken maken de herkomst uit het Middenpalaeolithicum zeer aannemelijk.
Lengte: 40 mm. Breedte: 34 mm. Dikte: 14 mm. Slaghoek door naretouchen niet meer meetbaar. Vindplaats: Suameer. Vinder en collectie: P. Mudstra, Suameer.

Levalloisafslag. S.2.PMu.

Grijze bryozoënvuursteen met SiO₂-adhesie en lichte glans. Ribben zijn enigszins afgesleten door mogelijke permafrostbewegingen. Slagbulbus en een gedeelte van het terminale ventrale vlak, vertonen krasjes en slijpsporen.
Het artefact heeft gebruiksretouche en is een eerste afslag (chapeau) van een geprepareerde kern.

Lengte: 58 mm. Breedte: 49 mm. Dikte: 15 mm. Slaghoek: + 100°.
Vindplaats: Suameer. Vinder en collectie: P. Mudstra, Suameer.

NUCLEUS LEVALLOIS à LAMES. S.3.PMu.

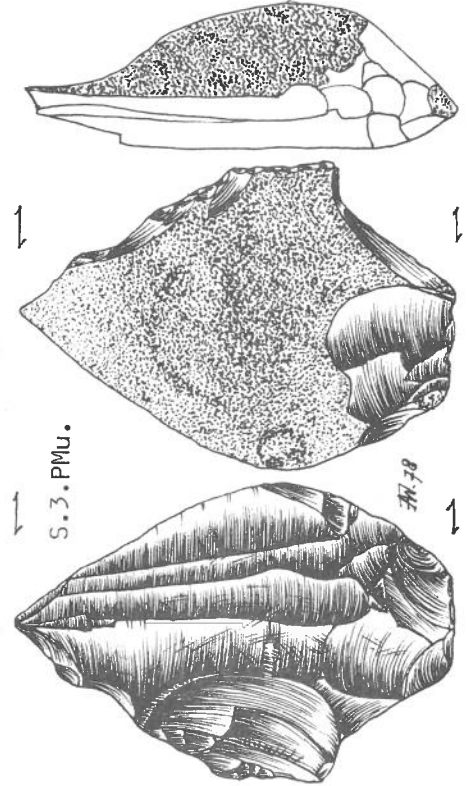
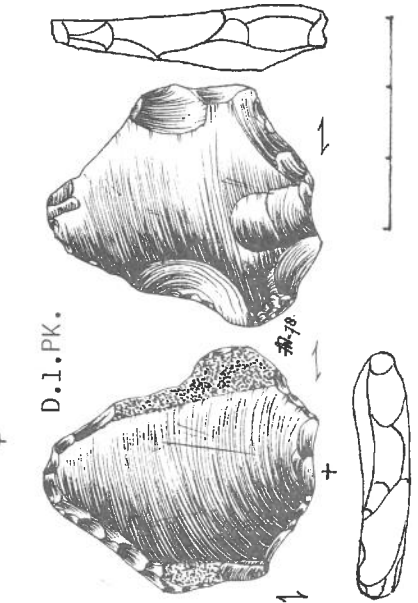
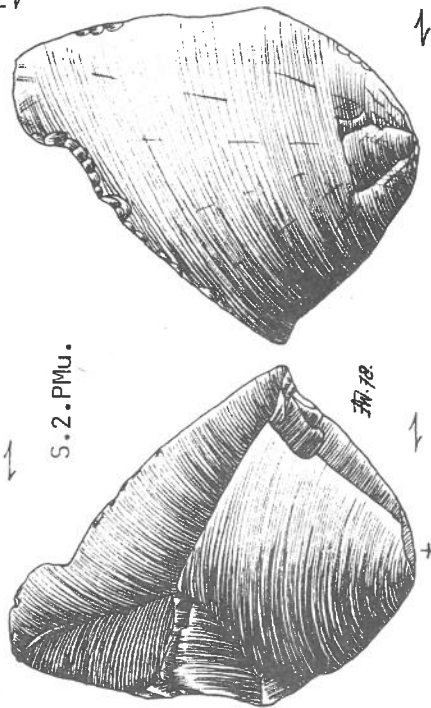
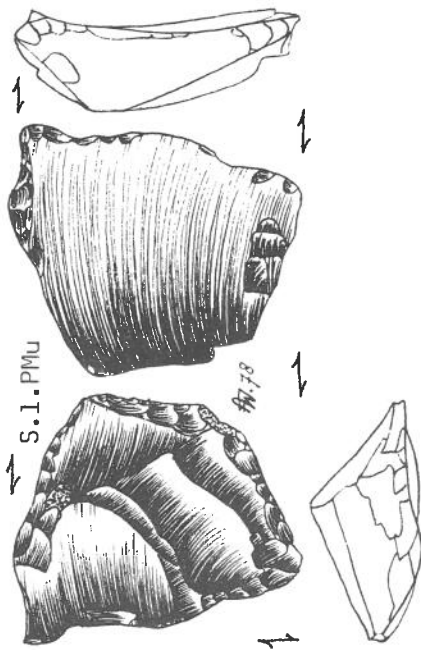
Grijs-bruine silex met lichte inkleuring door disperse humus. Vooral de dorsale zijde heeft intense slijpsporen, vooral op de ribben. Hier zijn onder de binoculaire microscoop honderde fijne krasjes zichtbaar. Op de ventrale zijde is nog een gedeelte van de kernpreparatie zichtbaar.

Lengte: 61 mm. Breedte: 43 mm. Vindplaats: Suameer.
Vinder en collectie: P. Mudstra, Suameer.

In de collectie Mudstra, die zeer veel belangrijke gegevens kan opleveren, zijn nog meerdere Middenpalaeolithen aanwezig.

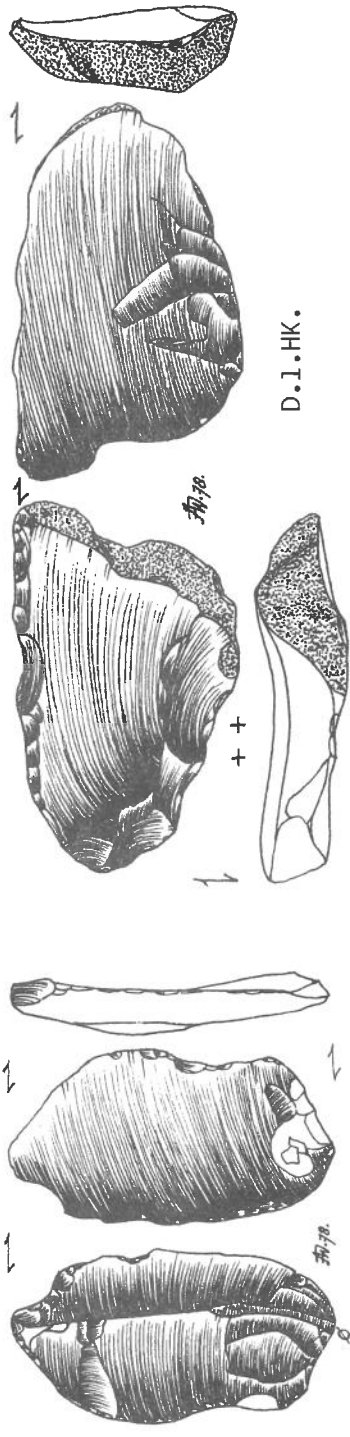
LEVALLOISAFSLAG. D.1.PK.

Gelig-grijze silex met een lichte blauwige patina. Het artefact is door permafrostbewegingen en/of door ander transport afgerond en afgesleten en vertoont alzijdige krysoturbatie retouche en oplossingsverschijnselfen. Er zijn ook krasjes aanwezig. Het artefact is zeer beslist tot een Middenpalaeolithische Cultuurtradities te rekenen.
L. 39 mm. Br. 33 mm. Dikte: 8 mm.
Vindplaats: Drouwen. Vinder en collectie: P. Kroezinga, Gasselte.

KLING. JS. 1. B.

Vuil-witte gelig gepatineerde silex met windlak en oplossingsverschijnselfen. Slagbulbus is recent afgesprongen. Laterale delen hebben kryoturbatie retouche. L: 45 mm. B: 25 mm. D: 6 mm. Zelfde vindplaats als de Mid-denpalaolithische artefacten van de Collectie H. Veen (Borger) Code: HV. 4. Vindplaats: Drouwen-Borger. Vinder en collectie: J. Sloots te Veendam.

D. 1. HK.

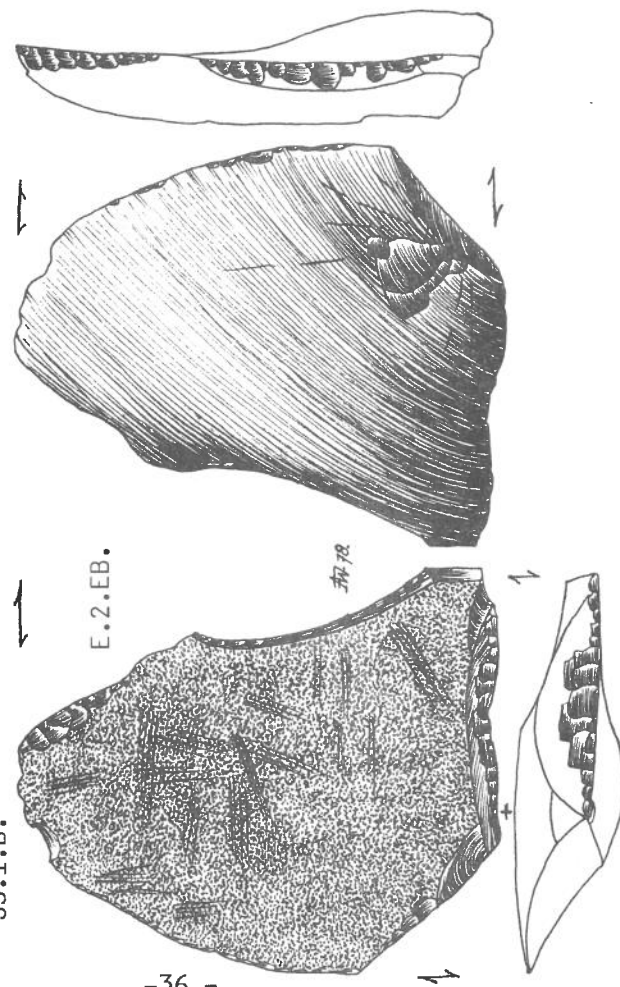
JS. 1. B.

RACLOIR TRANSVERSAL. D. 1. HK.

Grijze, bruinig gepatineerde silex met vuilwitte vlekken. Windlak met oplossingsverschijnselfen (putjes) en lichte kryoturbatie-retouche. De schaverkap is vrij steil afgedrukt. Deze schavers zijn vrij algemeen in verschillende Mousterienfacies. L: 32 mm. B: 52 mm. D: 12 mm. Slaghoek: niet meer meetbaar. Vindplaats: Drouwen. Vinder en collectie: H. Kroezinga, Gasselte. 1977.

RACLOIR CONVEXE-CONCAVE. E. 2. EB.

Grijze silex met lichte SiO₂-glans. Afslag in Levallois-techniek vervaardigd. Aan de dorsale zijde is de cortex nog geheel aanwezig (Mantelafslag). Hier zijn onder de binoculaire microscoop vele krasjes waar te nemen. Op de ventrale zijde zijn de uitstekende delen, vooral de ribben van de slagsplinters, enigszins afgesleten. Aan de basale zijde is een steile eindretouche, verklaarbaar als restant van de kernpreparatie, danwel als intentionele schaverretouche. Dergelijke artefacten-combinatie schaver en holschaaf-zijn vrij algemeen in de Middenpalaolithische cultuurtradities. L: 67 mm. B: 53 mm. D: 15 mm. Slaghoek: 112°. Vindplaats: Exloo 1975. Vinder en collectie: E. Boot, Westdorp.

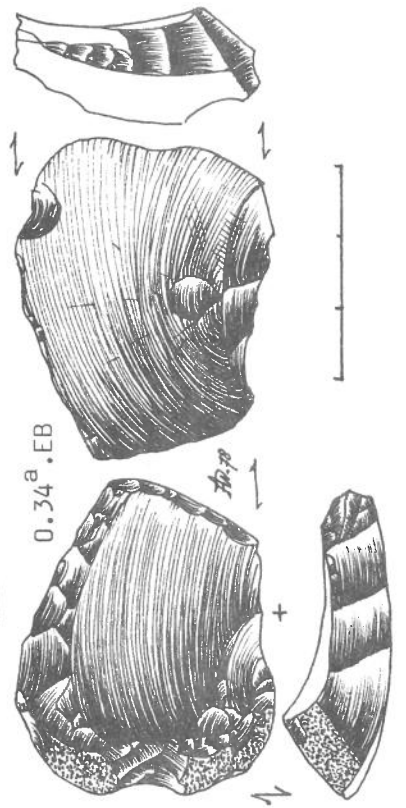

E. 2. EB.

JS. 1. B.

PSEUDO-CLACTONAFSLAG. 0. 34^a. EB.

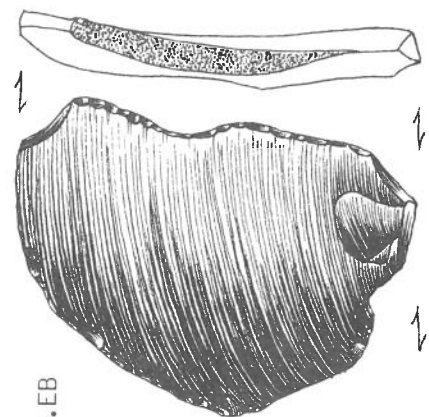
Grijze, witgeklepte silex met windlak en oplossingsverschijnselfen, vooral op de ribben. De ribben tussen restsflagvlak en de ventrale zijde, vertonen afslijpingsverschijnselfen. Er zijn op de ventrale zijde ook enige krasjes. Vorm en afslagtechniek (hoek), suggereren de clactontraditie. Toch heeft het restsflagvlak duidelijke sporen van de kernpreparatie (Levallois). De schaverretouche is door mogelijke permafrostverschijnselfen, moeilijk als zodanig herkenbaar. Het artefact is wel zeker tot een der middenpalaolithische facies te rekenen. L: 37 mm. B: 44 mm. D: 15 mm. Slaghoek: 120°. Vindplaats: Odoorn. Vinder en collectie: E. Boot, Westdorp.

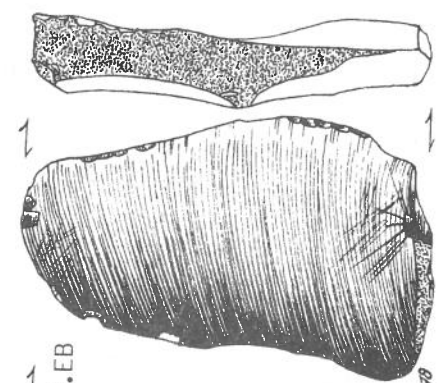
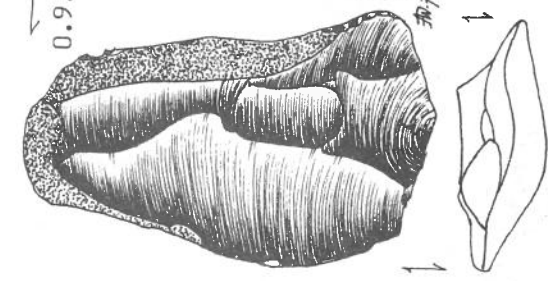
0. 34^a. EB.

JS. 1. B.

W. 38. EB

0.9. EB

AFSLAG. W. 38. EB.

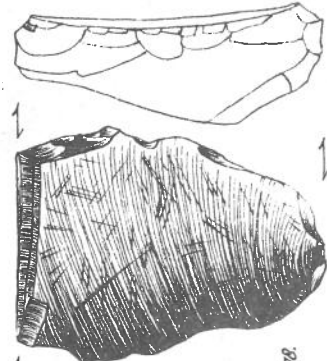
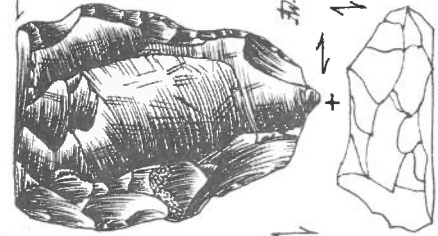
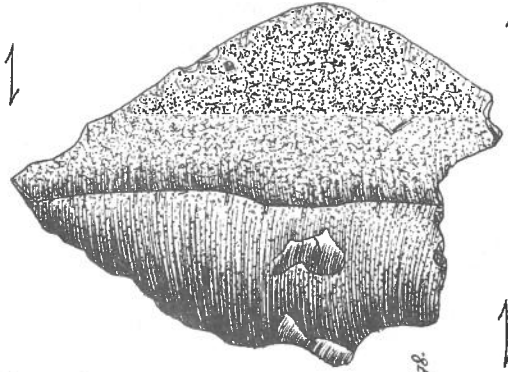
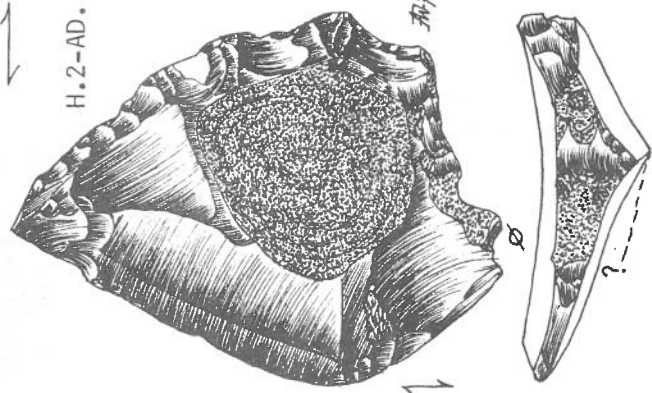
Witte silex met lichte windlak en enige oplossingsverschijnselfen. Er is een nagenoeg alzijdige fijne retouche. Gezien de secundaire kenmerken is een Middenpalaeolithische herkomst zeer waarschijnlijk. L: 55 mm. Br: 41 mm. D: 8 mm. Slaghoek: 100°. Vindplaats: Westdorp. 1977. Vinder en collectie: F. Boot te Westdorp.

Lame Levallois. 0.9. EB.

gebruikt als COUPEAU à DOS.

Lichtbruine, witgeklepte silex met SiO₂-glans. De bulbus heeft een intense glans en ook enige kras-sen. De ribben hebben lichte slijpingssporen. Er is een vrij intense gebruikstouche. Dit artefact is zeer algemeen in het Middenpalaeolithicum. L: 58 mm. Br: 34 mm D: 11 mm. Slaghoek: 122°. Vindplaats: Odoorn. 1976. Vinder en collectie: E. Boot te Westdorp.

H. 2. AD.

RACLOIR SIMPLE CONVEX. H. 2. AD.

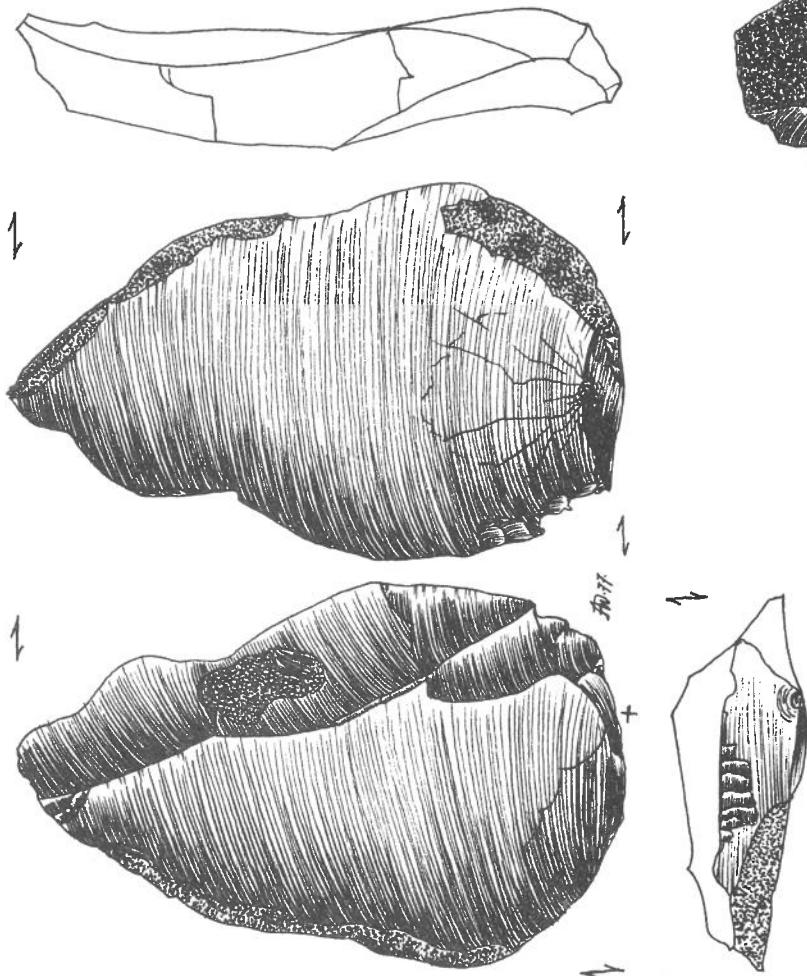
Gelig-bruine silex met zwakke SiO₂-glans. Het artefact is gemaakt op een vorstspijltvlak. Aan de dorsale zijde is een subrecente vorstafspijling (pot-lid). Mogelijk is het artefact ook als spits of Mouterienwerktuig. L: 69 mm. Br: 52 mm. D: 15 mm. Vindplaats: Hoogersmilde, Akker ten N. van de concentraties A-B van Tjerk Vermaing. 1971. Vinder en collectie: A. Dijkstra te Oosterwolde.

Vindplaats: Hoogersmilde. Akker ten N. van concentratie A-B-Vermaing. Vinder en collectie: H. Dijkstra, Oosterwolde.

RACLOIR. H. 1. AD.

Dit artefact met zeer opmerkelijke secundaire kenmerken, wordt hierna ver-groot getekend en zeer uitvoerig besproken.

Code:H.V.-52-I.

golven.Er is slechts weinig gebruiksretouche en geen recente beschadiging. Deze afslagen (Proto-Levallois-techniek) zijn zowel in het Acheuléen als in het Moustérien bekend.
 Lengte:80 mm.Breedte:66 mm.Dikte:19 mm.
 Slaghoek:119°.
 Vindplaats:Grolloo.
 Vinder en collectie:H.Veer, Borger, 1977

Code:H.V.-Gr.I.

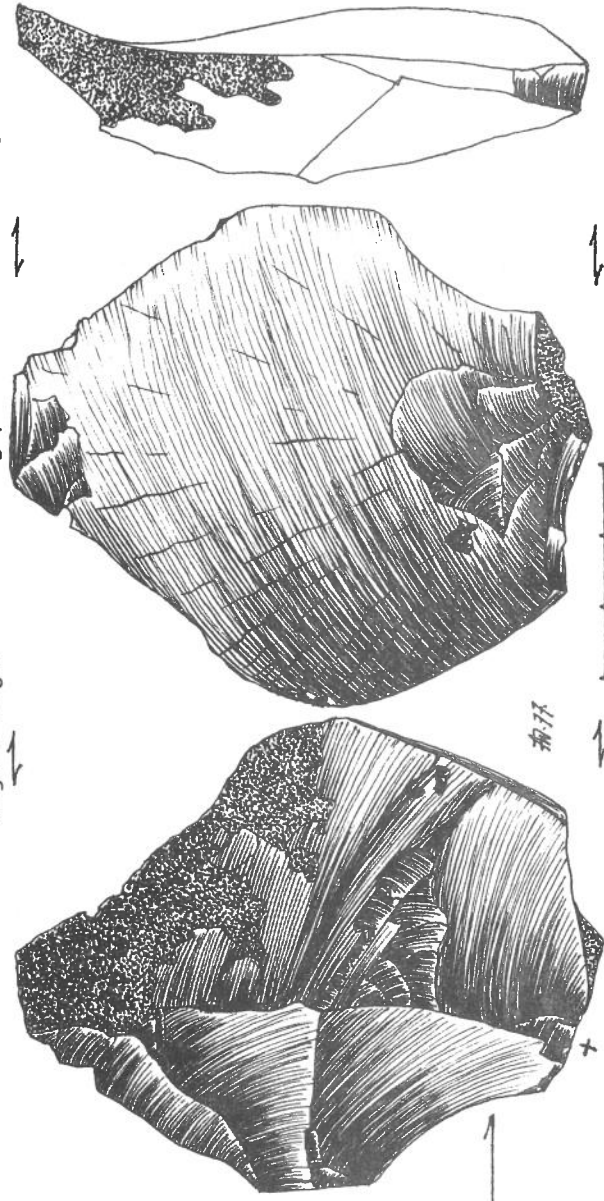
COUTEAU à DOS NATUREL.

Gelig-bruine bryozoënsilex met wit-gele vlekken.Op het distale deel zijn enige rode inkleuringen.Het artefact is vervaardigd uit een Levalloisafslag.De rug van het mes heeft over de gehele lengte de cortex van de oorspronkelijke vuursteenknoel. De rechter boord heeft een intense gebruiksretouche.Er zijn duidelijke overlangse golven.De ribben zijn licht afgesleten; de meest uitstekende delen hebben echter een sterkere afronding.Echte₂patina ontbreekt.Wel is er op sommige plaatsen een lichte SiO₂-adhesie.Op het dorsale vlak is een verontreiniging van kleine kristallen.Hier lijkt het oppervlak volkomen vers. Deze "couteau à dos naturel", komen veelvuldig voor in alle Moustérienfacies.

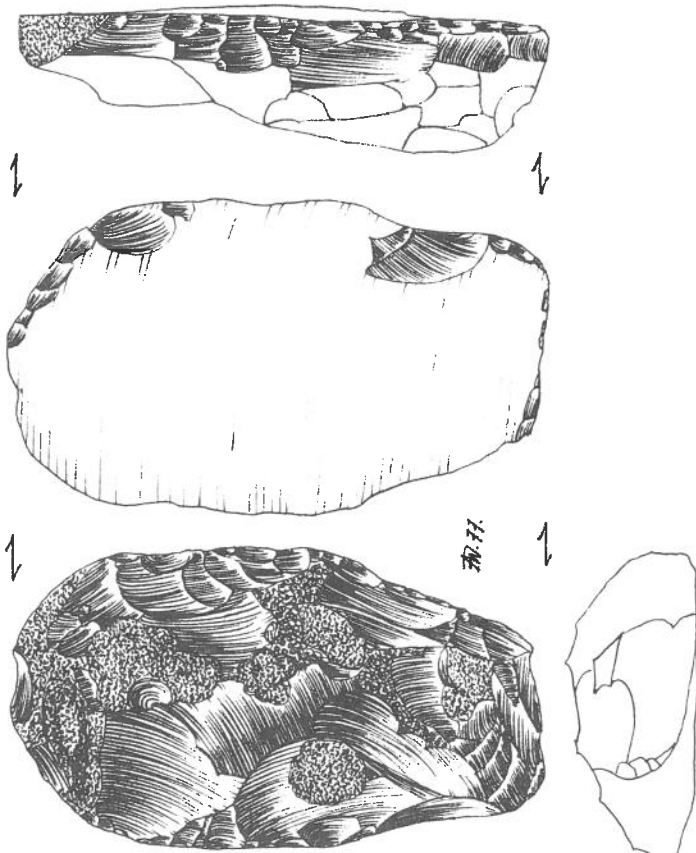
Lengte:85 mm.Breedte:54 mm.Dikte bij bulbus:12 mm.Slaghoek:114°. Vindplaats:Buinen.Vinder en Collectie:H.Veen,Borger.1973

Code:H.V.-GR.I.
ECLAT LEVALLOIS.

Grijzig-bruine translucide bryozoënvuursteen.Zowel de dorsale als ventrale zijde heeft een intense SiO₂-adhesie,die erg op windlak lijkt.Er is geen kleurpatina en de ribben zijn niet afgesleten.Het restslagvlak is tendele gefacetteerd,tendele is de cortex nog aanwezig.De slagbulbus is nauwelijks aanwezig.Er zijn meerdere slagsplinters en duidelijke dwarse slag-

Code: H.V.-4-A.

RACLOIR à REJOUICHE ABRUPTÉ. H.V.-4-A.

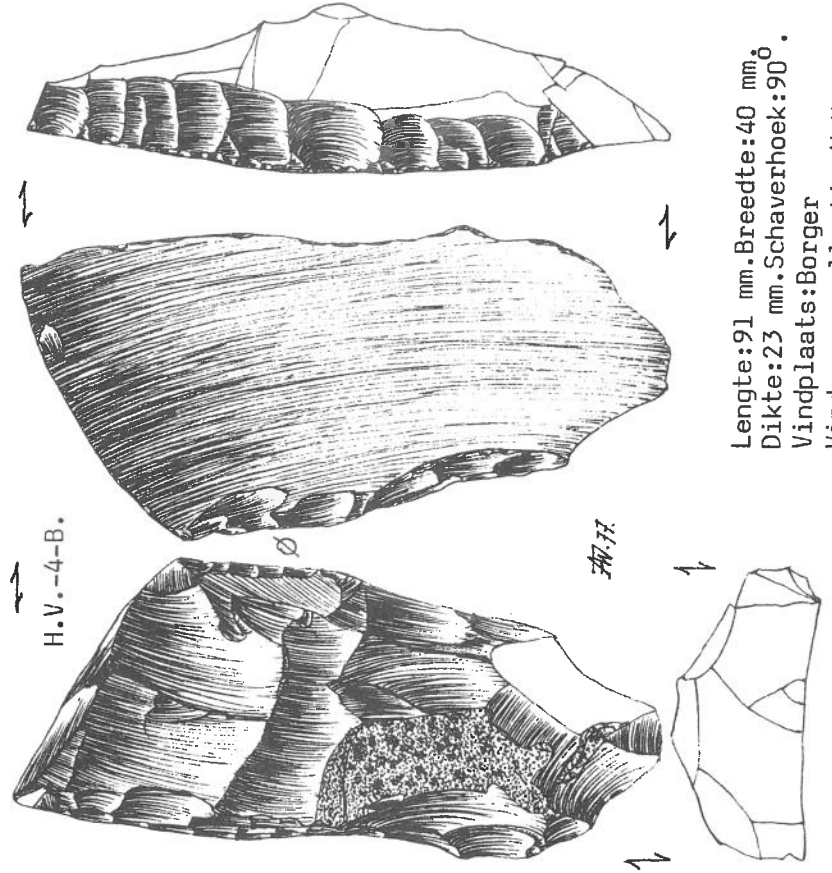
Grijze, witgevlakte silex. De ventrale zijde heeft een grijsgele patina met windlak en oplossingsverschijnselen (natuurlijk splijtvlak.) De dorsale zijde heeft op de afslagnegatieven een matige SiO₂-adhesie. Door vrij steile retouche werd de rechter boord tot een convexe schaver bewerkt. Ook een gedeelte van de linker boord is tot schaaft geretoucheerd. De meest uitstekende ribben en retouches hebben afrondingen en sporadisch slijpsporen door permafrost-bevingingen. Deze schaven komen in alle Moustérienfacies voor.

Lengte: 75 mm. Breedte: 42 mm. Dikte: 19 mm. Schaverhoek: 80-90°. Vindplaats: Borger. Vinder en collectie: H.Veen, Borger. 1970

RACLOIR SIMPLE DROIT. H.V.-4-B.

Bruine silex van zeer goede kwaliteit. Het artefact heeft een wit-blauwig geaderde patina, oplossingsverschijnselen, windlak, afgeronde ribben en krasjes. Er zijn geen bots- of schokkegeltjes. De rechte schaverkap heeft een zeer steile retouche. Deze schaaftvorm komt in vrijwel alle moustériengroepen voor.

H.V.-4-B.

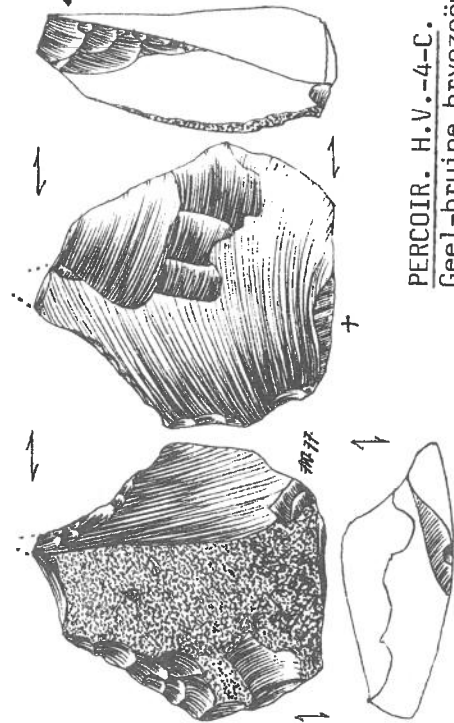

Lengte: 91 mm. Breedte: 40 mm.
Dikte: 23 mm. Schaverhoek: 90°. Vindplaats: Borger

Vinder en collectie: H.Veen, 1976

Code: H.V.-4-C.

Lengte: 41 mm.
Breedte: 40 mm.
Dikte: 17 mm. °
Slaghoek: 102°.

PERCOIR. H.V.-4-C.

Geel-bruine bryozoënvuursteen. Er is een vrij intense glanspatina en tendele ook windlak. De punt van de percoir is al in de praehistorie gebroken. Dit artefact komt in alle Moustérienfacies voor.

Vindplaats: Borger.

Vinder en collectie: H.Veen, Borger, 1976.

0.4.DV. DENTICULE.

Bruine, bryzoënvuursteen met glans van SiO²-adhesie. Lichte kryoturbatie-retouche. Op het ventrale vlak, vooral bij de slagbulbus zijn krassporen. Het artefact is geslagen in Levallois-B-techniek. Alzijdige, vrij steile retouche. Lengte: 54 mm. Breedte: 59 mm. Dikte: 16 mm. Slaghoek: 130°. Vindplaats: Onstwedde, 1972. Vinder en collectie: D. Veen. Stadskanaal.

0.5DV. DENTICULE.

Grijze, tendele translucide vuursteen. Lichte glanspatina. Op bulbus en uitstekende ribben zijn in de binoculaire microscoop, fijne krasjes en slijpsporen zichtbaar. De linkerboord is in alternerende retouche tot denticulé bewerkt.

Lengte: 49 mm. Breedte: 35 mm. Dikte: 8 mm. Slaghoek: 90°. Vindplaats: Onstwedde: 1972. Vinder en collectie: D. Veen. Stadskanaal.

0.6.DV. DENTICULE.

Grijze bruin gepatineerde silex. De ventrale zijde heeft intense windlak met oplossingsverschijnselen. De dorsale zijde heeft een SiO²-adhesie. Zowel op de dorsale-als ventrale zijde is er vorstspijting (Pot-lids). Het artefact is gemaakt op een Levalloisafslag. Het distale einde is een z.g. "hinge fracture".

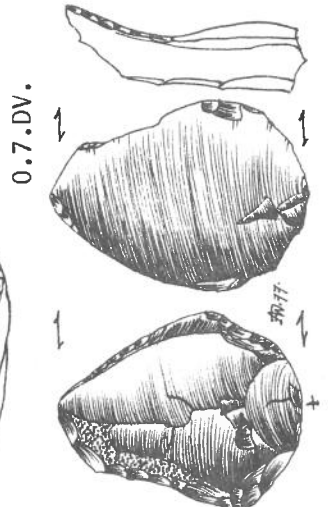
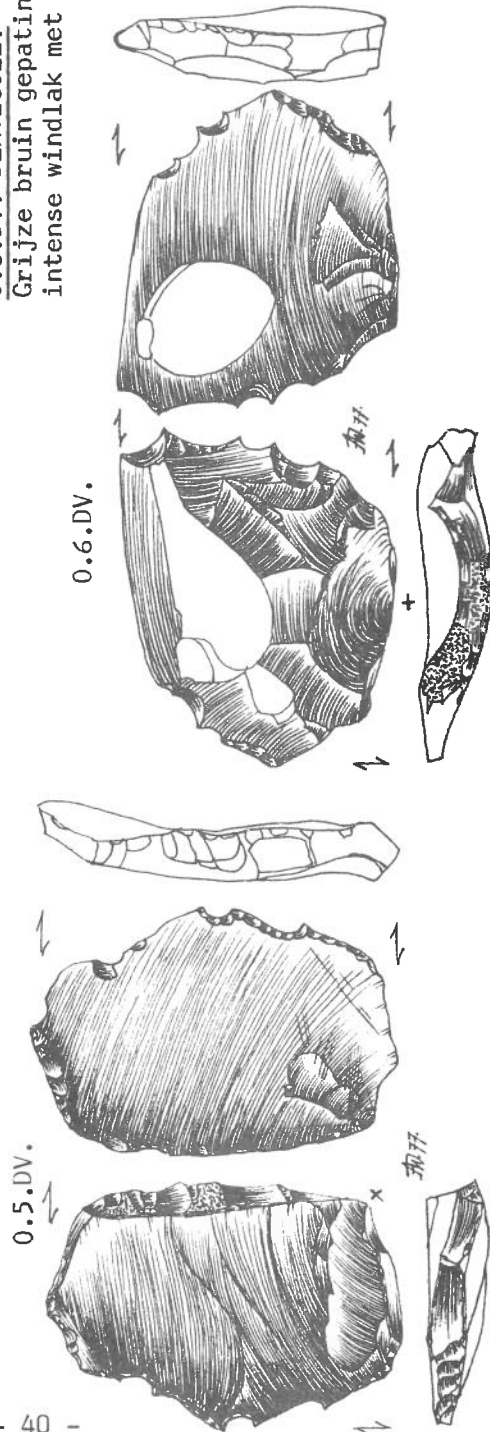
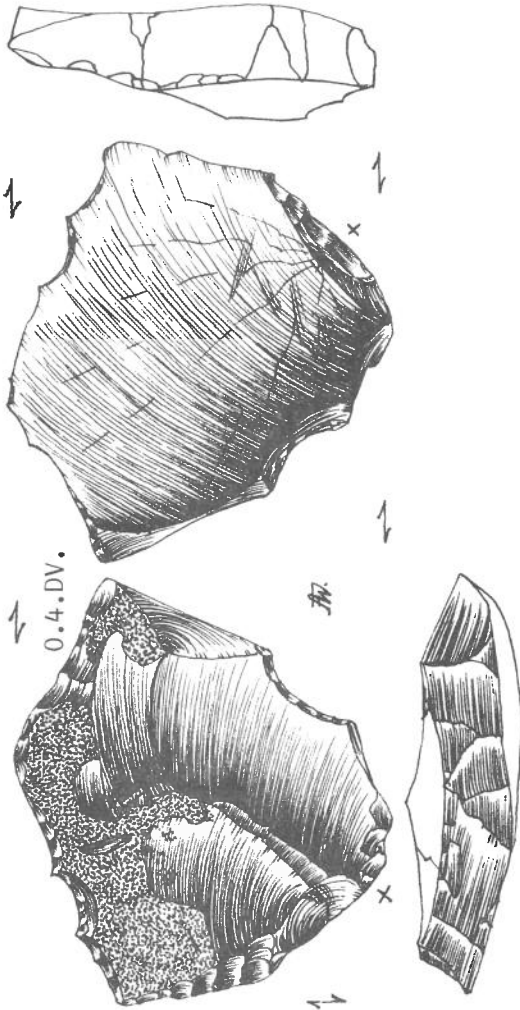
Lengte: 40 mm. Breedte: 44 mm. Dikte: 10 mm. Slaghoek: 95°. Denticulé's komen in meerdere Moutierienfacies voor. Vindplaats: Onstwedde. Vinder en collectie: D. Veen. Stadskanaal 1977.

0.7.DV. AFSLAG.

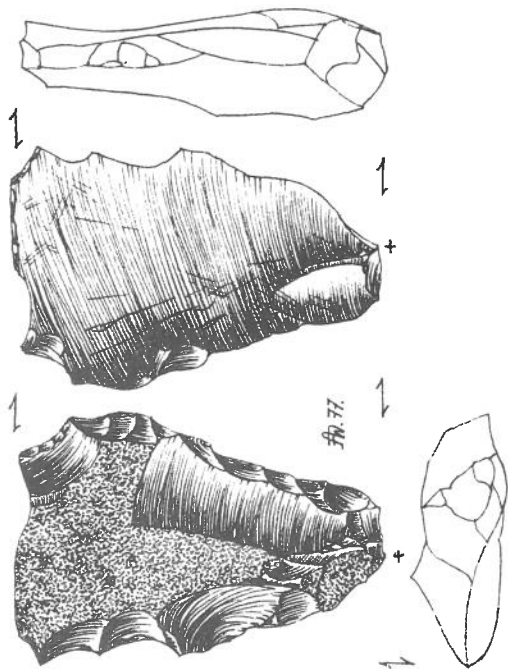
Grijze afslag, iets gelig gevlekte silex. Alzijdige windlak met oplossingsverschijnselen en afgeronde ribben. Ook secundaire retouches door permafrost bewegingen.

Lengte: 34 mm. Breedte: 27 mm. Dikte: 9 mm. Slaghoek: 98°.

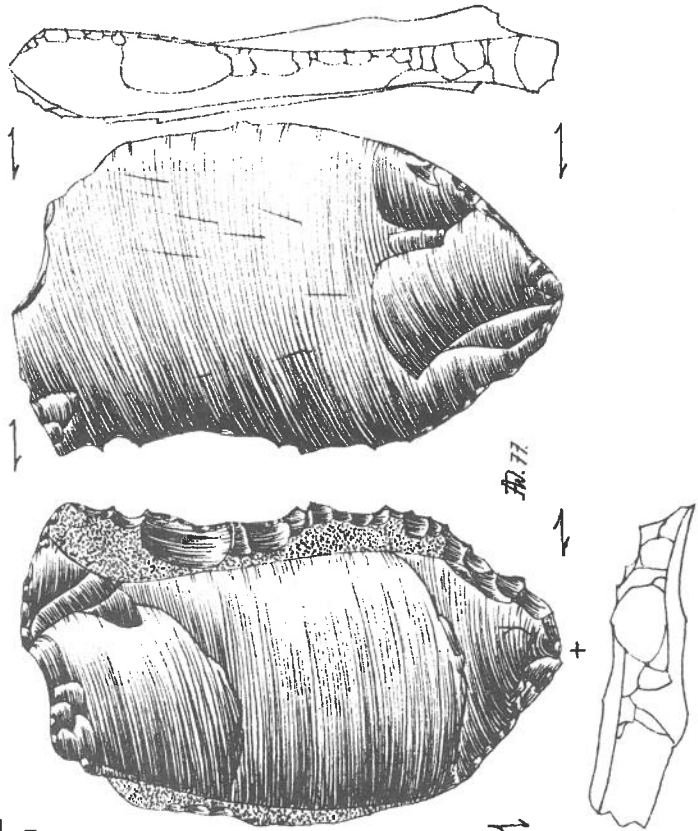
Van deze vindplaats zijn meerdere kleine afslagen bekend, alle met kryoturbatieretouches en zeer intense windlak. De secundaire kenmerken zijn uit het Mesolithicum onbekend. Vindplaats: Onstwedde. Vinder en collectie: D. Veen, Stadskanaal. 1977.

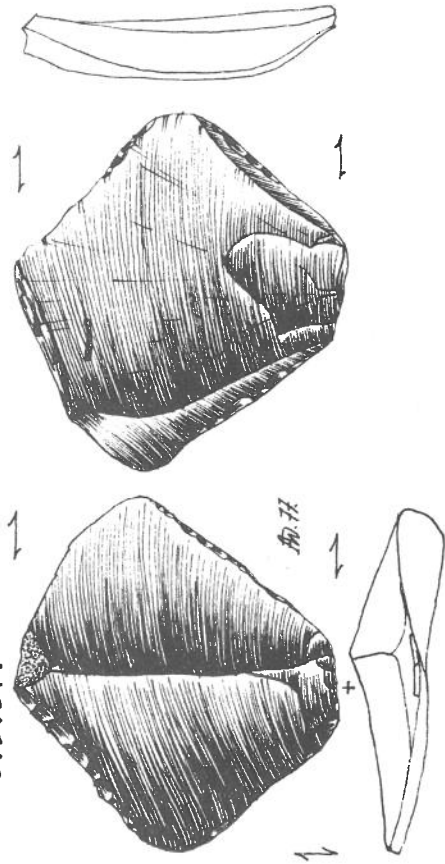
0.1.DV.

0.2.DV.

0.3.DV.

0.1.DV. DENTICULÉ.

Bruine silex met grijs-witte banen. Er is een vrij intense windlak. Op de ventrale zijde zijn onder de binoculaire microscop, fijne krasjes te zien in alle richtingen. Vooral op de slagbulbus zijn duidelijke slijpsporen ter oorzaak van permafrost-verschijnselen zichtbaar. Denticulé's zijn vrij algemeen in meerdere Moustérienfacies. Lengte: 51 mm. Breedte: 34 mm. Dikte: 14 mm. Slaghoek: 115°. Vindplaats: Onstwedde. Vinder en collectie: D. Veen. Stadskanaal. (1972)

0.2.DV. DENTICULÉ.

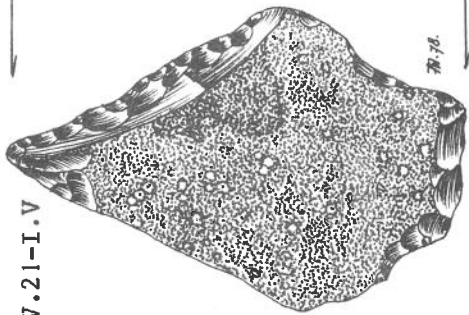
Donkerbruine silex met okergele vlekken. De ventrale zijde heeft een zeer intense windlak en enkele, schuurkrasjes. De dorsale zijde daarentegen een zwakke glans van SiO₂-adhesie. De slagbulbus is door enkele afslagen weggeretoucheerd. Denticulé's zijn vrij algemeen in meerdere Moustérienfacies. Lengte: 76 mm. Breedte: 46 mm. Dikte: 12 mm. Vindplaats: Onstwedde. Vinder en collectie: D. Veen. Stadskanaal. (1972)

0.3.DV. RACLETTE.

Lichtbruine, witgeklepte silex. Oplossingsverschijnselen en adhesie van SiO₂. Sporadisch roodbruine inkleuringsvlekjes. Uitstekende ribben en slagbulbus afgesleten. Restslagvlak tendele versplinterd bij debitage. De raclette komt in vrijwel alle Moustérienfacies voor. Hier zijn alle boorden door drukretouche, fijn bijgeretoucheerd. Dit is vaak maar aan een of twee zijden. Lengte: 45 mm. Breedte: 49 mm. Dikte: 12 mm. Vindplaats: Onstwedde. Vinder en collectie: D. Veen. Stadskanaal. (1972)

VLIELAND.M.T.A.

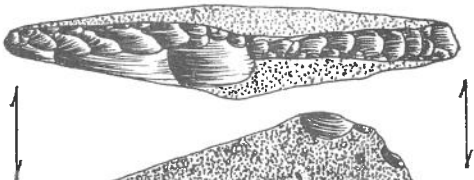
V.21-I.V

M.T.A.-PUNT.(V.21-I.V.)

Grijze silex met silicacoating.
Aan beide zijden is de cortex
nog aanwezig.(Mogelijk is het
artefact ook als boor gebruikt).
Vergelijkbare artefacten:
Fontmaure:L.Pradel:fig.36.(1967).

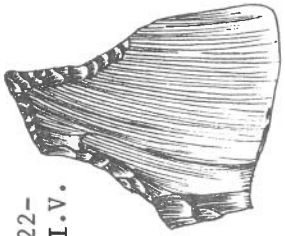
V.20-I.V.

M.T.A.-PUNT.(V.20-I.V.)

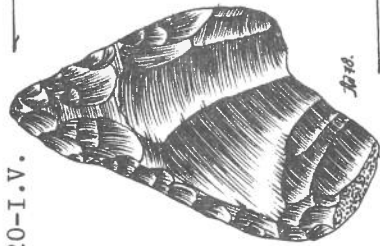
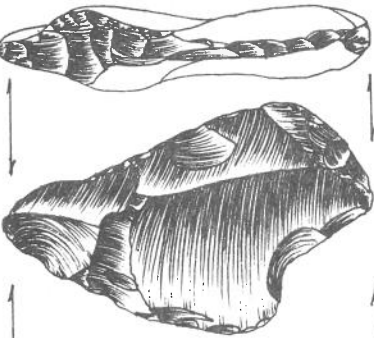
Zwarte silex met waterpatina.
Zeer sterk afgesletten ribben.
Tweezijdig geretoucheerd.Deze
punten zijn bekend uit het
Franse M.T.A.(o.a.van Fontmaure,
L.Pradel,1967,fig.38).

V.22-I.V.

BOORTJE(Percoir)

Grijze silex met glans-
patina.Deze fijne boor-
tjes zijn algemeen in het
M.T.A.(Pech de l'Azé -).

V.24-I.V.

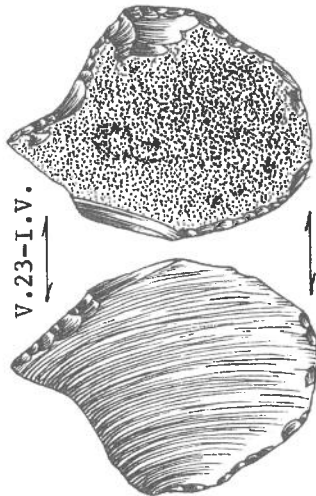
STEKER.(Burin).(V.24-I.V.)

Bruin-grijze silex, zonder glans.
Zeer zware dubbele steker.Van
deze vindplaats is nog een veel
zwaardere steker bekend.Deze zeer
grote stekers, komen in meerdere
Mousterienfacies voor.

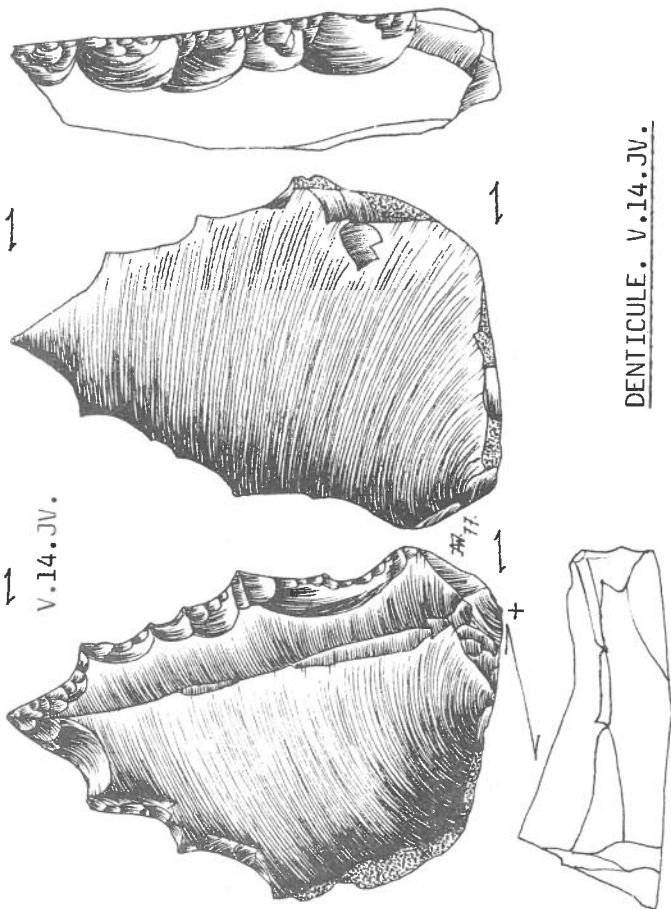
BOORTJE.(Taraud=schroefboor)(V.23.I.V.)

Translucide, lichtbruine silex.Ventraal
blauwig gepatineerd.Deze boortjes
zijn algemeen in het "Klassieke" MTA.
O.a.Fontmaure, Pech de l'Azé etc.

V.23-I.V.

Deze artefacten komen van
de vindplaats:Vlieland II.
Mousterien de tradition Acheuléenne.Vinder en Collectie:Idzard VONK.Balk.Fr.

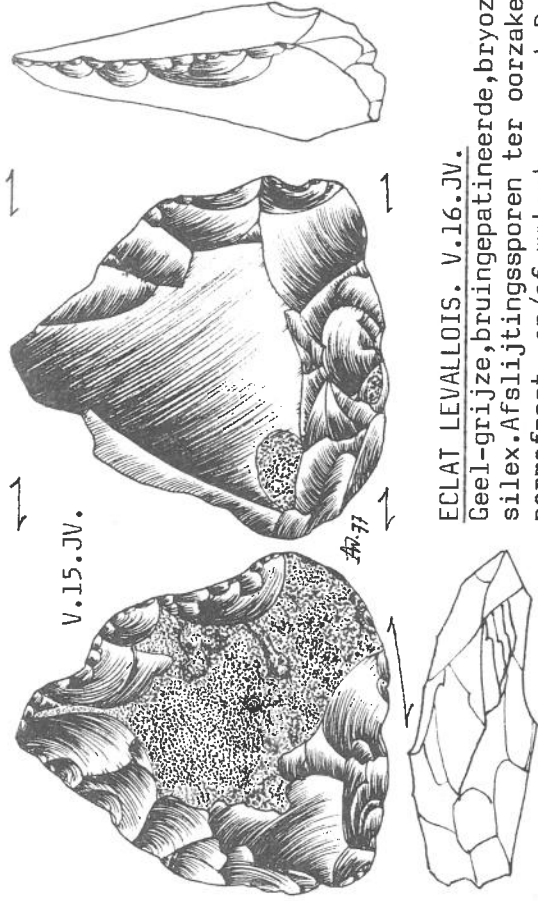
V.14.JV.

DENTICULE. V.14.JV.

Bruin-wit gevlekte silex. Het artefact is volkomen vers, zonder patina of glans. De luchtblaasjes zijn nog onder enige niet losgesprongen afslagjes zichtbaar. Alleen aan de proximale, ventrale zijde is enige SiO_2 -glans. Het artefact moet zeer recent uit de cultuurlaag losgespoeld zijn. De afslag werd in Levallois-A-techniek (à talon lisse) geslagen. Vooral de rechter boord heeft steilretouche. Deze denticulé's zijn vrij algemeen in meerdere Mousterienfaciës. Ook in het vroegste Perigordien zijn ze zeer algemeen. Lengte: 69 mm. Breedte: 46 mm. Dikte: 19 mm. Slaghoek: 95°. Vindplaats: Vlieland: 1969-70. Vinder en collectie: J. Vonk, Balk.

BIFACE (à BEC). V.15.JV.

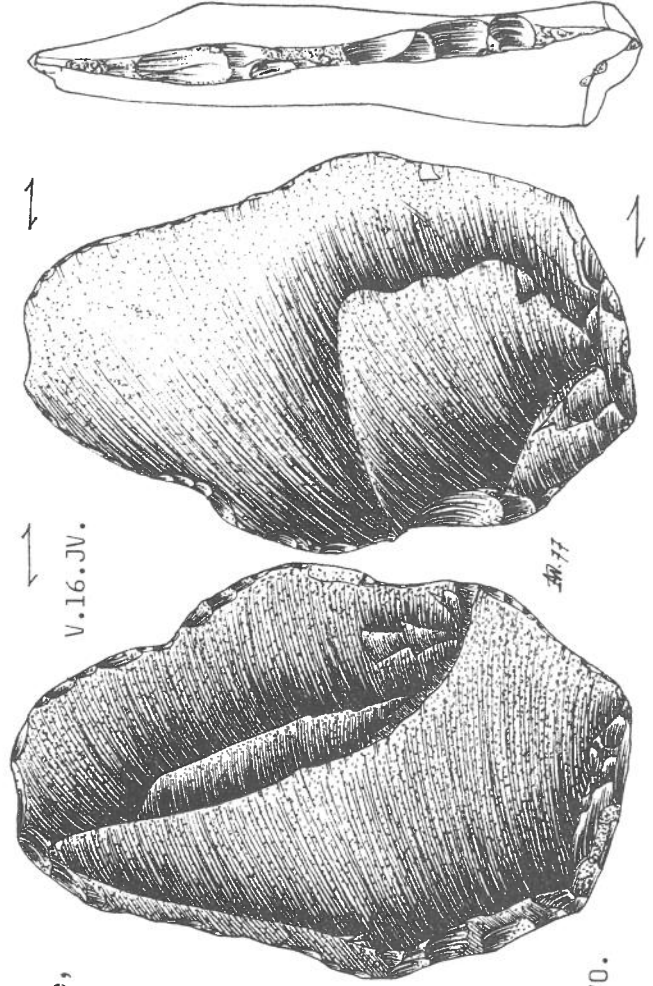
Grijs-zwarte silex, met op sommige plaatsen een beginnende blauwe silexpatina. De ventrale zijde heeft nagenoeg geen patinerings. Aan beide zijden is een intense windlak en/of "waterglans". De talon heeft aan beide vlakken een zeer significante trapvormige retouche. Dit kleine type drie-hoekige biface, is vrij algemeen in sommige vindplaatsen van het M.T.A. (Mousterien de Tradition Acheuléenne) (Fontmaure). Lengte: 52 mm. Breedte: 49 mm. Dikte: 18 mm. Vindplaats: Vlieland: 1970. Vinder en collectie: J. Vonk, Balk.

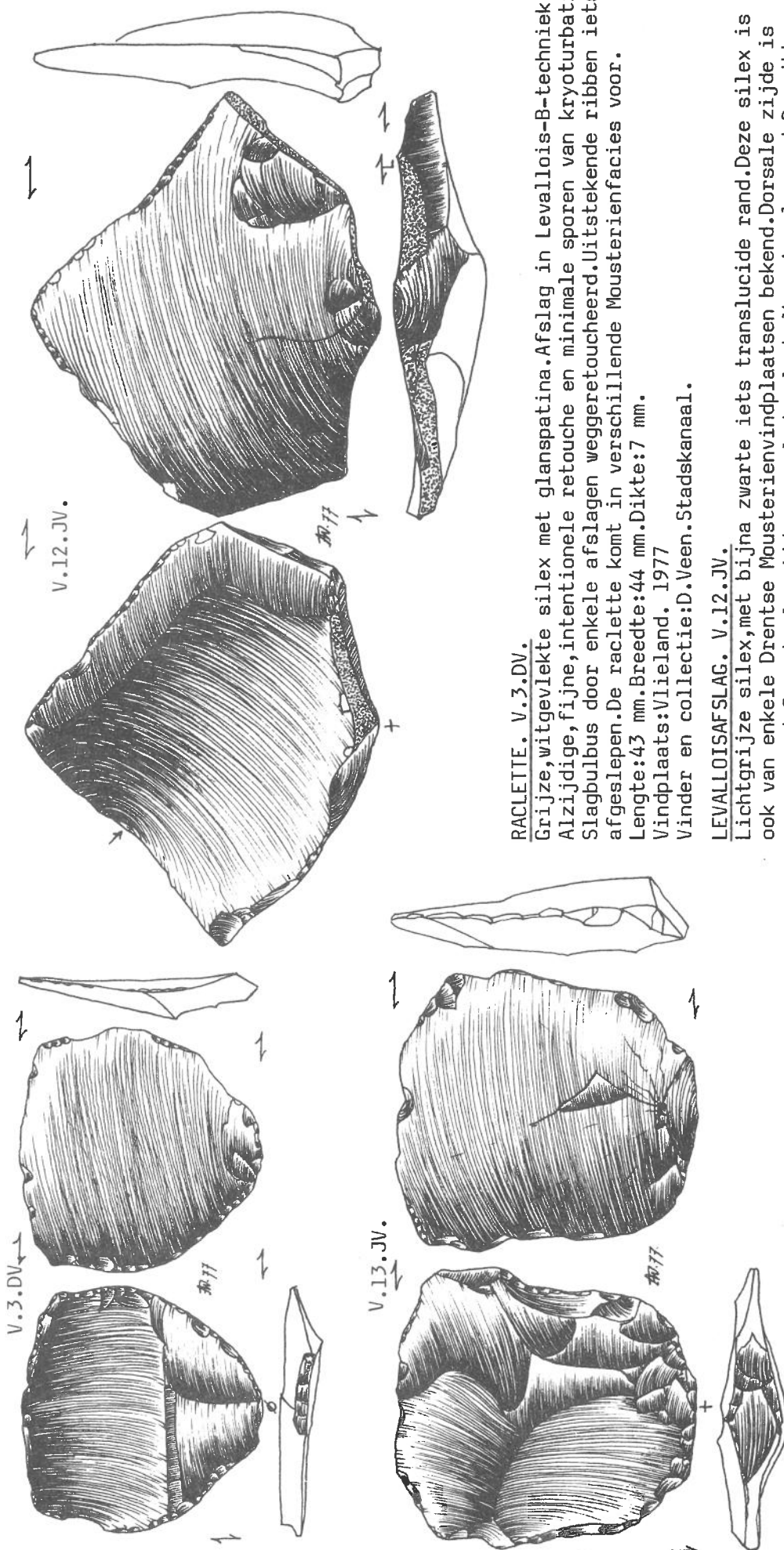
V.15.JV.

ECLAT LEVALLOIS. V.16.JV.

Geel-grijze, bruingepatineerde, bryozoöen-silex. Afslijtingssporen ter oorzaak van permafrost- en/of watertransport. Deze afslagtechniek is zowel in het Acheuléen als het Mousterien vrij algemeen. Lengte: 86 mm. Breedte: 56 mm. Dikte: 15 mm. Slaghoek: 102°. Vindplaats: 1972. Vlieland. Vinder en collectie: J. Vonk, Balk.

V.16.JV.

RACLETTE. V.3.DV.

Grijze, witgeklepte silex met glanspatina. Afslag in Levallois-B-techniek. Alzijdige, fijne, intentionele retouche en minimale sporen van kryoturbatie. Slagbulbus door enkele afslagen weggeretoucheerd. Uitstekende ribben iets afgeslepen. De raclette komt in verschillende Mousterienfacies voor.

Lengte: 43 mm. Breedte: 44 mm. Dikte: 7 mm.

Vindplaats: Vlieland, 1977

Vinder en collectie: D. Veen. Stadskanaal.

LEVALLOISAFSLAG. V.12.JV.

Lichtgrijze silex, met bijna zwarte iets translucide rand. Deze silex is ook van enkele Drentse Mousterienvindplaatsen bekend. Dorsale zijde is nagenoeg dof, ventrale zijde, vooral de slagbulbus, is glanzend. De ribben zijn iets afgeslepen. De boorden tonen een intense gebruiksretouche.

Op het artefact is het negatief van een voorgaande, vrij grote Levalloisafslag zichtbaar. Zeer waarschijnlijk Mousterienfacies.

Lengte: 62 mm. Breedte: 76 mm. Dikte: 15 mm. Slaghoek: 115° .

Vindplaats: Vlieland, 1969. Vinder en collectie: J. Vonk, Balk.

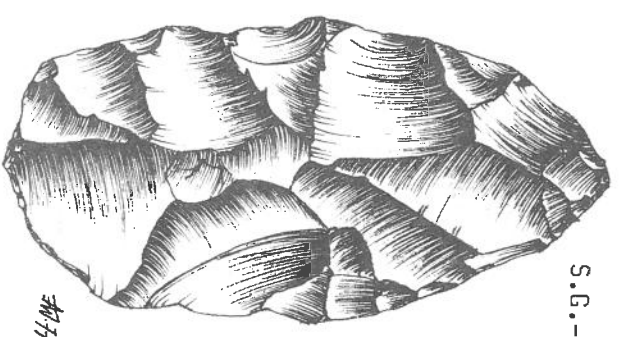
LEVALLOISAFSLAG. V.13.JV.

Blauwe, witgeklepte patina met lichte oplossingsverschijnselen en windlak (Stranderosie). De ribben zijn afgeslepen. De retouche is teneinde ontstaan ter oorzaak van permafrost al voor de patinerings. Er is een schokscheur schuin over het artefact. Zeer waarschijnlijk behoort het werktuig tot een der Mousterienfacies.

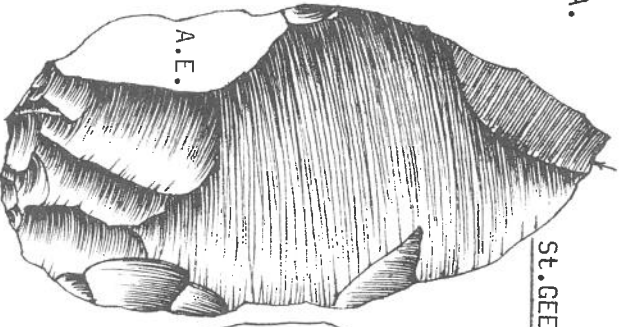
Lengte: 53 mm. Breedte: 50 mm. Dikte: 13 mm. Slaghoek: 115° .

Vindplaats: Vlieland, 1969-70. Vinder en collectie: J. Vonk, Balk.

Artefacten: VLIELAND.

S.G.-A.

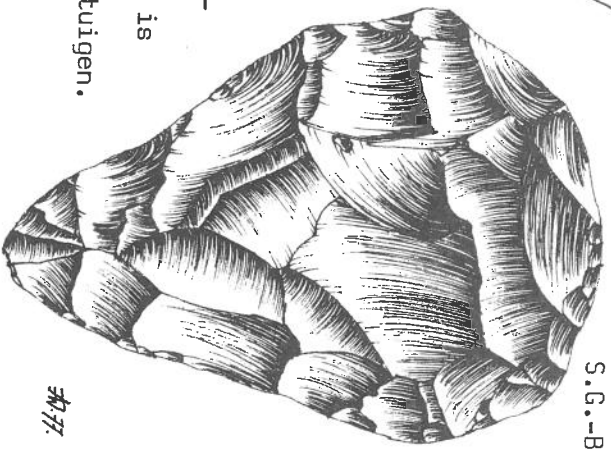
St. GEERTRUID

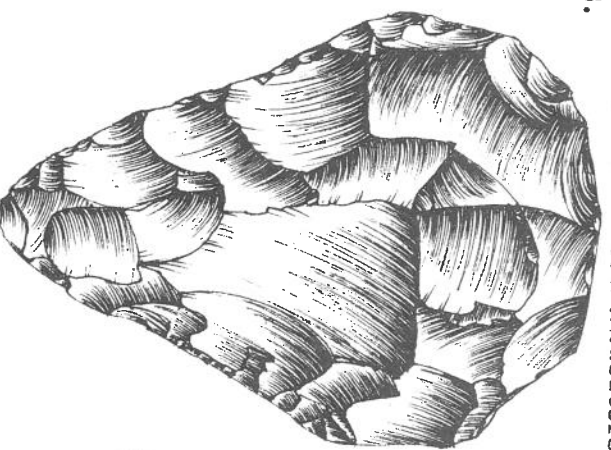
BIFACE CORDIFORME S.G.-B.

Blauwig gepatineerde grijze silex. Ribben gedeeltelijk afgesletten. Op de dorsale punt is zelfs een echt slijpvlakje aanwezig. (z.g. Vermaningsporen). Het B.A.I. determineerde het artefact als een neolithische pikhouweel, waar men een begin van slijping op uitgevoerd had. (Oms onbekend bij pikhouwelen). De punt is reeds in de praehistorie afgesplinterd. Het artefact heeft bruinkleuringen door aanraking met landbouwwerktuigen. Deze kleine vuistbijltjes zijn zeer algemeen in vele Middenpaleolithische cultuurtradities.

L: 84 mm. Br: 45 mm. D: 25 mm.
Vindplaats: Plateau St. Geertruid bij het Savelsbosch. 1975.
Vinder en collectie: J. v. d. Berg. Veldhoven.

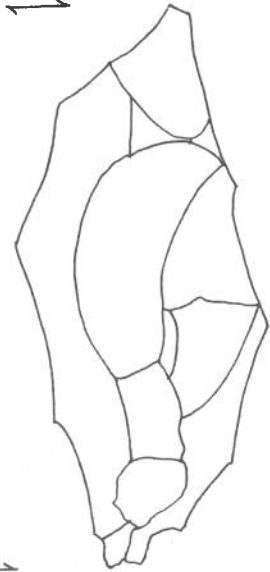
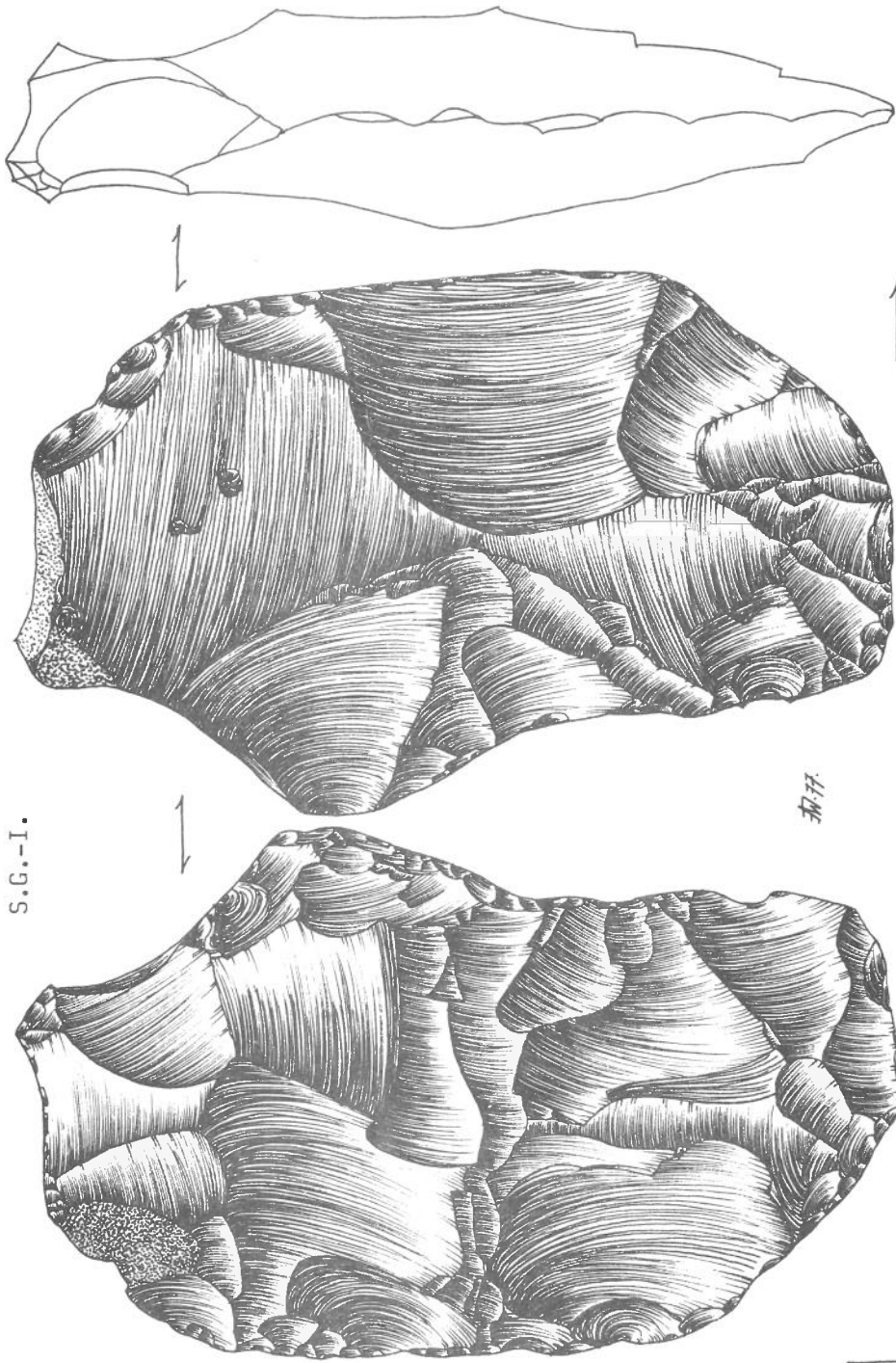
S.G.-B.

LIMACE. S.G.-A.
Zwarte silex van het Rijkholttype. Blauw-grijze patina en een lichte coating van SiO₂. Oplossingsverschijnselen, vooral op de ribben en de welvingen van de ventrale zijde. De ribben vertonen ook slijpingen ter oorzaak van permafrostbewegingen. Bij A.E. werd een analyse d'écaillement verricht, om de oorspronkelijke silex (vers) te kunnen bestuderen. Typisch is de retouchering van de talon aan de ventrale zijde.
De limace is een weinig voorkomend artefact, dat zowel uit het Jong-Acheuléen als uit diverse Moustériëntradities bekend is. Terminaal is een stekker aanwezig.
Lengte: 84 mm.
Breedte: 45 mm.
Dikte: 25 mm.
Vindplaats: Plateau St. Geertruid.
Vinder: A.M. Wouters in het bijzijn van J. Rompelberg.
Collectie: A.M. Wouters sinds 1954.

S.G.-I.

Biface Amygdaloïde (atypisch)
"FAUSTKEILBLATT"

Asymetrische biface, vervaardigd van een afslagbulbus is niet meer aanwezig. Het restslagvlak heeft nog delen van de originele cortex. Er is een porceleinachtige witte, iets blauwig geaderde patina met een lichte SiO₂-coating. Er zijn oplossingsverschijnselen vooral op de ribben. Vooral de dorsale zijde heeft een fijnere naretoche. Het artefact komt van de hoogste plek van de vindplaats, waar de löss voor een groot gedeelte door solifluctie of erosie is verdwenen.

Lengte: 125 mm.

Breedte: 75 mm.

Dikte: 31 mm.

Vindplaats: Plateau, St. Geertruid.
 Vinder en collectie: S. Hutschemakers te Banholt. 1977.

Deze vuistbijltypen zijn in Frankrijk zeldzaam. Ulrix-Closset (1975), die voor het Maasgebied een aparte Middenpaleolithische groep invoegt, noemt dit type artefact: "pièce foliacée". In het Duitse Micoquien-is dit wel Micoquien?- komen kleinere wel Micoquien plaats de Faustkeilblätter in het Micoquien. Het toewijzen aan een bepaalde cultuurtraditie lijkt me gevaarlijk. Mogelijk kunnen deze bifaciale artefacten ook als schavers geïnterpreteerd worden.

typen Faustkeilblätter meermaals voor. Ook G. Bosinski plaatst de Faustkeilblätter in het Micoquien. Het toewijzen aan een bepaalde cultuurtraditie lijkt me gevaarlijk. Mogelijk kunnen deze bifaciale artefacten ook als schavers geïnterpreteerd worden. Het meest aannemelijk lijkt mij echter het gebruik als mes (Couteau)

St. Geertruid. Vindplaats I.a.
 1954-1978.

BIFACE. (FRAGMENT). S.G.-P.

Bruine silix met porceleinachtige, vuil-witte patina. Het artefact is praehistorisch aan de ventrale zijde vanaf de talon gespleten, waardoor alleen de spits van de biface nog intact is. (Dit secundaire splijtvlak is dun gearceerd). Nog later, dit toont de patina, werden vanuit het ventrale gedeelte, zowel proximaal als distaal op nieuw afslagen verwijderd (Neolithicum?) - (Gestippeld gearceerd). Er zijn lichte oplossingsverschijnselen met een lichte SiO_2 -glans. De kantenretouche is trapvormig. De ribben hebben poreuze beschadigingen en er zijn verkleuringen door contact met landbouwwerktuigen. Dit biface-fragment is, gezien de context van andere artefacten van deze vindplaats, wel plaatsbaar in het Mousterien als verzamelaarsnaam voor diverse Middenpalaeolithische cultuurtradities. Restlengte: 98 mm. Restbreedte: 58 mm. Vindplaats: Plateau bij Savelsbosch. Sint Geertruid. Collectie: P. Veldhuizen, Arnhem.

RACLOIR TRANSVERSAL CONVEX. (QUINA'SCHAVER) S.G.-Q.

Grijze silix met een vrij dikke, vlekkerige witte patina. Lichte oplossingsverschijnselen en afrondingen van de ribben. Bruine verkleuringen door contact met landbouwwerktuigen. Zeer mooie trapvormige retouche, zoals algemeen in het Mousterien gebruikelijk. De slagbulbus is intentioneel weggeslagen. Ook dit komt in de genoemde

cultuurfase veelvuldig voor. De

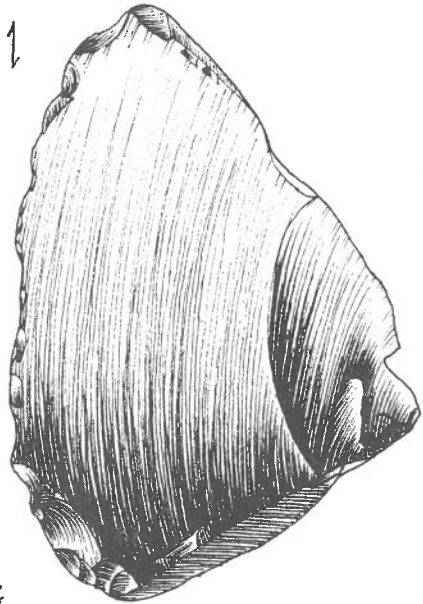
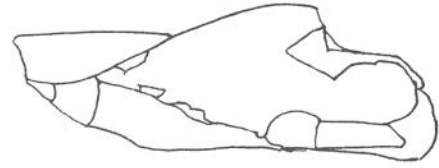
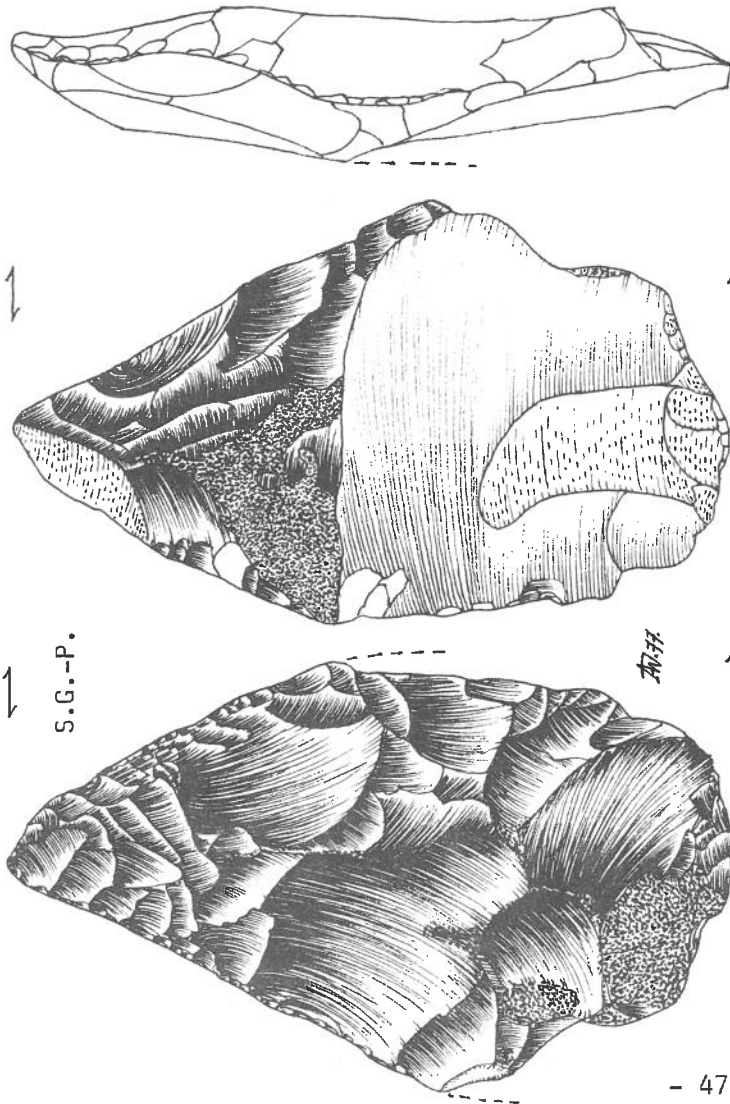
Quina-schavers zijn zeer typisch voor meerdere Mousterienfacies. Ook in het Jongere Acheuléen en in het Micoquien zijn ze bekend.

Lengte: 57 mm. Breedte: 84 mm. Slaghoek is niet meer meetbaar.

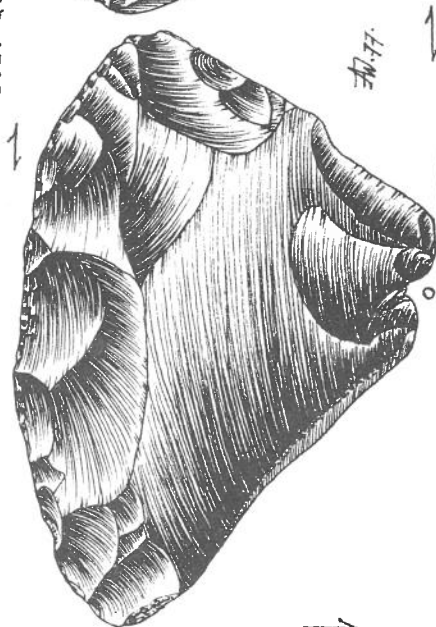
Vindplaats: Plateau bij Savelsbosch, Sint Geertruid. 1977.

Vinder en collectie: J. v. d. Berg, Veldhoven.

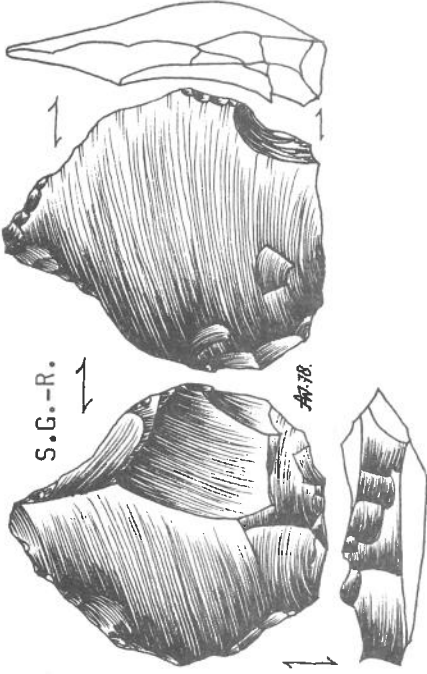
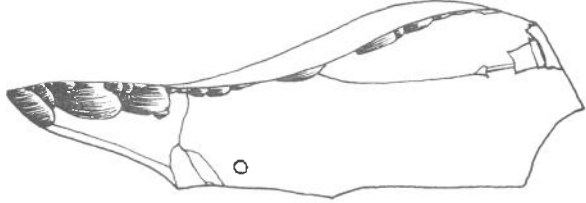
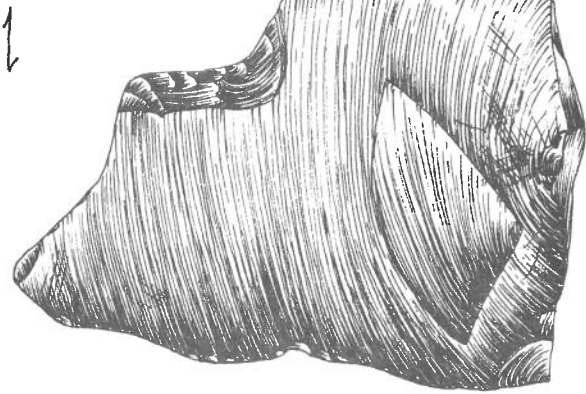
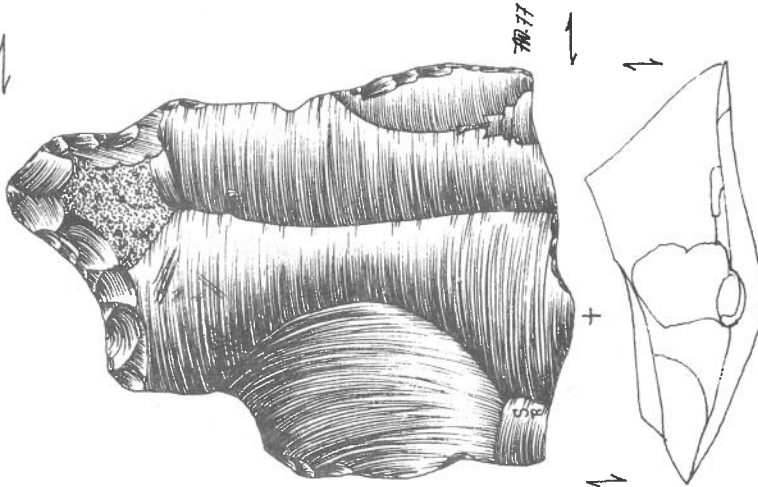
Op deze vindplaats zijn zowel zwaar gepatineerde als ongepatineerde artefacten (wel met glans van SiO_2) te verzamelen. E.E.A. is verklaarbaar door het al dan niet in contact komen met de Jongere löss. De stukken uit de "Terrasopduikingen" in deze vindplaats, hebben minder patina.

S.G.-Q.

S.G.-H.

POINTE LEVALLOIS RETOUCHEE. S.G.-R.

Grijsbruine silex met crème-witte patina die licht groenig-bruin is gevlekt. Lichte windlak. Deze Levalloisspits is mogelijk ook als percoir (boortje) gebruikt. Diverse schildkernen en afslagen uit deze vindplaats hebben ook deze bijzondere patinerings- (Löss-patina)

L: 45 mm. Br: 40 mm. D: 12 mm. Slaghoek: 102°
Vindplaats: Plateau van St. Geertruid.
Vinder en collectie: mr. J.M. Hermans. Sittard.

Code: S.G.-H.

Code: H. PERCOIR.

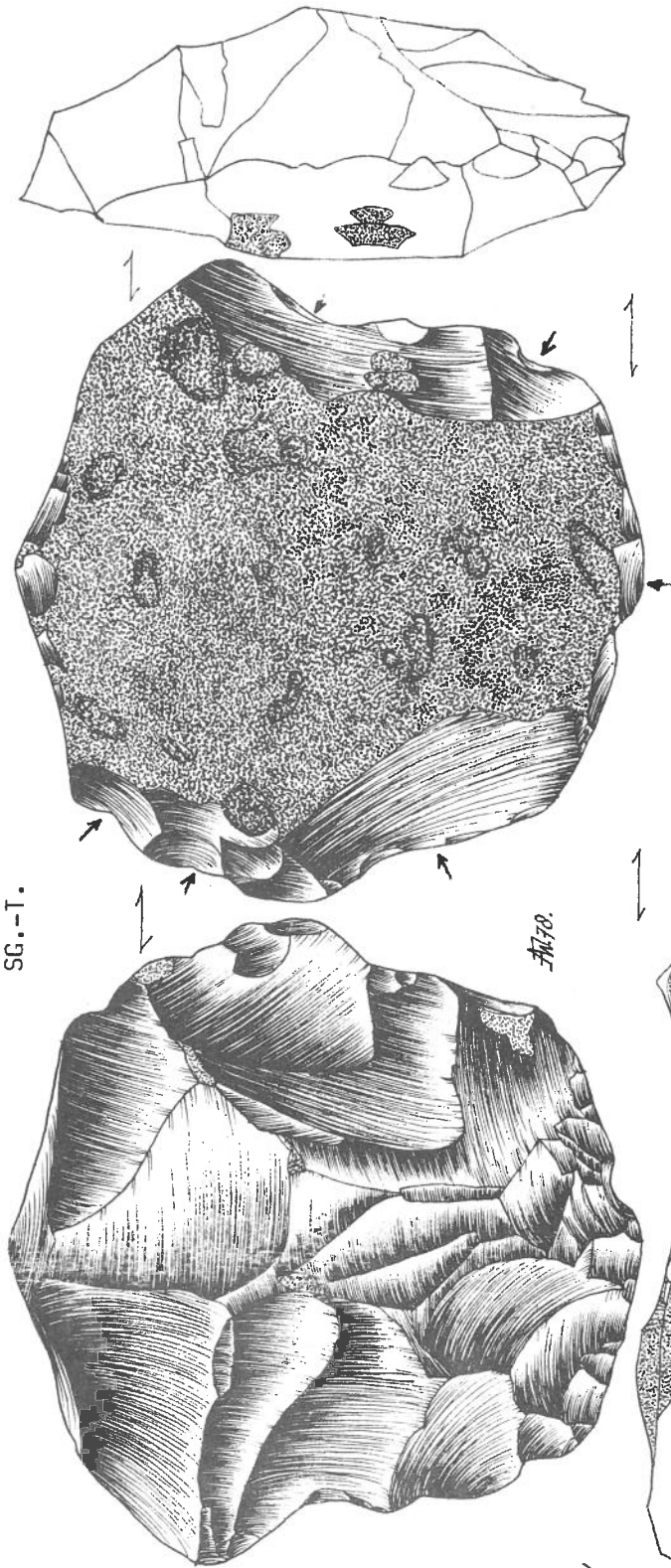
Vuil-wit tot grijs gepatineerde vlekkerige silex. Het grijze gedeelte bleef dof, het witte gedeelte heeft een vrij intense glans. Zowel op de ventrale- als op de dorsale zijde bevinden zich al dan niet evenwijdige krasjes. (Op tekening maar schematisch aangegeven) Alle uitstekende ribben zijn, waarschijnlijk door periglaciaire oorzaken, afgesleten. Vooral de centrale rib op de dorsale zijde heeft fijne schuur- of slijpkrasjes in de lengterichting. De punt van de percoir, die vanuit de ventrale zijde is aangezet, heeft intense gebruikssporen aan alle zijden. Vanuit de dorsale zijde werd aan de ventrale zijde een "racloir - concave" geretoucheerd. Het slagvlak is ruw gefacetteerd en tendele versplinterd. Er is een duidelijke slagpunt met goed zichtbare dwars-slaggolven en een grote slagspinter. Vindplaats: St. Geertruid. Plateau.

Vinder en collectie: R. Corbey, Nijmegen.

Vervolg:

Lengte: 82 mm
Breedte: 58 mm
Dikte: 27 mm
Slaghoek: 110°
S.R. = Subrecente beschadiging

SG.-T.

Lengte: 85 mm.
 Breedte: 91 mm.
 Dikte: 41 mm.
 Gewicht: 220 gram.
 Vindplaats:
 St. Geertruid, Plateau
 bij Savelsbosch.
 Vinder en collectie:
 mr. J. M. Hermans te
 Sittard.

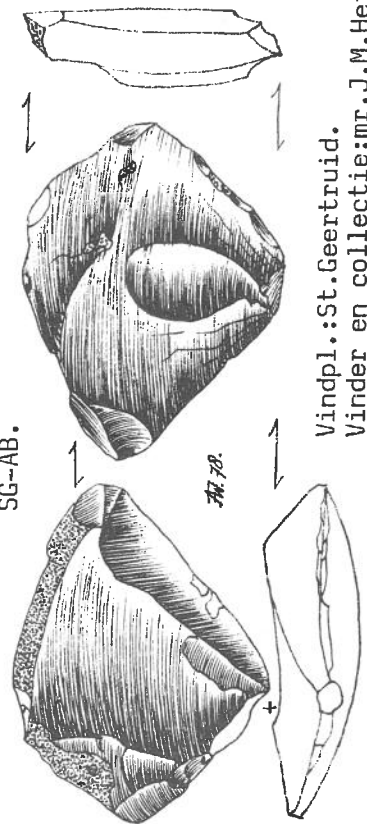
NUCLEUS LEVALLOIS. SG-T

Lichtgrijze silex met een zware gelig-witte patina. Vooral de meest gepronon-
 ceerde delen van het restartefact, hebben afrondingen en oplossingsverschijn-
 selen. Er is een vrij intense silicaglans.
 Ventraal is de cortex nog in zijn geheel aanwezig. Zowel dorsaal als ventraal
 vertoont deze kern de afslagen van de kernpreparatie. Het is een prachtig voor-
 beeld van een schildkern (Tortoise), waarop de eigenlijke slag echter niet ge-
 plaatst werd. Alhoewel van deze vindplaats vele Levalloisafsla-
 gen bekend zijn, vindt men vrij zelden Levalloiskernen. Het op
 de hoogte zijn van deze techniek is een vereiste om deze schild-
 kernen te herkennen. In de collectie Hermans, zijn echter meer-
 dere van deze nuclei aanwezig. De hier afgebeelde, is wel de
 meest typische. De Levalloistechniek is al vanaf het Midden-
 Acheuléen bekend. (Proto-Levallois).

AFSLAG SG-AB.

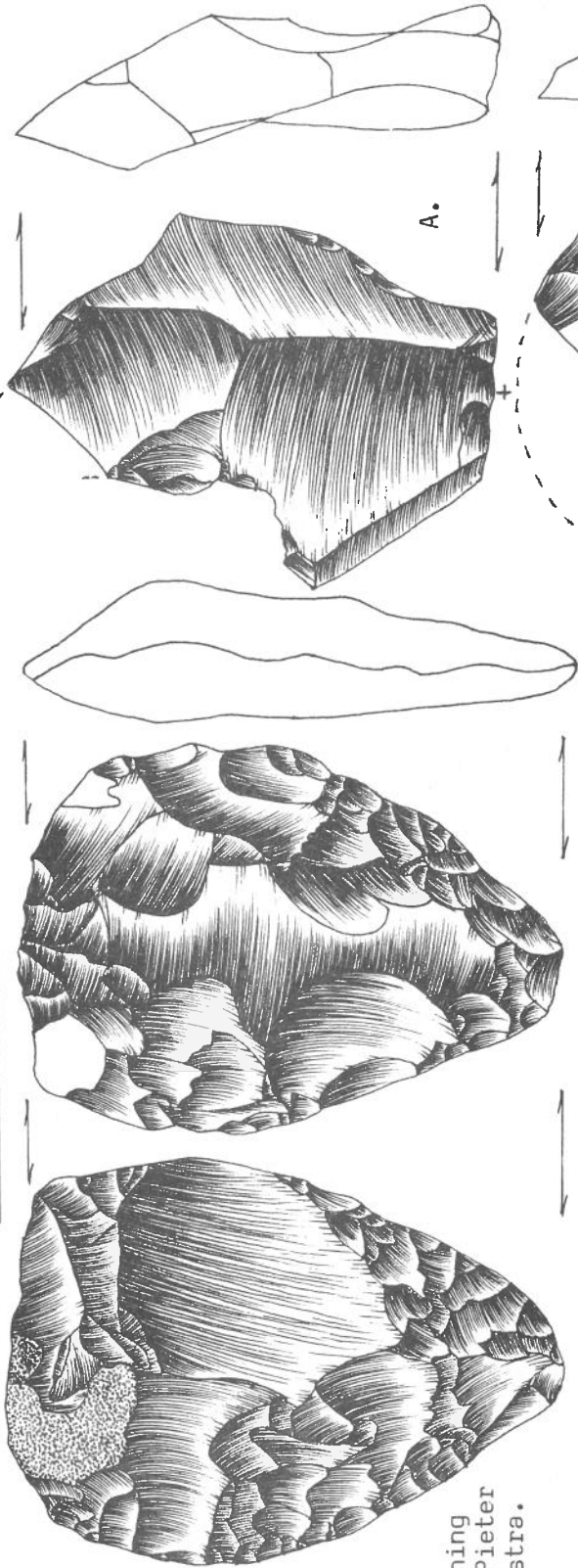
Afslag in harde percussie met zware porceleinachtige patina.
 Deze afslagen zijn in vrijwel alle praehistorische culturen
 bekend. L.: 35 mm. Br.: 48 mm. D.: 12 mm. Slaghoek: 120°.

SG-AB.

Vindpl.: St. Geertruid.
 Vinder en collectie: mr. J. M. Hermans. Sittard.

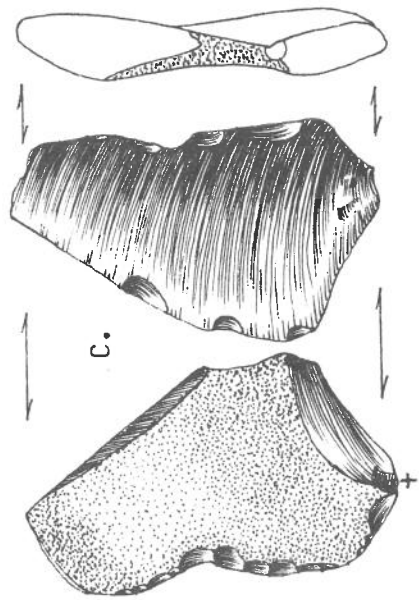
VONDSTEN uit NOORD-BRABANT.

Naar
tekening
van Pieter
Dijkstra.

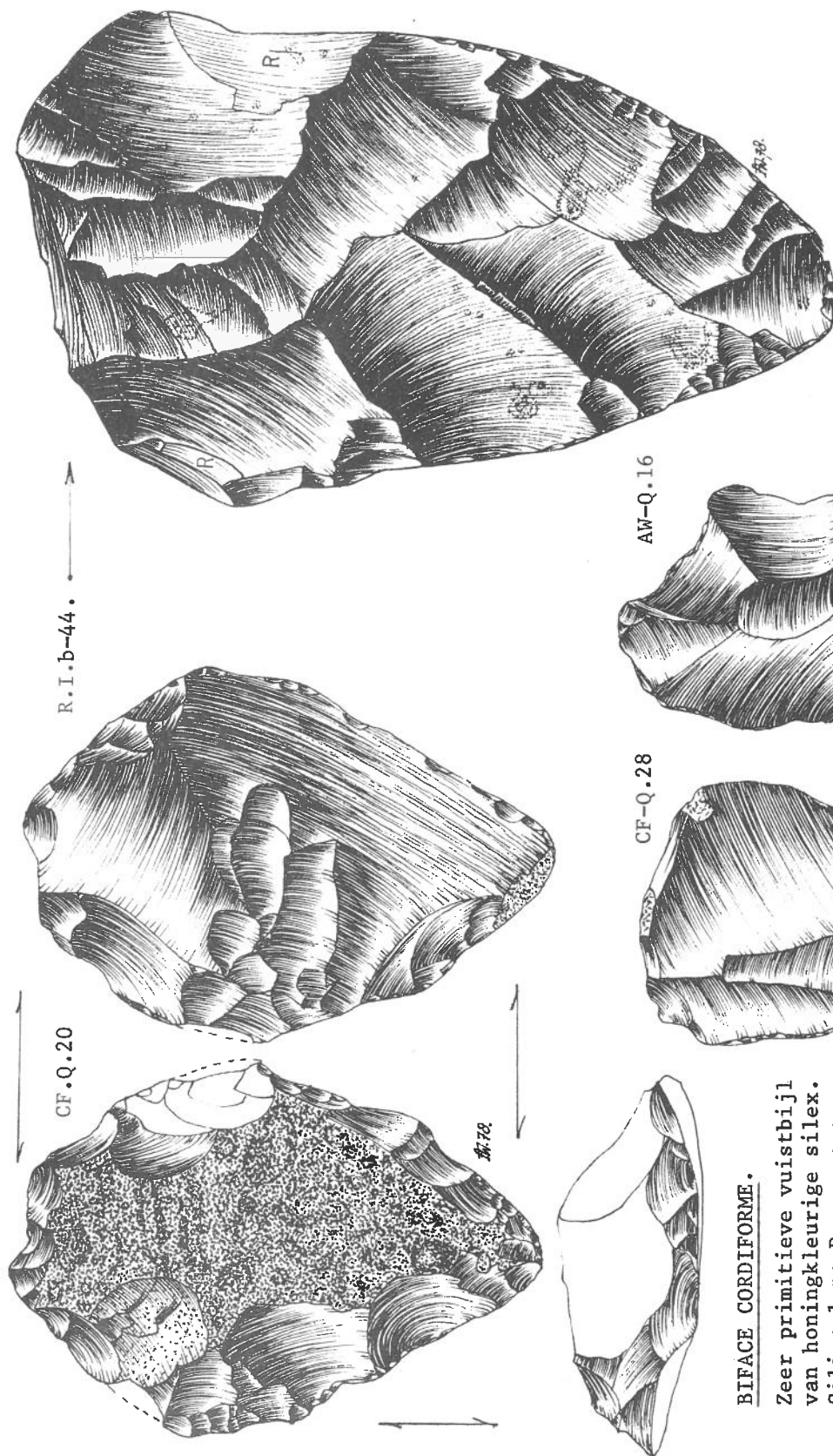
Vuistbijltje MILL.(N.Br.) (Biface cordiforme)

Zwaar gepatineerd artefact dat gezien de windpatina, in een koude fase van het Pleistoceen, lang aan de oppervlakte moet hebben gelegen. Cultuurtraditie: M.T.A. of het latere Acheuléen. Gezien de stratigrafie is een Eemien-herkomst niet onmogelijk. (1956)
Vinder: J.F.A. Maas. Den Bosch. Collectie: Mevr. G. Beenker. Best.

Ook in BRABANT beginnen de vondsten uit het Clactonien te komen. Op grotere diepte opgezogen te EMPEL, Nagenoeg aan de oppervlakte te BERGEYK. Hier zijn de formaties van sterkseel (CROMER-COMPLEX) dagzomend, zodat het vinden van de OUDSTE PALAEOLIITHEN hier zeer wel mogelijk is. Middenpaleolithicum-en niet alleen de door ieder wel te herkennen vuistbijlten- werd al op enkele plaatsen verzameld. Zie schaver C. uit EERSEL.

Tekeningen naar Pieter DIJKSTRA.

BIFACE CORDIFORME.

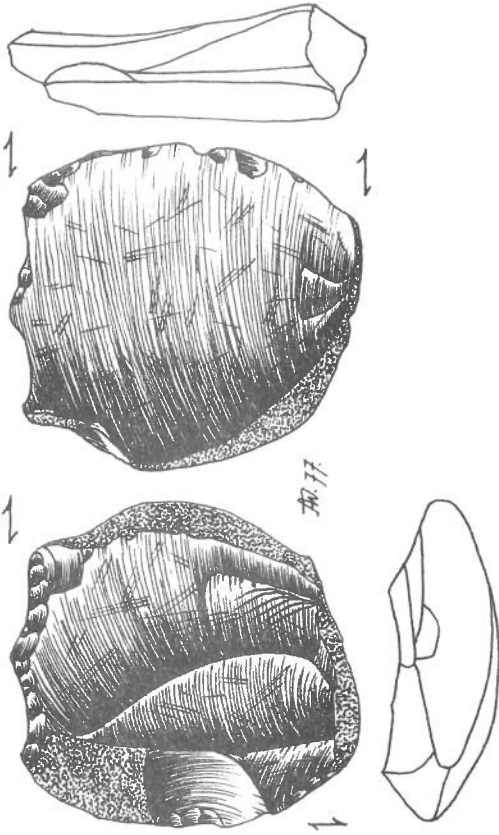
Zeer primitieve vuistbijl van honingkleurige silex. Silicaglans. De geprononceerde ribben zijn afgeslepen. Vindplaats: Rhenen II (Groeve: Quintelooyen) Uit deze groeve komen nog enige ficrons en vele Levallois-werktuigen. Vinder: D. Lieuwen. Collectie: C. Franssen. Bennekom.

Beide Levalloisafslagen komen uit de groeve Quintelooyen. Rhenen II Vinders en collectie: Franssen-Wouters.

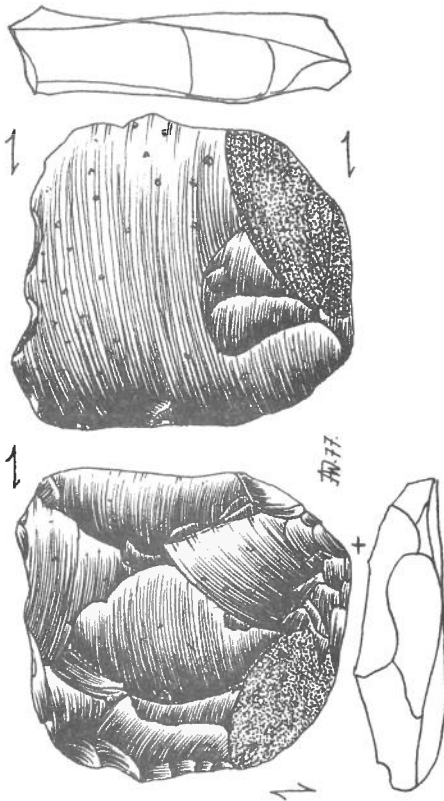
VUISTBIJL, MIDDEN-ACHEULÉEN.

Deze grootste vuistbijl uit Rhenen I. (Z.O.-groeve) werd gepubliceerd in "Archaeologische Berichten" No. 2. 1978. Vinder: M. van Baaren, Rhenen.

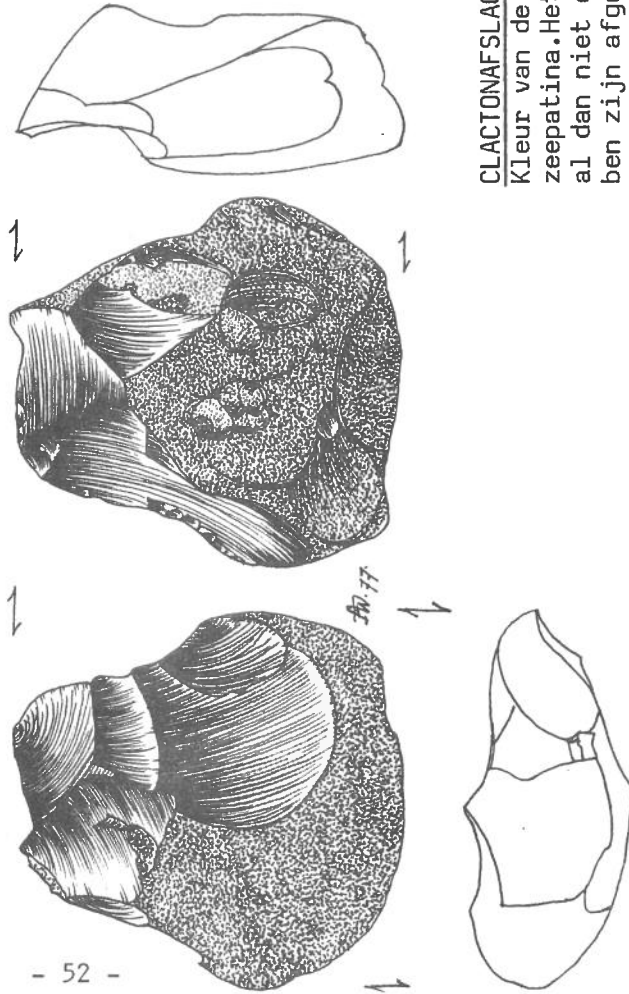
V.11. jv.

V.9. JV.

V.10. JV.

CLACTONAFSLAG. V.9. JV.

Kleur van de silex is niet te bepalen. Er is een gelige, donker-grijze gevlekte patina met vele oplossingsverschijnselen (putjes) en intense windlak.

Afslijting door golfslag-transport is waarschijnlijk. Lengte: 45 mm. Breedte: 43 mm. Dikte: 12 mm. Slaghoek: 110°. Vindplaats: Vlieland.

Vinder en collectie: J. Vonk, Balk.

CHOPPINGTOOL. V.10. JV.

Bifaciaal geslagen uit een rolsteen van gelige, vuil-wit gevlekte silex. Lichte SiO₂-glans. Het artefact is onbeschadigd en heeft geen kleurpatina. Deze choppingtools zijn kenmerkend voor het Clactonien. Ze komen echter ook in het Midden-Palaeolithicum nog voor. Lengte: 55 mm. Breedte: 52 mm. Dikte: 24 mm. Hoek van de chopperwerkkant: 60-80°.

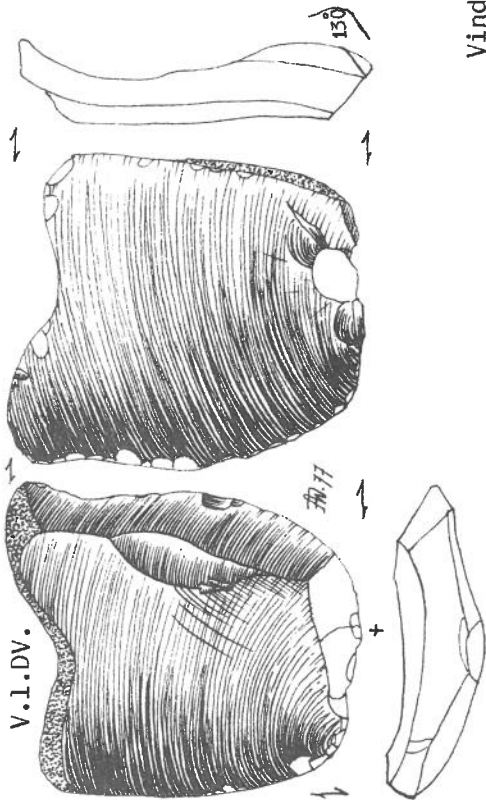
Vindplaats: Vlieland. Vinder en collectie: J. Vonk, Balk.

CLACTONAFSLAG. V.11. JV.

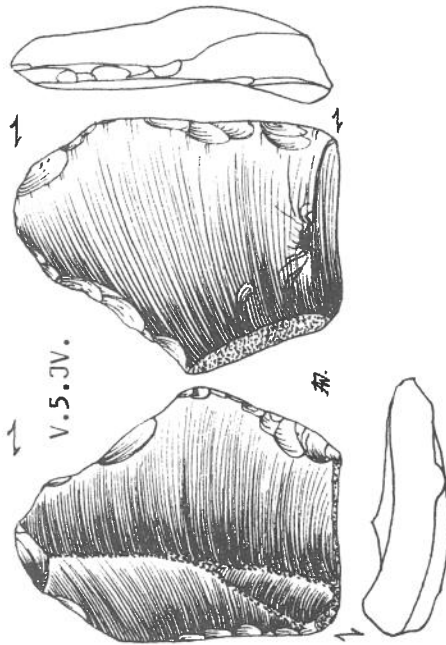
Kleur van de silex is niet te bepalen. Er is een typische blauw-zwart-grijze zeepatina. Het artefact heeft zowel ventraal als dorsaal honderden, kleine al dan niet evenwijdige krasjes (Op tekening schematisch aangegeven). De ribben zijn afgesleten. Er is aan de linker laterale zijde en op het distale gedeelte, een intentionele retouche. De bulbus is vrij zwak ontwikkeld. Lengte: 49 mm. Breedte: 46 mm. Dikte: 16 mm. Vindplaats: Vlieland. Vinder en collectie: J. Vonk, Balk.

VLIELAND. CLACTONWERKTUIGEN.

V.1.DV.

V.5.JV.

V.1.DV. CLACTONAFSLAG.

Okergele silex. Donkergrijze en lichtblauw-vlekkerige patina (z.g. Zeepatina). Er is windlak en de ribben zijn iets afgeslepen. De retouches zijn grotendeels subrecent. Ook de slagbulbus is subrecent afgestoten. Lengte: 52 mm. Breedte: 44 mm. Dikte: 10 mm. Slaghoek: 130° . (gemeten op kleine, nog originele slagvlakrestant.)

Vindplaats: Vlieland, aan Noordzee-kust. Vinder en collectie: D. Veen. Stadskanaal, 1977
V.2.DV. CLACTONAFSLAG.

Zwarte, vuilgrijswit gevlekte silex met windlak. De dorsale zijde heeft het oude oppervlak van het erraticum. Zeer duidelijke slagbulbus en dwarse en overlangse slagvulven. Lengte: 35 mm. Breedte: 36 mm. Dikte: 15 mm. Slaghoek: 112° .

Vindplaats: Vlieland. Collectie en vinder: D. Veen, Stadskanaal, 1977.
V.4.JV. CLACTONAFSLAG.

Licht grijsbruine silex met glans van SiO_2 -adhesie. Er zijn geen sporen van transport. Silex, patinerings- en bewerkingstechniek zijn gelijk aan die van de Engelse vindplaats "Lion Point, Jaywick Sands" in Clacton on Sea. Er zijn twee verschillende slagpunten op het restslagvlak zichtbaar, wat bij de Clactontechniek meermaals voorkomt.

Lengte: 40 mm. Breedte: 53 mm. Dikte: 18 mm. Slaghoek: 138° . De slaghoek is hier wel uitzonderlijk groot. Vindplaats: Vlieland. Vinder en collectie: J. Vonk, Balk.

V.5.JV. CLACTONAFSLAG.

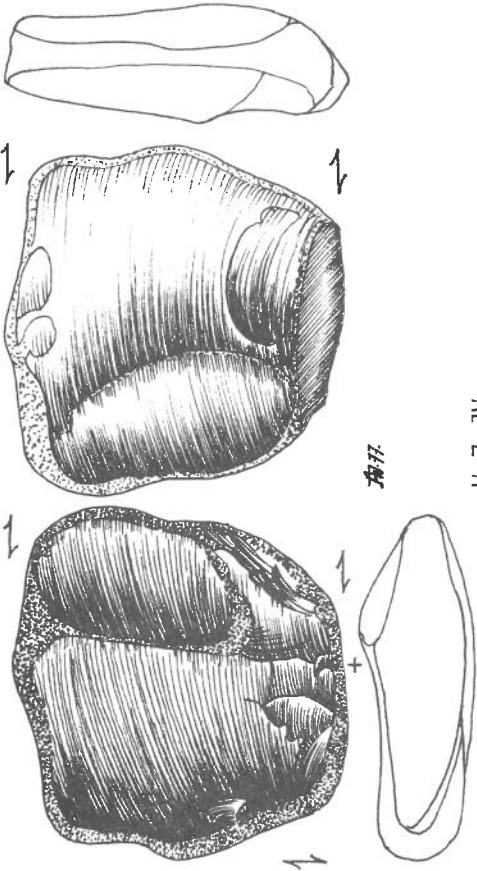
Nagenoeg zwarte silex. Het artefact is sterk afgesletten en heeft alzijdige subrecente retouche op alle boorden door transport in de golfslag.

Lengte: 46 mm. Breedte: 36 mm. Dikte: 11 mm. Slaghoek: 125° .
Vindplaats: Vlieland.

Vinder en collectie: J. Vonk, Balk.

Het is opmerkelijk dat sommige artefacten van deze vindplaats extreem zijn afgesletten, andere daarentegen in een nagenoeg "verse" toestand verkeren. Dit bewijst, dat ook recentelijk nog artefacten uit de originele vondstlaag loskomen.

V.6.JV.

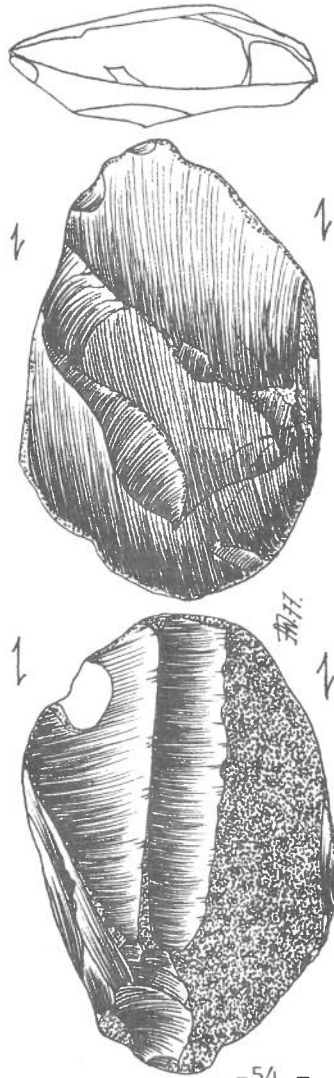
CLACTONAFSLAG. V.6.JV.

Gelige silex met blauwig-gevlekte patina. Het artefact is alzijdig afgesleten door transport over de zeebodem. Behalve deze afslijting, zijn er ook oplossingsverschijnselen. Retouche of andere nabewerking zijn niet meer waarneembaar. Lengte:46 mm. Breedte:48 mm. Dikte:17 mm. Slaghoek: Niet meer meetbaar. Vindplaats: Vlieland. Vinder en collectie: J. Vonk, Balk.

CLACTONAFSLAG V.7.JV.

Grijs-zwarte silex (zichtbaar op recente beschadiging) met intense aantasting van de silex door onttrekking van SiO₂, en een gelig-bruine patinerings. (ligging in alkalisch milieu) Uit Noordfranse vindplaatsen is deze patina algemeen bekend. In ons land komt ze sporadisch voor.

V.7.JV.

Opmerkelijk is de zeer grote slagsplinter op de ventrale zijde van het artefact. De ribben en boorden zijn door transport in de golven erg afgesleten.

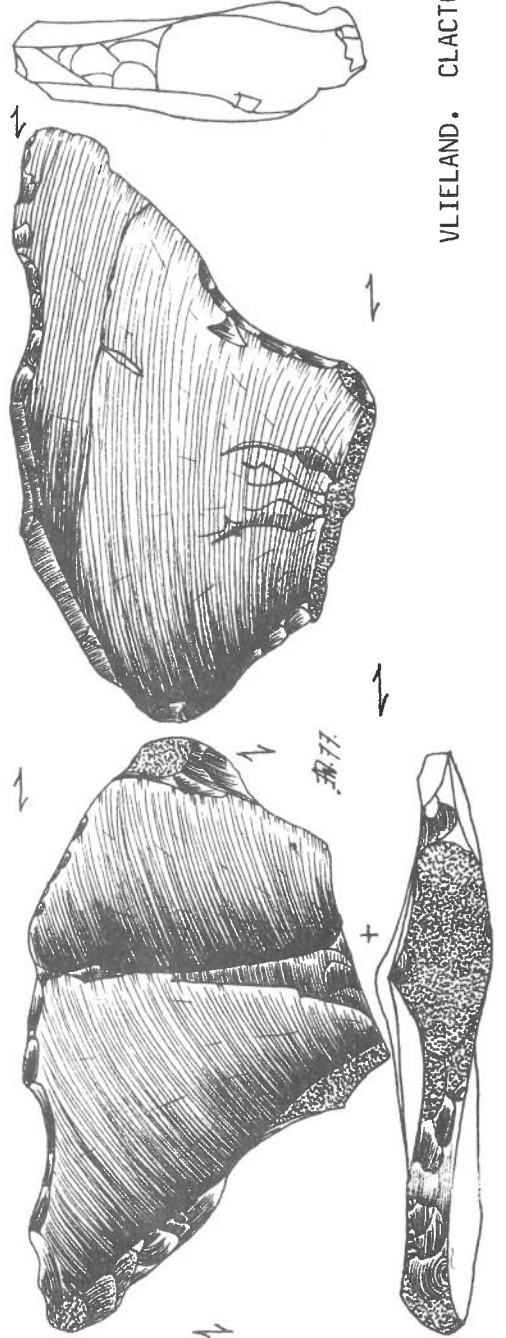
Lengte:41 mm. Breedte:64 mm. Dikte:16 mm. Slaghoek:124°. Vindplaats: Vlieland. Vinder en collectie: J. Vonk, Balk.

Racloir en percoir op CLACTONAFSLAG. V.8.JV.

Kleur van de silex niet waarneembaar, daar het artefact volkomen onbeschadigd is. Vlekkerig geel-bruine patina met een vrij intense glans van SiO₂. De slagbulbus is bijzonder vlak.

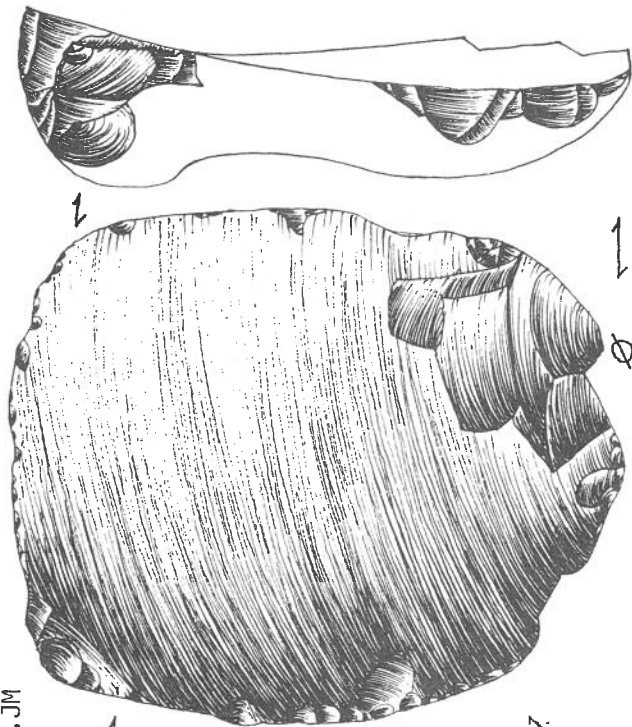
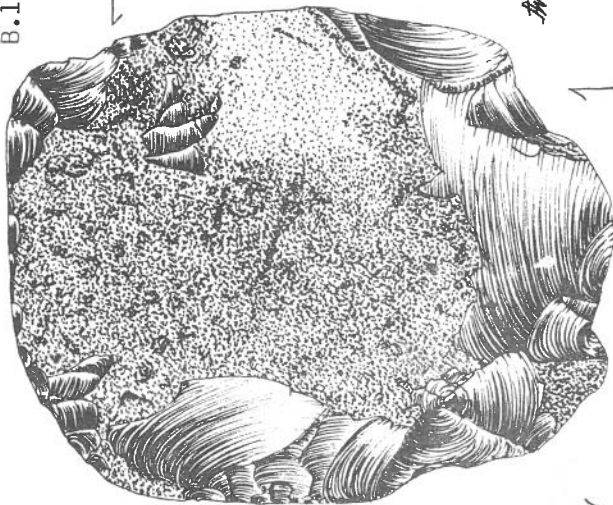
De afsnager (racloir-concave) bijgewerkt. Lengte:51 mm. Breedte:84 mm. Dikte:16 mm. Slaghoek:108°. Vindplaats: Vlieland. Vinder en collectie: J. Vonk, Balk.

V.8.JV.

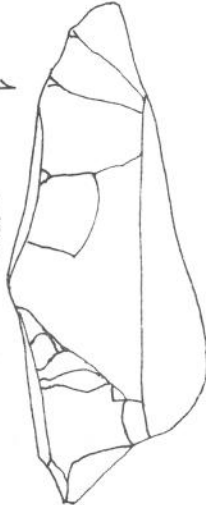
VLIELAND. CLACTONWERKTUIGEN.

B.11.JM

CLACTONAFSLAG. B.11.JM. (Racioir)

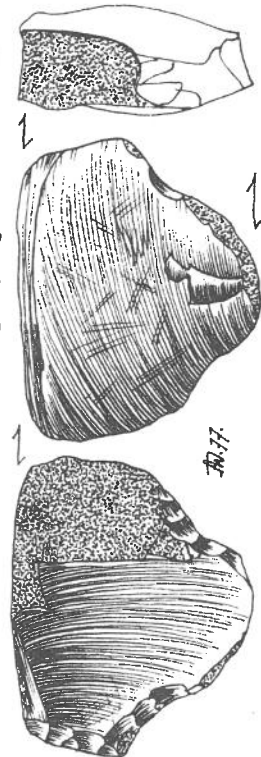
Zwartgrijze silex De dorsale zijde heeft nog een groot gedeelte van de cortex. Hier zijn nog restanten van de roodbruine vondstlaag(?) aanwezig. De slagbulbus is weggeslagen, waardoor drie slagsplinters ontstonden. Er zijn zeer duidelijke dwarse en overlangse slaggolven aanwezig. Op de ventrale linkerboord is een intense gebruikretouche herkenbaar. De afslag is bijgeretoucheerd tot een tweezijdige schaver (Racioir), die wit tot blauwig gepatineerd is. De cortex heeft enkele krasjes. Verder is het artefact vrijwel onbeschadigd uit de aanzuigbuis van de kotterszuiger gekomen. L:84 mm. Br:70 mm. D:23 mm. Slaghoek: Waarschijnlijk + 115° geweest. Vindplaats: Blauwmeer. Smilde. Vinder en collectie: J. Musch, Anlo, 1977.

Clactonafslag B.107 JM.

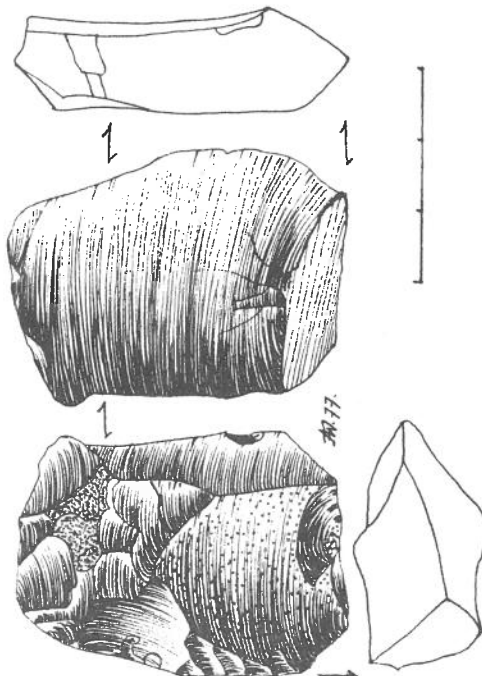
Grijze, witgeklepte silex met SiO₂-glans. Vooral aan de ventrale zijde, zijn onder de binoc. microscoop zeer vele krasjes zichtbaar. Lateraal is het artefact bijgeretoucheerd. Termineaal is er een "hengefracture".

B.107.JM.

L:33 mm. Br:43 mm. D:9 mm
Slaghoek: 108°
Vindpl: Blauwmeer. Smilde.
Vinder en Collectie: JE. Musch. Anlo. 1977.

B.9.JM.

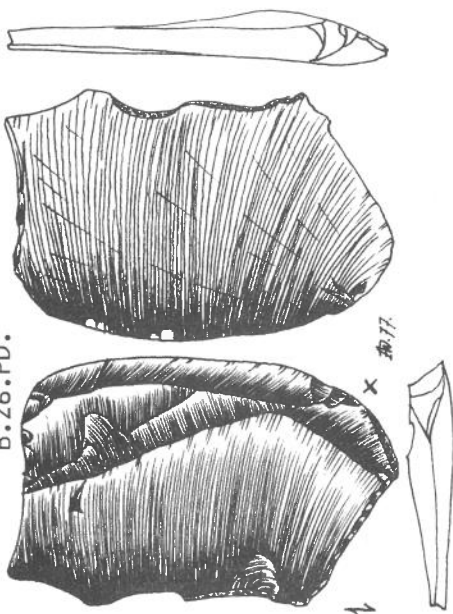
CLACTONAFSLAG. B.9.JM.

Fijnkorrelige, wit tot lichtgrijze kwartsiet. Lichtgrijze patineringsring. Op de linker dorsale boord is een intentionele retouche aangebracht. De ribben zijn afgesleten. Op het gehele artefact kleven resten van de originele bruinrode laag waarin het artefact gelegen heeft. L:46 mm. Br:35 mm. D:16 mm. Slaghoek: 125°. Vindplaats: Blauwmeer, Smilde. 1977.

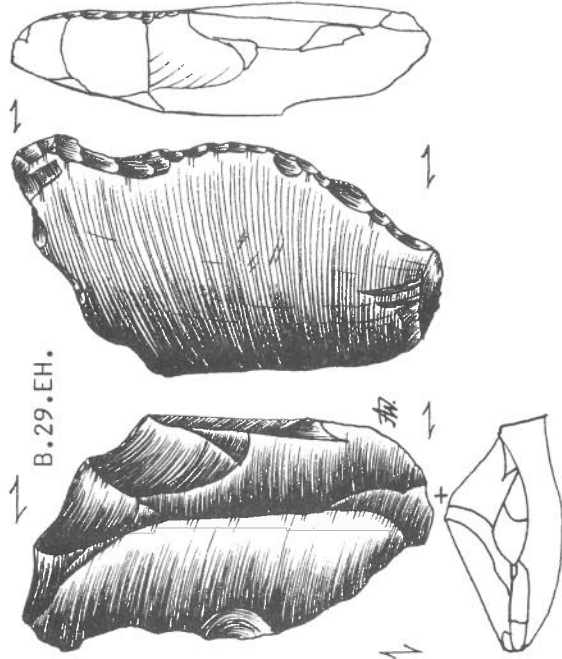
Vinder en collectie: J. Musch, Anlo.

De bruinrode bodemvorming is ook uit de Stuwwallen in Midden-Nederland bekend. (Prof. Maarleveld: Holstein. Ir. Zandstra: Mogelijk Cromer??)

B.26.PD.

B.29.EH.

ECLAT TRONQUÉ. B.26.PD.

Grijze silex met zwakke glanspatina. Enkele recente beschadigingen op ventrale vlak laten dit duidelijk zien. Afzetting van secundaire ijzerverbindingen. Lichte afslijting van de ribben. Een kleine slagsplinter geeft de plaats van het slagpunt aan. L:53. B:34. D:7 mm. Vindplaats: Blauwmeer. Hoogersmilde. 1977. Vinder en collectie: P. Dijkstra, Veldhoven.

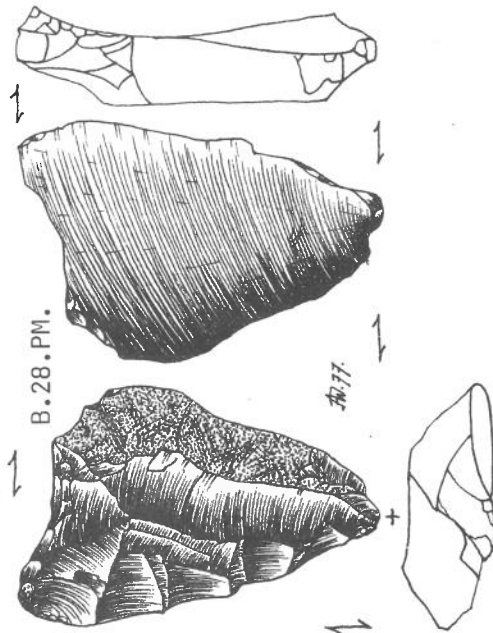
ECLAT TRONQUÉ. B.27.JM.

Lichtgrijze silex met een aanslag van ijzeroxyde (vondstlaag?). Vooral de ventrale zijde heeft een intense SiO₂-glans en wat kleine krasjes. De dorsale zijde heeft zeer vele krasjes, die tendele evenwijdig lopen. Het distale einde is afgeknot door intentionele retouche (eindencoche). Deze afslag is waarschijnlijk van de zelfde kernsteen afkomstig als B.28.PM. Lengte: 52 mm. Breedte: 32 mm. Dikte: 9 mm. Restslagvlak is versplinterd. Vindplaats: Blauwmeer. Hoogersmilde. 1977. Vinder en collectie: J.E. Musch, Anlo.

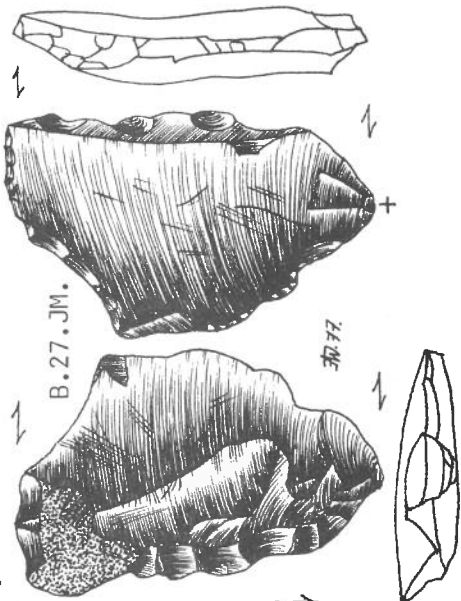
ECLAT TRONQUÉ. B.28.PM.

Lichtgrijze silex met aanslag van ijzeroxyde. (Vondstlaag?). Lichte SiO₂-glans. De cortex op de dorsale zijde heeft veel krasjes. Het distale einde is afgeknot. (eind-encoche) Deze afslag is zeer waarschijnlijk van de zelfde kernsteen afkomstig als B.27.JM. Lengte: 52 mm. Breedte: 33 mm. Dikte: 11 mm. Vinder en collectie: J. en P. Mekkes, Groningen.

B.28.PM.

B.27.JM.

Het restslagvlak is versplinterd. Vindplaats: Blauwmeer. Hoogersmilde. 1977. Vinder en collectie: J. en P. Mekkes, Groningen. ECLAT TRONQUÉ. B.29.EH. Vuilwitte gesiliceerde kalksteen met grof splijtvlak. Uitstekende delen zijn afgerond. Op de ventrale zijde is het rechter laterale gedeelte van een grove retouche voorzien. Het distale einde is afgeknot door 3 grove afslagen. (Concave scharf). Lengte: 60 mm. Breedte: 32 mm. Dikte: 16 mm. Slaghoek: 130°. Vindplaats: Blauwmeer. Hoogersmilde. Vinder en collectie: E. Horn. Drouwen. 1977.

Clactonien-artefacten: Blauwmeer. Hoogersmilde.

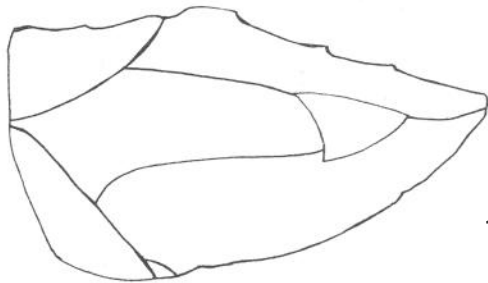
CHOPPINGTOOL. B.2.TV.

Artefact is geslagen uit een kwartsiet. Aan de meest vlakke zijde is de oorspronkelijke slijtlaag van de "pebble", door een zeven-tal afslagen verwijderd. Aan de bolle zijde werd slechts de snijdende werkkant van het artefact geretoucheerd. Deze werkkant heeft een zig-zag snede. De werkhoeft loopt van 70° tot 90°. Het artefact lijkt een overgang van choppingtool naar discoïde biface. Soortgelijke artefacten zijn ook uit Rhenen en Lunteren (Clacton-vindplaatsen) bekend.

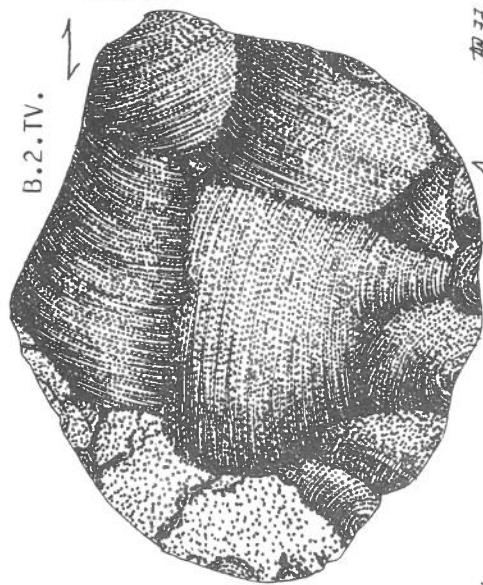
L: 80 mm. Br: 67 mm. D: 37 mm.

Vindplaats: Blaauwmeer'te Smilde. 1977.

Vinder: A.M. Wouters, Lent. Collectie: E. Horn. Drouwenerzand.

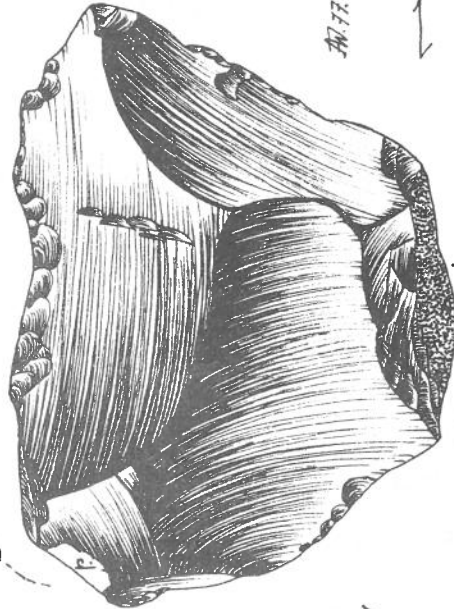
B.2.TV.

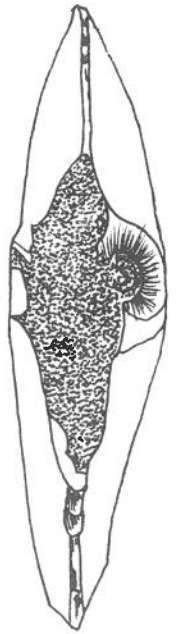
Ar.77

B.4.TV.

Ar.77

CLACTONAFSLAG. B.4.TV.

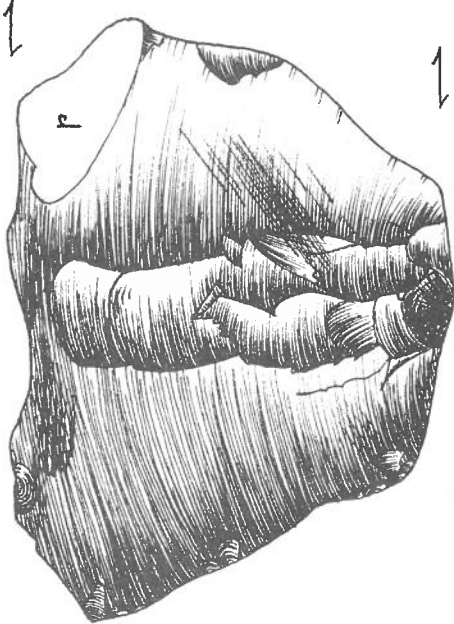
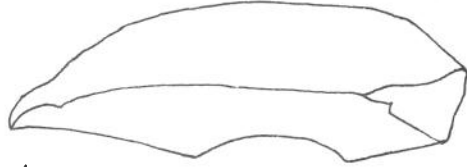
Zwart-grijze, iets wit-grijs gespikkelde, waarschijnlijk zuidelijke silex. Het artefact heeft een zwakke SiO₂-adhesie, afgeronde ribben met hier en daar slijpkrasjes (niet recent) en op de linker bovenpunt een recente beschadiging, mogelijk door recent transport of op de zeven veroorzaakt.

Het restslagvlak heeft nog de originele cortex. Er is een zeer geprononceerde slagkegel en een 48 mm lange slagsplinter. Zowel op de dorsale als ventrale zijde bevinden zich slijpkrasjes. Deze zware clactonafslag is als holschaver (Racloir concave) gebruikt en heeft ook op de laterale kanten gebruikspretouche.

L: 59 mm. Br: 84 mm. D: 22 mm. Slaghoek: 110°

Vinder: J. Vermaning 1977

Collectie: E. Horn. Drouwenerzand.

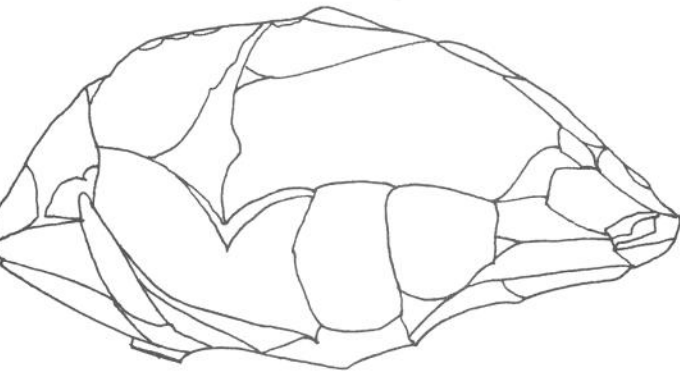
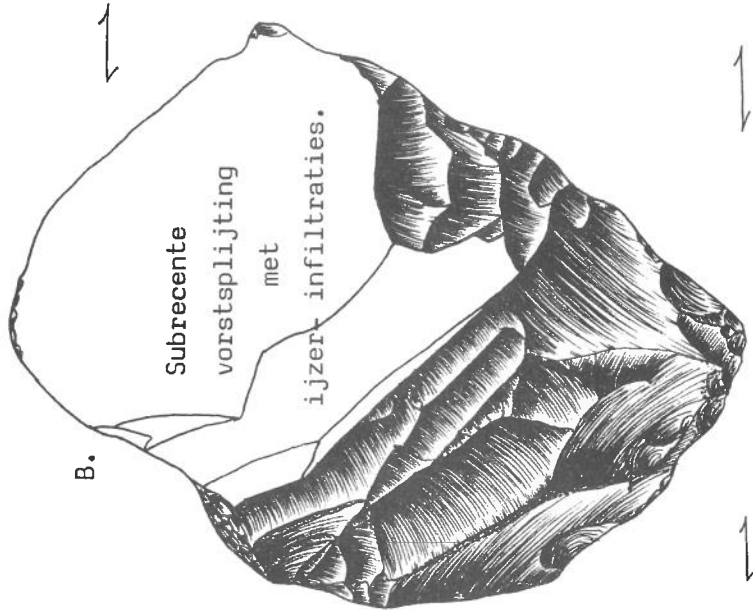

Deze beide artefacten werden verzameld op 31 aug. 1977, toen de vindplaats herontdekt werd door de heren: J. Vermaning, dr. ir. C. Franssen en A.M. Wouters.

B. 33.KV.

B.

BIFACE. B. 33.KV.

Grijze, iets vlekkerige silice met SiO_2 -adhesie en glans. Op enkele plaatsen zijn krasjes zichtbaar. Deze zijn schematisch op de tekening aangegeven.

De uitstekende ribben en de laterale zijden van het artefact zijn afgestompt en vertonen kleine botsfiguurtjes. Lager liggende ribben zijn volkomen gaaf en zelfs scherp te noemen.

Aan de ventrale(B) zijde is subrecent door vorstwerking een grote scherf afgesprongen. Het oppervlak is ook op deze plaats weer door SiO_2 -adhesie glanzend geworden. Ook zijn er op het breukvlak ijzerinfiltratie-kringen zichtbaar. Ook elders op het artefact, zijn enige vorstschouren aanwezig.

De retouche is vrij grof en de biface is qua bewerking tot het ABBEVILLE-TYPE te rekenen. (Opmerkelijk, dat de heer Vermaning toen hij de eerste "Blauwmeerbijl" vond op 12 juni 1967 deze alom bekend maakte als een "Abbevillien-vuistbijl") Restlengte: 130 mm. Breedte: 75 mm. Dikte: 47 mm. Vindplaats: Blauwmeer. Hoogersmilde. Vinder en collectie: Kees Valkenburg te Groningen. 1977.

Deze vuistbijl is typologisch gelijk aan BIFACE: B. 34. TV. jr. Ook de silice en de secundaire kenmerken zijn gelijk.

OPM. De tekening is iets geschematiseerd, omdat het technisch niet mogelijk bleek, alle vlakjes exact te tekenen.

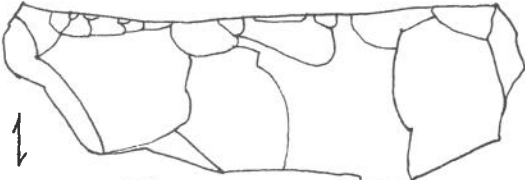
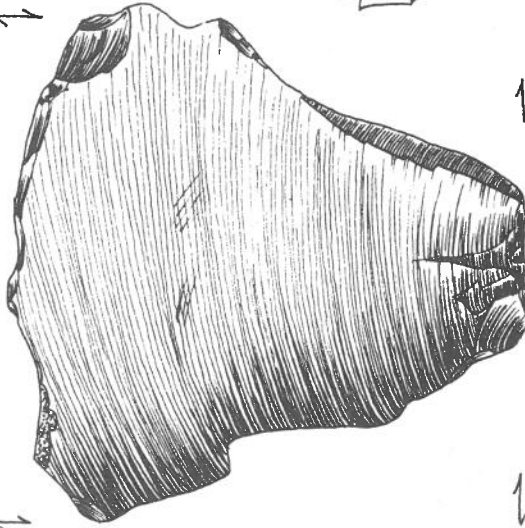
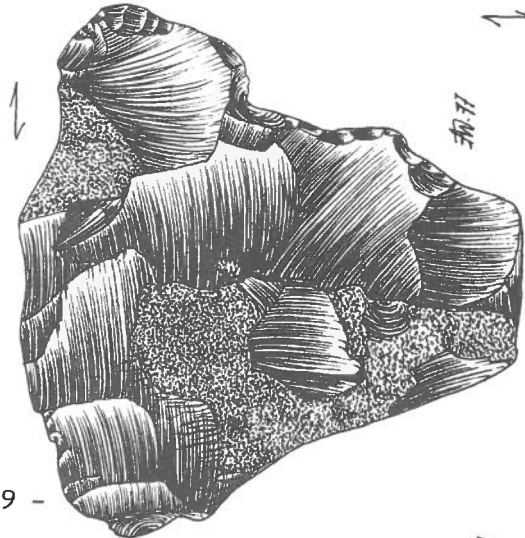
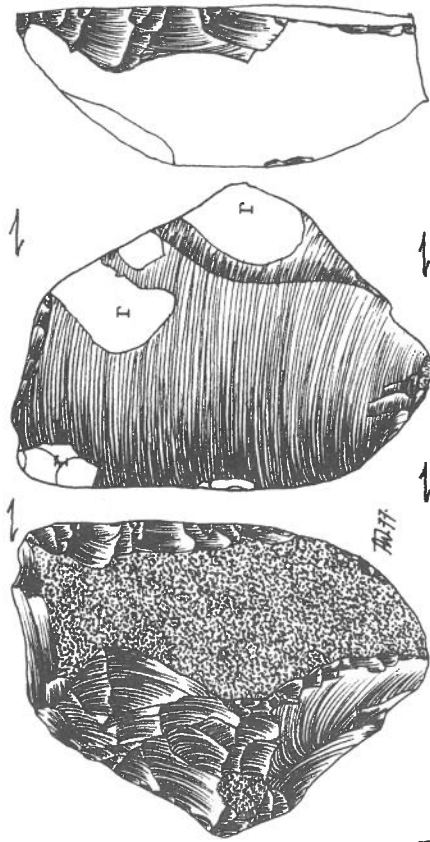
BIFACE Nr. 2. Blauwmeer. Hoogersmilde. 1977.

Code: P.M.-B.24.

RACLOIR SUR ECLAT. P.M.-B.24

Grijze translucide silex. Intense glanspatina. De dorsale zijde heeft nog een groot gedeelte van de originele cortex. Op de ventrale zijde zijn recente beschadigingen door transport. Er is een vlakke bulbus met kleine slagsplinters en kleine subrecente krasjes. De afslag werd geslagen in Clacton-techniek. Zowel op het distale gedeelte als op de rechter boord, is een schaverkap geretoucheerd door slagtechniek. Op het artefact bevonden zich oranje-bruine resten van de oorspronkelijke laag waarin het artefact gelegen heeft (Holsteinien?). Deze racloirs zijn algemeen in het Clactonien.

Lengte: 58 mm. Breedte: 44 mm. Dikte: 24 mm. Slaghoek: 105° .
 Schaverhoek, distaal: 85° - 110° . Op rechter boord: 80° .
 Vindplaats: Blauwmeer I, Smilde, 1977.
 Vinders en collectie: P. en J. Mekkes, Groningen.

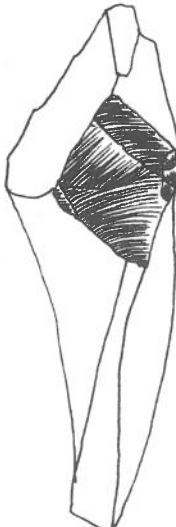

RACLOIR SUR ECLAT. P.M.-B.25.

Grofkorrelige grijze silex. Dorsale zijde op vrij primitieve wijze in Acheuléen-techniek bekapt. Een gedeelte van de cortex is hier nog aanwezig. Het restslagvlak toont tekenen van voor-preparatie. De rechter boord heeft twee duidelijke encoches. De schaver op de distale zijde heeft een zeer intense gebruikretouche. Zowel schaverkap als bulbus vertonen sporen van "slijping". Op de gelige vlekjes van de ventrale zijde zijn onder de binoculaire microscoop evenwijdige kras- of slijpsporen zichtbaar. Het artefact is zowel in het Acheuléen als het Clactonien plaatsbaar.

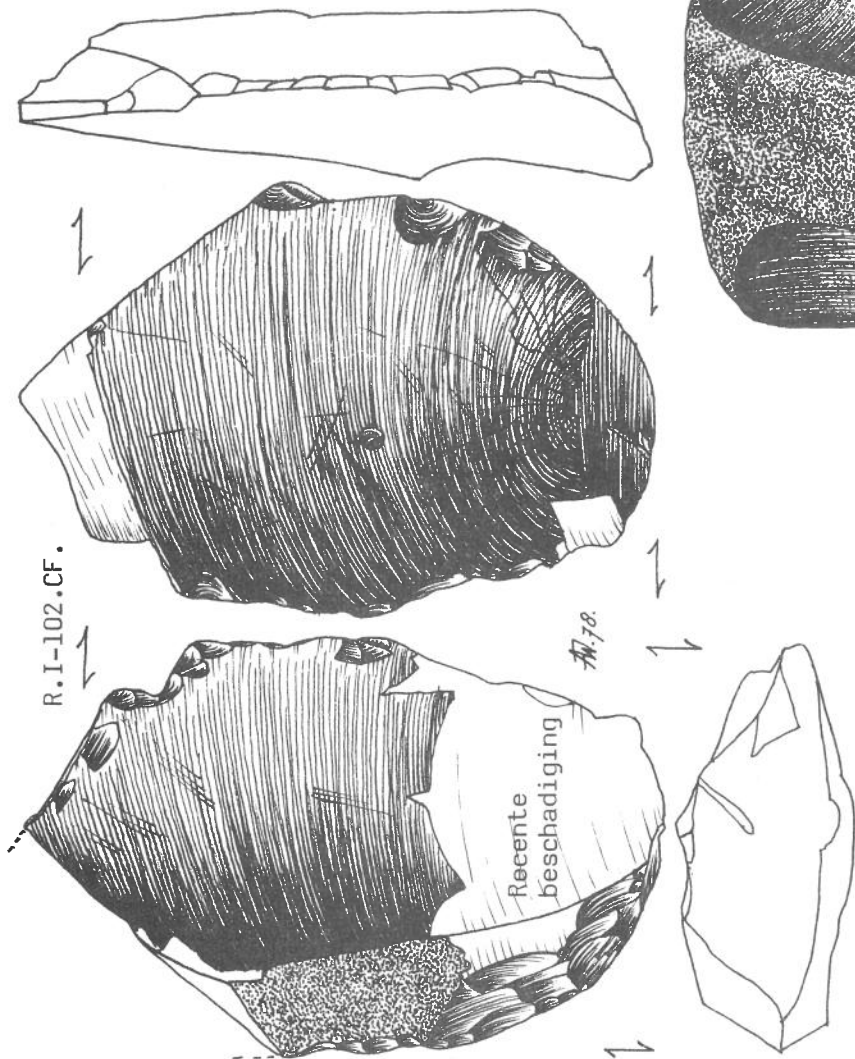
Lengte: 71 mm. Breedte: 74 mm. Dikte: 24 mm.
 Slaghoek: 95° . Schaverhoek: moeilijk meetbaar.
 Vindplaats: Blauwmeer I, Smilde, 1977.
 Vinders en collectie: P. en J. Mekkes, Groningen.

OPM. Deze brede, iets steelvormig aangere-
 toucheerde schavers, zijn zeer bijzon-
 der en van weinig oudpaleolithische
 vindplaatsen bekend. Zie ook:
 Blauwmeer: Artefact: B.83.JM.

Code: P.M.-B.25

R. I-102.CF.

CHOPPINGTOOL. R. I-32.AW.

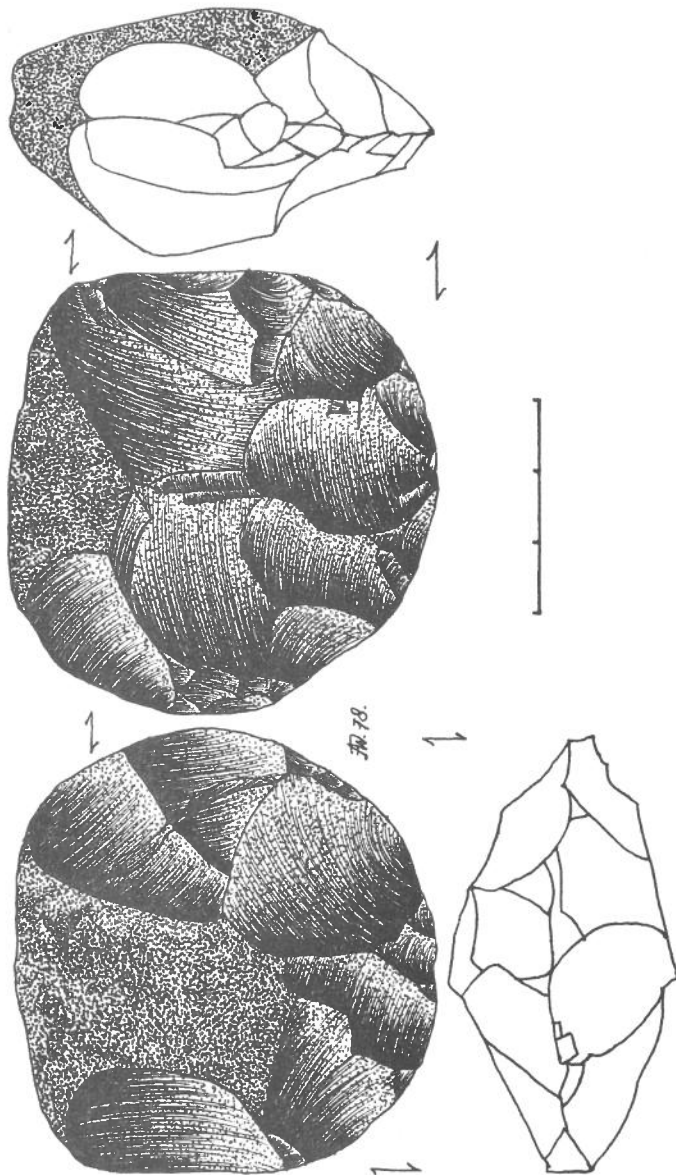
Deze pebble-tool werd vervaardigd uit een gladde kwartsitische rolsteen. De ribben vertonen oplossingsverschijnselen en zijn iets afgerond. Het artefact is bifaciaal bewerkt en is een overgang naar een discoïde biface. Het stuk kwam uit een roodbruine leemachtige matrix-brok, ook herkenbaar in het profiel. Lengte: 59 mm. Breedte: 62 mm. Dikte: 33 mm. Vindplaats: Rhenen I-Oostwand, 1977. Vinder en collectie: A.M. Wouters, Lent.

CLACTON AFSLAG. R. I-102.CF.

Grijze silex met donker bruine patina. Afgesleten ribben, oplossingsverschijnselen en doffe glans. Zowel dorsaal als ventraal zijn er onder de binoculaire microscoop, krasjes zichtbaar. De bulbus is zeer geprononceerd en de afslag is door harde percussie verkregen. Door transport op de zeven zijn zeer grote recente beschadigingen en ook enkele breuken ontstaan. De krasjes zijn schematisch weergegeven. Lengte: 88 mm. Breedte: 59 mm. Dikte: 42 mm. Slaghoek: 132°.

Vindplaats: Rhenen I. Oostwand, 1977. Vinder: Dirk Lieuwen, Rhenen. Collectie: C. Franssen, Bennekom.

R. I-32.AW.

BIFACIAAL KERNARTEFACT. R.I-1.CF.

Grijze silex met vlekkerige bruine patina en lichte SiO₂-glans. Het artefact heeft recente beschadigingen door transport op de zeefinstallatie. Op de dorsale zijde zijn sporadische krasjes. Enkele ribben tonen slijpsporen met krasjes; andere zijn volkomen scherp. Deze "atypische bifaces" zijn reeds uit het Clactonien bekend. (Vgl. Cubuk, 1976, pag. 145).

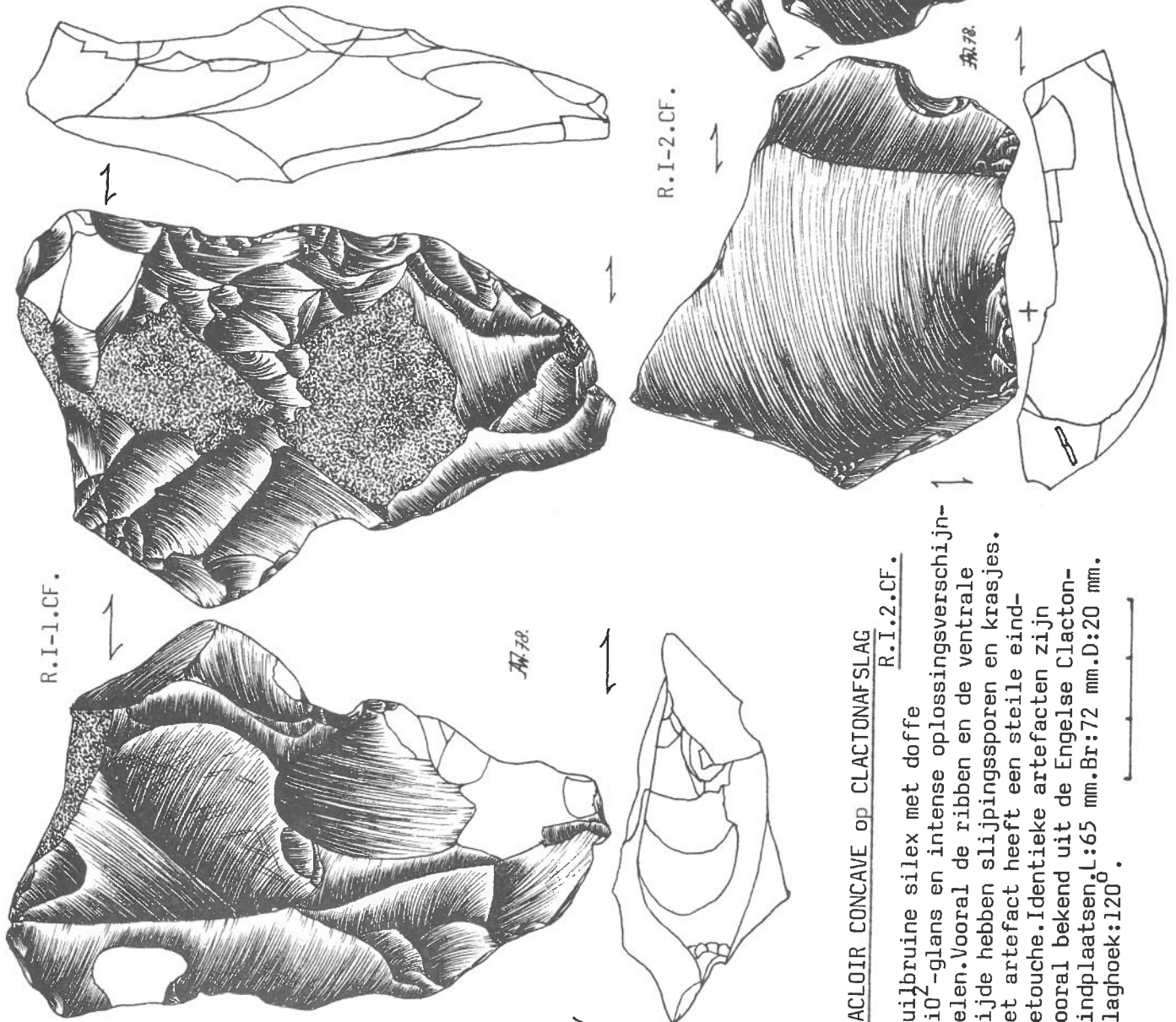
L: 101 mm. Br: 64 mm. D: 29 mm.

Vindplaats: Rhenen I (Oostwand) uit de z.g. Clactonien-laag.

Vinder: Dirk Lieuwen. Rhenen. 1977.

Collectie: C. Franssen. Bennekom.

Over de ontwikkeling van deze bifaces in relatie tot Choppingtools en kernstenen, zie tekst.

RACLOIR CONCAVE OP CLACTONAFSLAG

R.I.2.CF.

Vuilbruine silex met dofte SiO₂-glans en intense oplossingsverschijnselen. Vooral de ribben en de ventrale zijde hebben slijpsporen en krasjes. Het artefact heeft een steile eindretouche. Identieke artefacten zijn vooral bekend uit de Engelse Clactonvindplaatsen. L: 65 mm. Br: 72 mm. D: 20 mm. Slaghoek: 120°.

Vindplaats: Rhenen I (Oostwand) 1978.
Vinder: Dirk Lieuwen, Rhenen.
Collectie: C. Franssen. Bennekom.